Joseph Kessel
Echipajul

Joseph Kessel
1898-1979
prozator, jurnalist
membru al
Academiei Franceze

Născut la Clara (Argentina), din părinți ruși, şi-a petrecut copilăria pe malurile fluviului Ural. Familia se stabileşte în Franța. E primul la Conservator, devine redactor la Débats. Se angajează aviator în 1916. În 1918, escadrila lui pleacă în Extremul Orient. Demobilizat, face carieră ca ziarist internațional. Ales membru al Academiei franceze în 1962. Este autorul unor romane-reportaj în care se cultivă aventura şi sacrificiul: L'Équipage (Echipajul) – 1928, Les captif – 1926, Vent de sable – 1929, L'Armée des ombres – 1944; sau a unor scrieri inspirate din viața Parisului dintre anii 1920 – 1939, romanul-ciclu: La Tour du malheur -1950.

Unele dintre cele mai celebre romane: Belle de jour, Enfants de la chance, La Passante du Sans-Souci, Mermoz, Mains du Miracle, Lion, Cavaliers.

Într-un stil simplu şi direct ne sunt înfăţişate întâmplările prin care trece o escadrilă franceză din primul război mondial. Solidaritatea bărbătească în asigurarea victoriei echipajului, faptele de eroism – cotidiene şi fireşti – lupta pentru supravieţuire, constituie atmosfera în care se desfăşoară dramă a doi aviatori ce, foarte târziu realizează că sunt rivali, căci iubesc aceeaşi femeie. În faţa morţii, însă, gelozia, duşmănia pălesc şi se sting, pentru a lăsa loc simţământului pur şi atotputernic al camaraderiei de arme.

ECHIPAJUL a inspirat două filme.

În epoca cinematografului mut, Maurice Tourneur a regizat primul film.

Câțiva ani mai târziu, cum imaginile începuseră să prindă glas, Anatole Litvak s-a folosit de noua lor putere pentru o altă versiune.

M-a rugat să lucrez cu el la scenariu. O desfăşurare a acțiunii, pe care romanul nu o cuprindea s-a impus, aceea în care echipajul este în repaos, într-un sat.

Filmul odată terminat, m-am gândit să transpun acest episod într-o nuvelă, care prin intensitatea şi desfăşurarea ei dramatică era de sine stătătoare. A fost publicată sub titlul **Odihna echipajului**.

Dar am încercat întotdeauna un regret de a vedea aceste capitole separate de cartea care, altfel spus, le conținea latent şi care o puteau îmbogăți cu certitudine. Sunt fericit că le-am putut reuni în sfârşit.

Joseph Kessel

Joseph Kessel

ECHIPAJUL

Ediție corectată şi revăzută de autor

Traducere de
Getta Săvescu Slătineanu

PRIMA PARTE

I

Lada de campanie, nouă-nouță, având curelele bine strânse şi cu numele proaspăt zugrăvit **Aspirant Jean Herbillon**, încurca locul în vestibul. Casa se afla sub semnul plecării.

Tatăl, răsucind lanțul de ceas, privi ora şi cu o voce prea sigură, spuse:

— Trebuie să cobori, Jean.

— Deci, vrei să pleci singur? întrebă mama. Ca un băiat mare?

Tânărul întoarse capul să nu-i mai vadă surâsul chinuit.

— Da, mamă, spuse el. O să am mai mult curaj astfel. Voi de asemenea. Şi-apoi nu uita că Georges mă va însoți la gară.

Nu mai spuseră nimic. Zgomotul străzii făcea mai apăsătoare tăcerea căreia îi erau incapabili să-i pună capăt. Aşteptau nerăbdători ca acest rămas bun să se termine, ca uşa să se închidă peste despărțirea ce-i sfâşia, atât era de neîndurat

momentul în care, fără putere, nu aveau nici forța de a-şi mărturisi teama, nici pe aceea de-a o ascunde.

Jean, în special, număra secundele, aceste ultime şi grele secunde în care toate sentimentele se falsificau, curajul tatălui, resemnarea mamei, propria-i veselie. Nu era reală şi adevărată decât suferința părinților lui, vizibilă şi fără leac, precum şi nerăbdarea sa de a-i părăsi, de a se elibera de sub această apăsare. Ştia că o dată pragul trecut, tristețea i se va destrăma ca o năframă stânjenitoare smulsă de elanul spre acțiune, spre viitorul care-l aştepta.

O voce de copil răsună, notă contrastantă, triumfătoare:

— Jean, maşina e aici. A fost un chin s-o găsesc, să ştii!

— Contam pe tine, spuse tânărul surâzându-i fratelui său.

În fața chipurilor crispate brusc, plânsul i se arcă Iîn gâtlej şi pentru că nu voi să i se vadă slăbiciunea, grăbi plecarea. Schimbară câteva sărutări stângace, cuvinte repezite şi goale.

Cei doi frați străbăteau străzile pe care războiul şi noaptea le lăsaseră pustii. O lumină albăstruie se cernea din felinarele camuflate. În umbra din maşină băiatul nu-şi mai lua ochii de la

Jean şi nici nu-şi dădea seama ce admiră mai mult: curajul, stelele înaripate de pe guler, sau strălucirea roşcată a curelelor din piele. Pentru el, Jean era întruchiparea războiului glorios, aşa cum apare el în gravurile vechi.

Tânărul gusta cu delicii această adorare pentru că imaginea pe care şi-o făcea despre sine era aproape la fel de copilăroasă. Avea douăzeci de ani. Era prima sa plecare pe front, în ciuda unui simț ascuțit al realităților, tinerețea lui nu accepta războiul decât încununat de însemnele gloriei.

În Gara de Est îşi potrivi mai bine chipiul, îşi ajusta vestonul şi-i spuse lui Georges:

— Condu hamalul la trenul de Jonchery şi aşteaptă-mă acolo.

Soldații invadaseră peroanele. Bucuria permisiilor, încă le lumina fețele. Jean trecea printre grupuri cu un sentiment de mândrie frățească. Era, în sfârşit, egalul celor ce plecau. Îi iubea pentru suferințele lor şi mai ales pentru semnul pe care moartea îl pune asupra celor pe care-i pândeşte. Şi. În astă seară, cum ființa lui părea să conțină aceeaşi esență prețioasă îşi revărsa şi asupră-şi, puțin, din acest respect plin de iubire.

Din când în când, gândul său se îndrepta spre oraşul înnecat în întuneric cu o milă uşor

dispreţuitoare. Nu adăpostea decât oameni care nu puteau sau nu doreau să lupte. El, el se afla printre războinici.

Nişte braţe îl cuprinseră şi îl învălui un parfum cunoscut.

— Jean, iubitul meu, murmură o voce fără suflu, tremurătoare, mi-era atât de teamă că nu ajung la timp.

Îşi îndreptă spre tânăra femeie ochii încărcaţi de beţia naivă care-l stăpânea şi zise:

— Eram sigur că vei veni.

Tonul era calm, aproape nepăsător, dar conţinea o mare tristeţe şi un orgoliu şi mai mare încă. Fără Denise, i-ar fi lipsit plecării sale o parte de măreţie.

Cât era de proaspătă! Căci nu găsea alt cuvânt pentru iubita lui. Prospeţime de piele, privire, voce, râs, sentiment.

Tânăra femeie îl luă de braţ; strânsă lângă el, mergeau despicând valui de mantale spălăcite.

Cu Denise, Jean nu mai număra minutele aşa cum făcuse acasă. Alături de ea se simţea la îndemână. În ciuda plecării iminente, în ciuda frontului căruia-i aparţinea deja şi ale cărui tentacule învăluiau trenul întunecat, îi făcea impresia că întâlnirea lor avea privilegiul unei

durate infinite. Firescul iubirii lor anihila orice spaimă.

Un fluier sparse rumoarea gării. Denise se lipi mai tare de tânărul pe care această mişcare îl făcu să priceapă că urmau să se despartă. În ochii iubitei lui nu citi nici teamă, nici tristețe, ci o adorație mută. Se aplecă spre gura ei şi cu toate că acel sărut fu unul de adio şi ar fi putut fi ultimul, trupul suplu sub buzele ferme se mlădie uşor, cu voluptate.

Fugiră spre trenul care fremăta. Pe trepte se aplecau bărbații smulşi din pacea oraşului. Georges, neliniştit, căuta printre uniformele ponosite silueta fratelui său strălucitoare ca un ban nou. Când îi găsi, în sfârşit, însoțit de o tânără femeie, i se adresă mai cazon decât ar fi vrut:

- Jean, lada de campanie e sus. Urcă repede. Vagoanele tresăriră izbindu-se uşor, Herbilion strânse tare mâna băiatului, sărută vârful degetelor iubitei sale şi sări pe scară în timp ce trenul se urnea din loc. Chiar şi în această mişcare puse o grație căutată, într-atât preocuparea de a-şi juca bine rolul se amesteca cu emoția.

În compartiment fu surprins să găsească numai civili. I se păru ciudat şi jignitor că, pentru a-şi vedea de treburi sau de plăceri, oamenii luau acelaşi tren care-l ducea pe el spre primejdie.

Crezuse că va călători cu ofițeri, cu camarazii acelei evaziuni eroice ceea ce, încă, însemna frontul pentru el. Şi iată că se trezea în compania unui bătrân zbârcit, a trei adolescenți îngâmfați şi a unei tinere femei cu o ținută mult prea rezervată pentru nişte ochi prea galeşi.

Această dezamăgire îl făcu mai conştient de noul său avantaj. Se aşeză în colțul rezervat de fratele lui, încrucişa cu aroganță picioarele strânse în piele lucioasă şi începu să fumeze o pipă care se stingea mereu, pentru că încă nu învățase să se servească de accesoriile pe care le considera indispensabile personajului său.

Trenul, râu fierbinte, curgea printre maluri de întuneric. Jean îşi fixa din când în când privirea în ochii tinerei femei care şi-i ferea după un zâmbet scurt. Avea dinți strălucitori; pălăria lăsa până la buze o umbră misterioasă, dar sub bluza de mătase ghiceai sânii tari şi neîncorsetați. Era destul pentru a trezi în Jean gustul de a o cuceri, iar pe chipul lui se revărsa o dorință atât de directă, încât bătrânelul îi adresă un zâmbet complice. Dar, coborând pleoapele, necunoscuta se prefăcu că doarme. Dezamăgit, Jean ieşi pe culoar.

Îşi sprijini fruntea de bara de metal de la fereastră. În câmp pâlpâiau lumini; cursuri de apă luceau ca o mătase grea. În fuga trenului, lui

Herbillon i se părea că aude nerăbdarea dorinței lui atotcuprinzătoare: să ajungă, să ajungă la escadrilă.

De un an, în mândria lui juvenilă, dragostea de glorie şi risc deveniseră scopul existenței sale. Şi acum, când era observator brevetat, când efectuase zeci de zboruri pe câmpul de Ia Plessis, când cunoştea semnalele Morse şi reglajele de artilerie, ardea de nerăbdare să-şi ocupe locul printre cei pe care şi-i imagina supraoameni şi de care, era sigur, se va arăta demn.

Era atât de cufundat în visare încât nu prinsese de veste că treptat compartimentul se golise şi tresări când o voce, foarte aproape, întrebă:

— Ajungem curând la Fismes, domnule?

Abia atunci o văzu, aproape lipită de umărul său, pe tânăra femeie pe care renunțase să o cucerească. Într-o clipă, amintiri şi vise se şterseră. Cum întrebarea fusese pusă cu acel ton amabil care nu aşteaptă un răspuns precis, Jean la rândul lui, întrebă:

— Mergeți atât de aproape de linii, doamnă?

— M-aşteaptă un unchi.

Surâsul ei mărturisea că nu încearcă să facă verosimilă această rubedenie.

Reveniră în compartiment. Jean îi oferi o țigară pe care ea o acceptă. Râdea uşor, avea o conversație banală, dar vie. Herbillon află repede că se ducea să întâlnească un maior care o întreținea şi pe care nu-l plăcea. După un pic de rezistență, obținu dreptul de a-i spune pe nume - care era Nelly - şi dori să-şi fructifice avantajul.

Amintirea iubitei sale îl opri. Era atât dc dulce, atât de credincioasă. O va trăda la atât de scurt timp de la despărțire? Dar un argument hotarâtor îi învinse reținerile. Mâine va fi pe front. Nu avea dreptul la o îngăduință? O cuprinse în brațe fără ca tânăra femeie să-i opună rezistență.

Când Nelly îl părăsi, o oboseală uşoară îi închise ochii şi aspirantul gustă câteva momente amintirea unei victorii uşoare. Deodată avu senzația ca o umbră se aşează alături de el. Înfiorat privi înjur. Nimeni. Nimeni de asemenea pe culoar, în întregul vagon. O mare tăcere străbătută de zgâlțâituri rare se rostogoli peste el şi înțelese că brusca sa singurătate o simțise ca pe o prezență.

Trenul mergea cu precauție temătoare, cu luminile reduse; afară, noaptea avea o consistență de marmoră neagră. Tânărul murmură ca şi cum atunci ar fi auzit prima oară cuvântul:

— Frontul!

Lipindu-şi obrazul de fereastră încercă, fără a izbuti, să străbată întunericul care, ca un liliac uriaş, acoperea tranşeele apropiate şi mii de bărbaţi în primejdie.

I se păru că o lovitură surdă îi răsună în interiorul pieptului.

— Tunul, murmură din nou, ca în faţa unei descoperiri.

Încordat, ascultă pentru a nu pierde nici un murmur, nici un suspin al tristelor întinderi necunoscute. Îl încercă un sentiment ciudat. Părăsise Parisul abia acum câteva ore. I se părea că mai vede chipurile părinţilor, simte strângerea braţelor iubitei; avea încă pe retină tejgheaua colorată a unui chioşc de reviste în faţa căruia se oprise, o clipă, în gară. Şi, în acelaşi timp, se simţea deja aparţinând locurilor unde se murea. În cadrul aceleiaşi ferestre în care apăruse chipul luminos al Denisei întrezărea frontul ascuns şi întunecos.

Încet, cu grijă, trenul înainta ca şi cum ar fi înţeles că fiinţa umană devenea fragilă. În acest legănat, în această tăcere spartă uneori de un tunet îndepărtat, beţia care din clipa plecării îl amorţise se risipi. Curând, nu mai găsi nimic în el decât o senzaţie de teamă şi singurătate, iar în mintea sa rămasă fără apărare se slrecurară

întrebări ciudate. Ce nevoie avusese să se înroleze? Să aleagă arma cea mai primejdioasă?

Revăzu foarte clar un avion în flăcări care se prăbuşise în apropierea terenului şcolii şi se gândi că într-o bună zi carnea lui ar putea să ardă, la fel.

Ce ticălos era acest tren care abia se târa! Parcă era un dric. Şi această lumină sărăcăcioasa a felinarelor purtată peste câmpia strivită de noapte!

Acum, Herbillon se învinovăţea. Ştia bine ce-l împinsese spre aviaţie. Nu era setea de eroism, ci doar vanitatea. Se lăsase cucerit de frumuseţea uniformei, de insignele vitejeşti, de superioritatea seducătoare a zburătorului asupra femeilor. Ele, în special, l-au decis. Avu o pornire, de ură împotriva acestei slăbiciuni, contra fiinţelor perverse pentru care urma să-şi dea viaţa. Denise îi apăru cea mai de condamnat pentru că nu-l împiedicase. Căutându-i, cu pică, şi alte pricini de reproş îşi dădu seama că nu ştia absolut nimic despre ea: prieteni, casă, chiar numele; că nu avea nici o fotografie şi că doar verigheta uitată într-o zi pe deget îi făcuse cunoscut ca era măritată. Acest mister, care până atunci avusese pentru el un farmec deosebit i se păru acum o dovadă de nedemnă neîncredere şi răceală. Se gândi că prin aventura ce-o avusese cu Nelly împlinise o justă

răzbunare şi încercă să-şi topească teama în această amintire.

Dar trenul luneca acum cu o asemenea grijă, încât îl puteai urma la pas. Lui Jean îi veni să coboare ca să-şi scuture povara care-l apăsa şi această dorință îl făcu să-şi măsoare profunda disperare.

„Mi-e frică", gândi aproape fara voia lui.

Încercă să se apere, dar argumentele piereau în fața dezgustului de sine de care era plin. La ce servea să se mintă? Toată revolta împotriva lui, a Denisei, izvorau din teamă. El care râdea vorbind de primejdie, care-i considera laşi pe cei ce păreau că înțeleg ce e frica, el aspirantul Herbillon, el era cuprins de groază. Şi asta încă înainte de a veni în contact cu pericolul.

Ruşinea care-l cuprinse fu atât de mare, încât nici nu-şi dădu seama că-i alungase definitiv spaima.

II

Săgeţile lungi ale soarelui străpunseră pleoapele lui Herbillon. Se răsuci, cufundat încă în somn, dar acoperişul vibra ca sub o lovitură asurzitoare şi-l făcu să se ridice în capul oaselor ameţit de lumină şi zgomot.

Privirea-i înconjură camera goală, cana cu apă de pe podea, fără să înţeleagă. Ce era cuşca asta întunecată, tapetată cu carton gudronat? Dar zări lada de campanie, nedesfăcută încă şi regăsind această veriga, întregul lanţ al amintirilor se reînnodă. *Escadrila* !

Sări din pat şi se repezi la uniformă. Zgomotul care-l trezise provenea de la un motor: se zbura, trebuia să fie târziu. Cu disperare îşi închipui că-l vor crede laş. În această clipă uşa îngustă lasă cu greu să intre un soldat masiv şi stângaci ca un urs.

— Sunt ordonanţa, spuse el. Domnul locotenent doreşte apă caldă? O să aduc cafea după aceea.

Soldatul era chior, ceea ce-l intimidă pe tânar. Răspunse ezitând:

— Nu, mulțumesc. Prefer apa rece.

Se gândi puțin şi se forță să adauge:

— Trebuia să mă trezeşti mai de mult.

— Căpitanul mi-a spus să-l las pe domnul locotenent să mai doarmă, spuse soldatul clipind din unicul său ochi.

— Oh, căpitanul... murmură Jean.

— E un om care ştie multe, continuă apăsat ordonanța. Domnul locotenent va avea destul timp pentru toate.

Tonul familiar al soldatului plăcu aspirantului. Dar se gândi că trebuie să se facă respectat:

— Bine, spuse sec. Nu mănânc în dimineața asta.

Îl atrăgea soarele şi această rumoare asurzitoare care aci se pierdea, aci revenea cu furie şi în care recunoştea vârtejul elicelor. Când ieşi din cameră îl izbi întunericul. Se afla într-un coridor îngust şi lung, plin de umbre, pe care dădeau două rânduri de uşi paralele. Băgând de seamă în stânga sa un licăr de lumină se îndreptă într-acolo.

Întră într-o încăpere mare cu patru ferestre prin care pătrundea strălucirea soarelui. Era tapetată cu hârtie gofrată şi în fata pânzei cerate, presărată cu flori albastre, care acoperea o masă lungă, Jean avu senzația de prospețime şi veselie.

Tocmai măsura din ochi construcția de scânduri plasată într-unul din colțurile camerei, când auzi:

— Barul vă atrage, deja, domnule aspirant. Promiteți!

Vocea era ridicată, tonul muşcător şi atât de plin de veselie încât îl străbătu pe Herbillon ca o undă binefăcătoare. Se întoarse cu totul. În fața lui, în gura întunecată a culoarului, stătea un tânăr, cu brațele încrucişate la spate. Purta o tunică neagră a cărei stofă lucea, la fel ca nasturii auriți. Îmbrăca strâns im piept îngust, cu gâtul drept. Finețea acestei siluete înalte se potrivea cu chipul deschis, cu ochii alungiți şi arzători, nasul drept, cu mustața subțire care se oprea în colțurile buzelor.

„Nu e mult mai bătrân ca mine, îşi spuse aspirantul şi nu are decorații. E unul nou."

Bucuros de a fi găsit înainte de a înfrunta ofițerii hârşiți un camarad care nu-l intimida deloc, se prezentă cu dezinvoltură:

— Aspirant Jean Herbillon.

— Căpitan Gabriei Thélis, comandantul escadrilei, răspunse tânărul.

Întinse mâna şi Jean observă pe mânecă trei trese de aur înnegrit. I se păru că obrajii o să-i crape sub năvala sângelui care i se urcă într-o

clipă în față, iar conştiința că pielea îi ardea făcu să-i crească încă şi mai mult tulburarea.

Uitând că nu are chipiu duse degetele la frunte şi, încordat, bâlbâi:

— Oh! Iertați-mă, domnule căpitan.

Un stol de gânduri chinuitoare îl năvăli: se comportase ca un îngâmfat ridicol; în locul stimei pe care o încerca acum față de acest tânăr şef, afişase o familiaritate de nesuportat. Era pierdut în ochii lui.

În timp ce stătea drepți, cu fruntea plină de sudoare, căpitanul nu-l slăbi din privirea în care soarele punea reflexe aurii.

Şi deodată, încăperea se umplu de un râs deschis şi sănătos. O mână hotărâtă se aşează pe umărul lui Herbillon şi o voce plină de mulțumire spuse:

— Gata cu respectul. Veniți să vedeți aparatele.

Într-o clipă fură pe terenul din preajma barăcilor. Înconjurat de panglica precisă a drumului şi limitat în depărtare de o perdea dantelată de pomi, câmpul se întindea larg şi plat, pentru a se opri brusc în buza de jos a două râpe în care se prăvălea întreaga privelişte. De la valea deschisă spre nord se ridica din râu un abur albăstrui, iar la sud fumuri gri din vetrele unei

aşezări. Jean situă, astfel, cursul Veslei şi satul Rosny. Dar nu zăbovi asupra acestei descoperiri. Privirea lui lacomă voia să înghită într-o clipă tot ce conținea terenul ca potențial de viață primejdioasă: de la hangarele imense, asemănătoare unor catedrale retezate, la grupul de mecanici împrăştiaţi pe câmp, până la uriaşul **T** din pânză albă întinsă pe sol pentru a indica direcția vântului. Cu profundă mirare găsea baza de război asemănătoare, întru totul, celei din spatele frontului unde-şi făcuse instrucția.

În timpul acesta, Thélis îl examina. Din prima clipă Herbillon îi plăcuse - în ciuda tunicii obraznic de nouă, cu întregu-i harnaşament de piele inutil - pentru chipul deschis, fruntea voluntară, sinceritatea ochilor luminoşi şi pentru elanul care-i vibra în trup. Dar căpitanul Thélis nu-şi putea mărturisi simpatia decât glumind:

— Nu eşti deloc matinal, bobocule, spuse brusc.

Herbillon tresări.

— Ştiu, continuă Thélis, ai ajuns târziu, în locul dumitale, totuşi, m-aş fi trezit o dată cu soarele ca să-mi văd plecând camarazii.

Jean nu îndrăzni să repete ceea ce-i spusese ordonanța şi coborî fruntea. Nemilos, căpitanul urmă:

— Ai amuțit? Bun. Măcar spune-mi ce te-au învățat.

— Dar... totul, domnule căpitan.

— E prea mult.

Herbillon, supărat, începu enumerarea cunoştinţelor sale: TSF, reglaje, fotografie. Thélis îl întrerupse.

— §tii să priveşti?

De data asta aspirantul fu convins că Thélis glumeşte. Însă tonul brusc al căpitanului îi şterse surâsul de pe buze.

— Nu glumesc. O să înveți să priveşti, te asigur. Trebuie chiar timp pentru asta.

Îl mai chestiona asupra unei mulțimi de detalii tehnice şi la fiecare răspuns, mormăia:

— O să vedem, o sa vedem, nu-i atât de simplu...

Dar întrebarea pe care tânărul o aştepta fără încetare si cure i se părea esențială - cea despre curaj - Thélis nu o puse nici măcar printr-o aluzie. Tăcerea aceasta îl răni pe Herbillon: văzu în ea un dispreț protector. Frica sa din ajun se risipise fară urmă, iar pe platoul unde soarele şi aerul tare stimulau dorința de zbor a oamenilor, se credea la adăpost de spaime. Vru să o şi dovedească:

— Când voi putea zbura, domnule căpitan, întrebă el umflându-se în pene.

— Dacă va fi frumos te voi lua mâine, răspunse Thélis, pe care întrebarea nu păru să-l mire.

— Deasupra liniilor? insistă Jean.

— Nu, peste Monte Carlo.

În ciuda ironiei, Herbillon spuse din nou:

— O să ne batem, nu-i aşa, domnule căpitan?

Thélis îl privi cu un soi de tandreţe sarâzătoare.

— Sper din toată inima că nu, spuse. Dacă ar trebui să ne batem la fiecare misiune, meseria asta n-ar mai face două parale.

Tânărul îşi reţinu un gest de mirare şi dezamăgire, dar căpitanul ghici tot ce simţea aspirantul: dorinţa de a se arăta curajos, ambiţia de a câştiga bătălii, credinţa că actele de bravură se fac în fiecare zi îşi reaminti propria sosire la escadrilă cu trei ani în urmă, gândurile gemene cu cele pe care le citea în ochii lui Herbillon. Dori să-i explice o mulţime de lucruri, dar era sigur că tânărul nu-l va crede şi gândi:

„E un recrut bun".

Fără să-şi dea seama adresă această laudă mai curând tânărului locotenent care fusese, decât aspirantului pe care-l avea în faţă.

— Eşti îndrăzneţ, sunt sigur, spuse cu bunătate. Cei abia sosiţi sunt întotdeauna mai curajoşi decât noi, cei vechi şi obosiţi.

Brusc încruntă sprâncenele, aruncă o privire în direcţia terenului şi se îndreptă repede spre un grup strâns în faţa unui hangar. Pentru a nu rămâne părăsit în mijlocul câmpului, necunoscând pe nimeni, Herbillon se ţinu după căpitan. Ajunse repede aproape de hangar care, cu un perete de pânză ridicat, lăsa să se vadă sub înaltul acoperiş, masa confuză a avioanelor. Mecanicii sporăvăiau alene. În mijlocul lor, aşezat pe un bidon de benzină, un locotenent voinic pufăia dintr-o pipă veche. La apropierea căpitanului oamenii se ridicară; ofiţerul, fără să se mişte, surâse cu gura până la urechi!

— Frumoasă vreme, hai? bătrânul meu Thélis. Tu nu zbori?

Şi se întinse cu desfătare.

— Eşti de serviciu ca să te încălzeşti la soare? strigă brusc căpitanul. Ia uită-te sus!

Era mânie în vocea lui, în privirea-i neagră şi Jean se miră văzând cum un şef sever ia locul tânărului prietenos şi surâzător. Dar solidul locotenent nu se tulbură deloc. Urmărind gestul lui Thélis ridică ochii spre manşa de vânt plasată pe un hangar şi spuse moale:

— Porcăria asta de briză se schimbă tot timpul.

Făcu semn celor doi oameni de lângă el şi se îndreptară spre **T**-ul uriaş pentru a-i modifica direcția. Când se-ntoarse, Thélis mormăi:

— Şarpe Boa!

Apoi i se adresă lui Jean:

— Herbillon, iată-l pe vechiul meu camarad Marbot, şeful observatorilor şi cel mai bun dintre ei.

Aspirantul îl privi cu respect pe cel recomandat astfel de căpitan şi se temu ca locotenentul să nu se simtă rănit de a fi fost pus la punct în fața lui. Dar grăsanul zise:

— Mulțumesc c-ai fost de față, tinere camarad. Thélis n-a vrut să-mi şifoneze prea tare prestigiul în ochii dumitale, altfel aş fi avut ce auzi!

Thélis nu se putu împiedica să nu râdă.

— Mă cunoşti bine, elefantule, mormăi el, apoi întrebă:

— E mult de când a plecat Berthier?

— În jur de două ore, domnule căpitan, răspunse un mecanic.

— Ar fi trebuit să fie aici. I-am ordonat o recunoaştere rapidă.

Marbot, care-şi reluase locul pe bidon, se strâmbă cu dezgust:

— Sunt oameni cărora nimic nu le e de-ajuns!

— E adevărat, spuse Thélis distrat.

Privea cerul de un albastru proaspăt şi orizontul care tremura în lumina fină. Marbot ridică din umeri.

— Ai chef sa zbori şi tu, spuse. Dar n-avem aici o misiune.

— Aş putea să-mi încerc noul motor.

Herbillon întoarse spre Thélis ochii rugători.

— Luați-mă, domnule căpitan.

— Ți-am spus mâine, răspunse sec Thélis. Înțeleg să fiu ascultat. Între timp studiază harta, ți-ar fi de folos!

În timp ce căpitanul se îndrepta spre aparatul său, Marbot i se adresă lui Jean:

— Nu-ți face griji, bătrâne. Thélis e băiatul cel mai bun care există sub soare, dar îi e teamă că e prea tânăr pentru a se face ascultat. Asta-i tot.

Herbillon nu şi-ar fi închipuit niciodată un aviator atât de gras şi cu o înfățişare atât de neglijentă ca Marbot. O uniformă de un albastru murdar, prea largă, flutura în jurul brațelor solide ale locotenentului; un pulover de trupă, gri, îi învăluia pieptul; picioarele se agitau alene într-o pereche de saboți. Cu pipa lui crăpată ținută între dinții mici şi galbeni, părea un fermier liniştit care, odată ziua teminată, rumegă la soare.

Ca şi cum i-ar fi ghicit gândurile, Marbot spuse:

— Înainte de toate, confortul. O cameră, un bucătar iscusit, o pipă bună şi nu-ți mai trebuie nimic. O să te învăț toate astea. Cu grijă, poți chiar să te descurci numai cu solda.

Începu să analizeze bugetul pe care-l prevedea pentru Herbillon. La popotă, aspiranții nu contribuiau decât cu trei franci pe zi. I se dădea un pantalon de campanie şi o tunică soldățească pe care croitorul i le va ajusta pe măsură, ca să-şi poată scuti uniforma nouă. Îi va rămâne, odată plătit tutunul, din ce să facă şi economii.

Jean asculta cu adâncă temere că Marbot, la rândul lui, îşi bătea joc de el. Adică ce? Astea să fie primele recomandări pe care să i le facă şeful său direct? Pe terenul ăsta, când îl ardea o nerăbdare eroică, trebuia să asculte socoteli pecuniare? Era culmea!

Dar nu, locotenentul cel gras nu glumea deloc. Un fel de duioşie i se răspândea pe obrazul lat, în timp ce presupunea suma pe care aspirantul o putea pune de-o parte pentru permisii. Apoi tăcu, ca şi cum nu mai avea ce să-i comunice tânărului subaltern. Acesta, în ciuda dezamăgitoarei conversații cu căpitanul, întrebă:

— Şi în privința îndatoririlor ce le voi avea, ce sfat îmi dați?

Marbot trase adânc fumul din pipă, apoi răspunse:

— Nici unul. Trebuie să le îndeplineşti ca să afli.

Un zgomot neîntrerupt şi sălbatic îl făcu să se strâmbe.

— E Thélis, mormăi, îi place să facă hărmălaie. Hai, priveşte bătrâne, ar trebui încă să te distreze.

Din carlingă, chipul căpitanului se ivi vesel. Curentul elicei îi zburlea părul negru, scurt, îi deschidea buzele într-un râs tăcut. Când slăbea turația motorului, când îl lansa în plin regim. Avionul vibra ca un animal nerăbdător, iar omul tremura de aceeaşi poftă de spațiu.

În sfârşit, Thélis sări pe pământ. Cum pentru încercare îmbrăcase o salopetă de lucru, părea că face parte dintre mecanicii care înconjuraseră avionul şi cu care, acum, glumea liber. Apoi se îndreptă spre Jean, întrebându-l:

— Cât e ceasul?

— Trecut de douăsprezece, domnule căpitan.

— Şi Berthier nu e aici. Animalul ăsta mă îngrijorează.

Expresia îi dădu lui Herbillon un ciudat sentiment de plăcere. Era primul semn care-i

amintea că se afla pe front şi care-i justifica visurile şi orgoliul. Chipul primejdiei se arăta, în sfârşit. Fu aproape dezamăgit când Marbot, ai cărui ochi pătrunzători fixaseră un punct pe cer, pentru el încă invizibil, strigă:

— Iată-l, domnule căpitan.

Un biplan viră deasupra terenului şi zgârie cu bechia solul tare. Primul coborî pilotul. Încotoşmănat în combinezonul de zbor, cu caschetă de piele şi cu ochelari ridicați pe frunte, părea un scafandru al aerului. Din trăsăturile sale Herbillon nu distinse decât o cicatrice care pornea de la gură ca să se piardă sub cască. Şchiopăta.

— Iți faci de cap, Deschamps! strigă căpitanul.

Pilotul răspunse cu accentul lătăreț, de țăran de pe Loara:

— Berthier a vrut să vadă tot!

Îşi scoase caschetа din cap. Gura îi era deformată de cicatricea vânătă care urca până la ureche. O barbă blondă, prost rasă îi pudra fața masivă. Jean îl găsi neplăcut, dar când celălalt îşi descheie combinezonul îmblănit, rămase prostit în fa|a decorațiilor a panglicilor răspândite pe piept,

O siluetă ciudată îi atrase atenția. De pe scaunul observatorului se ridică un trup, care în ciuda blănurilor care-l învăluiau părea slab. Un clinchet sublinia fiecare mişcare. În mâini ținea o

seamă de ciudate planşete de nichel şi lemn; pe umăr, din buzunarele combinezinului de zbor atârnau tot felul de instrumente, a căror întrebuinţare Herbillon nu o putu ghici. Casca de plută şi chiar ochelarii aveau o formă neobişnuită.

Jean observă că, de la căpitan şi până la cel din urmă mecanic, îl întâmpinau pe acest camarad cu un surâs în care se îngemănau ironia şi tandreţea şi care deveni mai apăsat când Thélis interpelă ciudatul personaj cu un voios:

— Ei, Berthier, ne aduci *perpetuum mobile* de acolo de sus?

Din cască răzbătu o voce care făcu să se nască în Herbillon, fără ca să poată înţelege de ce, un sentiment de mare afecţiune. Această voce avea limpezimea şi naivitatea curată care fac atâl de fermecătoare exprimarea copiilor. Spunea:

— Iertaţi-mă, domnule căpitan. Am uitat complet de timp. În Tranşeea Canibalilor era un punct alb pe care voiam să-l definesc cu orice preţ.

— Şi?

— N-am reuşit, domnule căpitan, rămâne pe altă dată.

Marbot dădu din cap cu gravitate.

— Pierre, Pierre, mă faci de ruşine.

— Dar, grasule, se repezi cu vioiciune Berthier, te rog, închipuie-ţi...

— Nu, nu, strigă Thélis. N-o să terminați discuția până la noapte. Nouă ne e foame. Fugiți să vă faceți raportul şi pregătiți-vă să plătiți întârzierea.

Deschamps, care examina cu grijă aparatul îşi trecu pe frunte un deget diform şi observă.

— O să ne coste scump. Patru lovituri în aripă!

— Patru sticle, spuse Thélis. V-ați luptat?

Jean tresări.

— Nu, spuse Deschamps. Ne-am prefăcut doar!

— Ei, iată-te lămurit Herbillon, spuse căpitanul. O sticlă pentru fiecare gaură adusă de pe front.

— Şi să ştii mormăi Marbot, păgânul ăsta nu glumeşte cu aşa ceva. Când o să-ți topim şi ție toată solda...

În seara acestei prime zile de escadrilă, Herbillon ajunse în camera lui frânt de oboseală. Conversația de la masă îi zumzăia în urechi ca o ploaie de gloanțe; zece chipuri, necunoscute în ajun, îşi afirmau trăsăturile în amintirea lui, cu o precizie obsedantă. Încerca să pună eticheta unui nume pe fiecare, dar nu reuşea deloc. Pentru cei cunoscuți mai devreme, pe teren, încă mai mergea:

căpitanul, solidul Marbot, Deschamps mutilatul, Berthier cel cu voce de copil şi ochii înnourați! Îşi amintea şi de doctor, pilot medic militar care avea aripile aurii cusute pe fond de catifea roşu închis. Îl mai urmărea un chip: nas acvilin, mustăți pe oală - un d'Artagnan îmbătrânit; apoi altul, spânatec, arogant şi palid.

Trăsătura comună tuturor era strălucirea din privirile puțin rătăcite, lumina febrilă care stăpânea toate chipurile, fie calme, fie nervoase, entuziaste sau triste şi un fel de rugă ce se ridica din ființa secretă a acestor bărbați nepăsători față de propria lor soartă.

În privirea înflăcărată la Thélis, visătoare la Berthier, stinsă la Deschamps, vie sub grăsime la Marbot, ardea aceeaşi flacără tulbure care, rând pe rând se aprindea şi se stingea. Jean se privi într-o oglindă şi o superbă mândrie fi încălzi sângele: i se păru că recunoaşte în proprii-i ochi strălucirea ciudată şi frățească.

Într-o clipă se linişti. Această privire dezmința tot ceea ce-l stânjenise pe parcursul întregii zile. Camarazii săi puteau, mult şi bine, să nu vorbească decât despre soldă, băutură, despre permisii şi femei; în privirea lor cânta aventura. Blazați erau, fără îndoială, dar din pricina prea nenumăratelor isprăvi. El abia intra în această

epopee. Dar mâine căpitanul îl va lua cu el şi, fără îndoială, în luptă va reuşi să doboare un duşman.

Deja făcea planul unei scrisori pe care o va trimite Denisei.

Patul de campanie, îngust şi tare, păru o minune picioarelor lui chinuite de ore şi ore petrecute pe teren şi la popotă. Ceea ce toţi făceau firesc şi simplu, fără să le pese, lui îi cerea încordarea întregii fiinţe. Îşi supraveghea mersul, vocea, îi fusese teamă să nu apară ori prea timid, ori de o îndrăzneală obraznică. Din acest efort ieşise mai curând enervat decât la capătul puterilor şi, în ciuda oboselii, adormi foarte târziu.

Redeschizând ochii pe o lumină lăptoasă crezu, la început, că încă nu se făcuse ziuă. Gândul, care în subconştient îi populase visele, îi reveni cu haloul unei bucurii nedesluşite... Urma să zboare în dimineaţa asta!

Ordonanţa Mathieu intră cu ligheanul aburind.

— Cât e? strigă Herbillon căutându-şi ceasul cu privirea.

— E zece, spuse soldatul. Nu v-am trezit din pricina vremii. Un adevărat terci, domnule locotenent.

— Dar ieri a fost atât de frumos! murmură tânărul.

— Cerul e schimbător aici, domnule locotenent. O să vă dăruiască poate un soare strălucitor nu peste mult timp. Şi apoi domnul locotenent va fi, curând, bucuros de un pic de ceaţă dimineaţa, ca toată lumea de aici...

Cu vorbele astea Mathieu ieşi lăsându-l pe Herbillon disperat. Îşi pusese atâtea speranţe în acest zbor care trebuia să fie adevărata sa intrare în escadrilă! După asta, ar fi putut să se considere, dacă nu egalul „celor vechi" din jurul său, cel puţin ca un camarad ceva mai tânăr. În timp ce, acum, o să rămână un începător, moralmente un subaltern.

Privirile îi rătăciră prin camera pe care nu avusese răgazul s-o examineze în ajun. Se cutremură: un adevărat sicriu, căptuşit cu negru şi cârpit la fereastră cu o pânză lividă de ceaţă.

„Nu voi putea trăi aşa. Trebuie să înveselesc pereţii ăştia sinistri".

Această dorinţă dădu un scop zilei deşarte care începea şi se ridică din pat, mai puţin trist.

Aducându-i o ceaşcă de cafea, Mathieu întrebă:

— Domnul locotenent doreşte saboţi?.

— Oh, nu! exclamă Jean cu silă la amintirea înfăţişării lălâi a lui Marbot. Dar, în acelaşi timp, reflectă: la ce bun să-ţi legi şireturile cizmelor?

Dimineața tulbure, camera tristă nu predispuneau la eleganță.

— Toți poartă? făcu el cu ezitare.

— Aproape, domnule locotenent.

— Dă-mi şi mie o pereche, spuse Herbillon.

Căută în lada de campanie gravuri şi fotografii ca să pună câteva pete de culoare pe insuportabilii pereți cerniți, când cineva ciocăni încetişor la uşă. Sigur că era ordonanța, nu se întoarse. Dar o voce căreia de la primul cuvânt îi recunoscu timbrul încântător, întrebă:

— Nu vă deranjez, domnule?

Ca răspuns, Jean strânse cu putere mâna lui Berthier. Locotenentul avea o vestă de piele de căprioară aruncată peste pijamaua de pânza gri.

— Trebuie că vă plictisiți, zise. Primele zile sunt grele.

— E adevărat!

Răspunsul îi scăpă lui Herbillon de pe buze fără să se gândească să-l rețină cu toate că reprezenta mărturisirea unei slăbiciuni, pe care n-ar fi făcut-o față de altcineva. Dar fără să-l cunoască ştia cu certitudine că lui Berthier putea să nu-i ascundă nici un sentiment, cu condiția să fie sincer. Simțise asta din clipa în care-l văzuse coborând din cocpit.

— Sunteți deja gata, continuă Berthier. Se vede că abia ați sosit. Veți adopta curând obiceiurile noastre de lenevie. Pentru moment, veniți la mine. Ne vom simți mai bine.

Jean îl urmă pe coridorul unde-şi făceau de lucru ordonanțele şi intră într-o cameră cu totul asemănătoare celei pe care o ocupa el, în afara unei sobițe de petrol care o umplea cu o răsuflare caldă, uşor acrişoară. Pe perete atârnau în dezordine tot felul de haine şi, peste tot, pe masa grosolană, pe podelele cu scândurile prost încheiate, pe taburete şi chiar pe pat era o adunătură de asamblaje surprinzătoare, de metal şi lemn, de sârme, zdrențe de pânză, butoane, şuruburi, cauciucuri sparte.

Arătând tot acest haos, Berthier avu zâmbetul unui om care se scuză pentru o manie pe care o ştia ridicolă, dar care-i era foarte dragă.

— Magazinul meu, spuse. Aduc aici tot ce găsesc pe teren şi mă servesc pentru a construi, pentru a inventa.

Apoi mflăcărându-se fără să vrea:

— îşi bat joc de mine, bineînțeles. Dar uitați-vă, un extractor special pentru mitralieră, pe care toți l-au copiat. Iată ansamblul acesta de planşe extensibile şi pliabile pentru hărți; spun că e incomod, dar, după ce-l voi perfecționa o să-l vrea

întreaga escadrilă. Sigur, stau cam înghesuit în carlingă cu tot ce iau cu mine dar, la urma urmelor, vă asigur că toate sunt folositoare.

Se porni pe râs, adăugind:

— Thélis face glumele cele mai aspre.

— Dar îl iubiți foarte mult? întrebă Herbillon, uimit de tandrețea cu care vocea lui Berthier învăluise numele căpitanului.

— Dacă-l iubesc! exclamă camaradul său. Dar prietene, nu e nimeni care nu şi-ar da viața pentru el! Nu ştiu să vă explic. Băiatul ăsta de douăzeci şi patru de am e sufletul, viața escadrilei noastre. Veselia, curajul, tinerețea lui! Are *Crucea* ca observator, şase decorații ca pilot şi nu vorbeşte despre asta niciodată. Ar zbura zece ore pe zi dacă l-am lăsa. Şi ce camarad, veți vedea!

Laudele construiau o aureolă în jurul chipului îndrăzneț care din prima clipă îl emoționase pe aspirant.

— Şi ceilalți?

— Toți fermecători, spuse Berthier, dar Thélis e altă clasă! Şi fiecare dintre noi o ştie.

Statură de vorbă îndelung. Jean învață să-şi cunoască tovarăşii: țăranul Deschamps, concentrat la infanterie, reformat pentru răni grave, reangajat în aviație, reformat din nou după o cădere într-o seară cu ceață, cădere care-i

zdrobise coastele, îi smulsese degetul mare de la o mână, îi deformase fața; angajat din nou. Doborâse trei avioane. Căpitanul Reuillard, observator, venit de la partea sedentară, un vechi militar ursuz; André de Neuville, plin de îngâmfare şi curaj, foarte rece, dur, cel mai puțin iubit de camarazi; solidul Marbot, fost adjutant de carieră intrat în aviație pur şi simplu pentru prima de zbor care-i va permite să se căsătorească mai repede cu o fermieră din Normandia, om liniştit căruia nu-i plăcea riscul inutil şi care în orice împrejurare era cel mai sigur şi cel mai curajos dintre observatori.

Despre toți Berthier vorbea cu o bunăvoință necăutată, încrezătoare şi din clipă în clipă îi devenea tot mai apropiat şi mai drag lui Herbillon.

Clopotul sunând pentru masa de prânz le întrerupse convorbirea.

— Trebuie să mă îmbrac repede, exclamă Berthier. Căpitanului nu-i place să întârzii.

Intrând în popotă, unde câțiva ofițeri erau deja adunați, Herbillon fu întâmpinat cu un strigăt unanim:

— La bar, aspirantule!

Cum nu înțelegea nimic, îi explicară că fiind cel mai tânăr era însărcinat să toarne de băut şi să încaseze plata consumațiilor. Împins, zăpăcit,

fericit de această familiaritate născândă îşi ocupa locul în spatele eşafodajului de sticle.

Se bea vârtos şi se vorbea tare. Ziarele sosiseră şi noutăţile de la Paris alimentau conversaţia, iar totul era topit în acea veselie sonoră şi firească, privilegiul şcolarilor şi militarilor, care deveni încă mai zgomotoasă la apariţia căpitanului.

— Să fie într-un ceas bun, se respectă obiceiurile, spuse ei văzându-l pe Herbillon la tejghea. Un vermut, bobocule şi toarnă mai cu vârf veteranilor.

În acea clipa silueta lui Marbot acoperi intrarea dinspre coridor. Era în pulover. Thélis se repezi spre el, strigând:

— Fără mecanici aici.

Marbot, cu pipa între dinţi, suspină:

— Ce bine e fără veston.

— Să fie amendat, strigă Deschamps.

— Nu, se feri locotenentul cu o panică reală. Nu puteţi să-mi faceţi una ca asta.

— Atunci îmbracă-te, nesimţitule, spuse Thélis nemilos.

Marbot revenind, Deschamps propuse:

— Ia spuneţi, domnule căpitan, ar trebui să-i arătăm bobocului cadrilul escadrilei,

Şi brusc, apucat de braţe solide, Herbillon fu săltat peste bar şi prins într-o horă sălbatică şi

ritmată care nu se opri decât la apariția primului fel de mâncare.

La masă continuă să-şi învețe meseria de cadet. Trebui să citească menu-ul şi Thélis îl preveni, foarte serios, că de aici încolo va trebui să-l versifice; toate glumele i se adresau iui şi fu amenințat cu toate corvezile. Sub furtuna de batjocuri se simțea mândru şi vesel, pentru că ele însemnau prima legătură cu acest grup de bărbați uniți, căruia dorea atât de mult să-i aparțină.

La sfârşitul mesei, Herbillon era atât de pătruns de rolul său, încât atunci când sună telefonul se repezi să răspundă. De la corpul de armată îl cereau pe comandantul escadrilei.

Thélis obținu tăcerea cu un singur gest şi luă receptorul.

Văzând expresia preocupată a feței căpitanului, o atenție îngrijorată înlocui veselia pe toate chipurile. Brusc, Thélis exclamă:

— Dar bine, e imposibil, domnule colonel, pe ceața asta.

Din nou se lăsa tăcerea în care simțeai că prin magia unui fir invizibil ajung, de departe, hotărârile sorții. Thélis mai spuse:

— Vă asigur, domnule colonel, că e nebunie curată.

Apoi:

— Vom încerca, domnule colonel, dar nu răspund de nimic şi nu voi trimite decât voluntari. Altfel, pretind ordin scris.

Atârnă greoi receptorul în furcă şi Jean auzi o seamă de mormăieli al căror sens nu-l desluşi:

— Bineînțeles, domnilor nu le pasă de nimic.

— Mereu aceiaşi la corpul de armată.

— Să țină o singură zi palonierul sub tălpi!

— Măcar ochi de-ar avea!...

În timpul acesta căpitanul se apropie de fereastră cercetând cerul zdrențuit. O crispare mânioasă îi strânse buzele. Vizibil, ezita să vorbească. În sfârşit se îndreptă spre masă şi zise scurt:

— Se crede că cei de dincolo fac concentrări de trupe. Generalul doreşte să ne ducem să vedem ce se întâmplă.

— N-are decât să-l ducă şoferul lui, mormăi Marbot.

— Taci din gură, strigă Thélis. Ai văzut bine că am protestat, nu se poate face nimic.

Adăugă cu voce scăzută şi parcă ruşinată:

— Şi mi se interzice să zbor, de asemenea şi lui Marbot pentru că... pentru că... asta-i.

Ultimele cuvinte le pronunță cu un soi de furie şi fiecare ghici de ce. Pe ceață, misiunea era mult

prea periculoasă; statul major nu voia să rişte comandanții.

— Deci, am nevoie de doi oameni, şi de cei mai buni, continuă Thélis. Nu pot cere aşa ceva subofițerilor.

In sala de mese erau trei piloți: doctorul sosit recent, André de Neuville şi Deschamps. Jean era sigur că acesta din urmă se va oferi imediat să îndeplinească misiunea. Dar mutilatul care fixa cu încăpățânare masa, murmură ca sub tortură:

— Nu pot, domnule căpitan. Douăzeci de friți, dacă vreți, dar nu ciulamaua asta.

Herbillon îşi aduse aminte de îngrozitoarea cădere prin ceață despre care-i povestise Berthier.

Atunci Neuville, fără un cuvânt, se îndreptă spre hangarele a căror masa gri părea o escrescență a cetei. Mai era nevoie de un observator. Marbot ieşi din încăpere, strigând:

— Nu vreau să asist la aşa cern. Plafonul e la treizeci de metri.

Ochii lui Thélis întâlniră rugămintea umilă din privirea lui Herbillon şi-i spuse foarte încet:

— Mă, puştiule, nu ai fi de nici un folos.

Jean îşi îndură lipsa de experiență ca pe o ruşine de nesuportat, dar deja Berthier se oferi:

— Domnule căpitan, după Marbot, eu sunt cel mai vechi aici.

— Nu, nu dumneata, exclamă Thélis. Eu...

Era cât pe ce să adauge: „Te iubesc prea mult!" dar respectul profund pe care-l avea pentru rolul său de şef îl făcu să-şi domine sentimentele.

— Du-te bătrâne, spuse cu fermitate.

Întreaga escadrilă asistă la decolare. Până şi oamenii de corvoadă, toţi veniseră, iar ochii fixau increduli orizontul atât de aproape, încât împiedica privirea să ajungă până la marginea terenului peste care ceaţa se lăsa grea.

Mecanicii încleştaţi de aripi reţineau cu greu avionul, gata să-i dea drumul, când Thélis se urcă dintr-o săritură până la marginea cocpitului şi-i strigă lui Berthier:

— Dacă plafonul e acelaşi şi peste linii vă interzic să mergeţi mai departe. Mă înţelegi, da?

Neuville făcu un semn. Aparatul eliberat se desprinse de pământ, ceaţa înghiţindu-l aproape imediat. Grupul se destrămă şi nu rămase pe teren decât Thélis, hotărât să pândească reîntoarcerea camarazilor şi Jean, care nu voia să-şi lase singur comandantul.

Neuville n-a putut vira ca să ia înălţime. Abia desprins de la pământ simţi pe buze gustul ca de cenuşă al ceţei. Într-o clipă parbrizul fu acoperit cu

un abur atât de gros încât pentru a se orienta, măcar cu aproximație, trebui să coboare. Vântul care-i şfichiuia fruntea risipea din când în când, vălul gros al ceței în nori uşori, fugărindu-i ca pe o herghelie în goană. Atunci Neuville distingea, jos, pete verzi sau cenuşii, acoperite rapid de perdele lăptoase.

Îşi ridică fularul până la nas, coborâ clapetele caschetei până îa sprâncene şi îşi zise:

„Cred că am o mutra de laş de toată frumusețea sub masca asta".

Îi era frică, o frică mortală. Toți camarazii îl considerau curajos; numai el ştia cât era carnea lui pradă spaimei. Trăia alături de el în permanență. Nu se urca în avion, fară ca teama să nu-l însoțească, nici măcar nu se putea gândi la un zbor fară ca inima să nu-i devină grea, bătându-i foarte rar.

Dar, neadmițând că un bărbat de sorgintea lui ilustră şi cu eleganța lui ar putea trăi în mocirla tranşeelor şi adăposturilor subterane a cerut să facă serviciul la aviație, arma cea mai periculoasă şi căreia orgoliul său îi sporea riscurile. Lupta acerbă pe care o ducea fară odihnă cu spaimele îi dăduse acea împietrire a obrazului care îndepărta de el orice prietenie.

Cu degetele crispate pe manşă, acționând profundorul, zbura drept spre liniile frontului. Asculta motorul cu o nervozitate atentă, urmărit de ideea că o pană era condamnare la moarte sigură, pentru că ar fi impus o aterizare forțată şi bruscă. În apropierea Aisnei ceața deveni mai densă, mai joasă, înăbuşind pământul pe care se desena, palidă, linia tranşeelor.

Neuville se întoarse spre Berthier, şef de echipaj, care-i surâse şi-şi îndreptă brațul spre înainte.

- Şi el tremura, dar de o altă teama, aceea de a nu-şâ putea îndeplini misiunea. Cu toate că făcea parte din escadrilă de peste doi ani, la fiecare zbor avea spaimele unui începător. Predispus la visare, conştient de asta, îi era groază că nu va putea distinge toate detaliile terenului, cu adevărata lor semnificație şi că la coborâre, după ce-şi va fi epuizat pilotul, va lăsa să-i scape un detaliu esențial. Ideea primejdiei, a morții, nici măcar nu-i trecea prin cap, într-atât mintea sa naivă de copil nu putea imagina un final himerelor sale.

Se aflau deasupra liniilor frontului. Între pătura de ceața şi sol se căsca un fel de tunel plin de fum în care avionul pătrunse în plină viteză. Era atât de aproape de pământ încât se vedeau şanțurile şi ridicaturile parapetelor.

„Cel mult cincisprezece metri! gândi Neuville cu dinții încleştați. Sigur că se trage de jos."

Dar mâna fermă a pilotului încercat nu tremura deloc şi avionul spinteca sigur zona inamică. Patrulară astfel peste întregul front, intre Soissons şi Reims, fără să vadă nimic neobişnuit. În sfârşit, aprope regretând, Berthier dădu semnalul de întoarcere.

Pe terenul bazei, Thélis mergea cu paşi mari urmat de Herbillon. Căpitanul mesteca între buze înjurături scrâşnite, când un soi de lumină îi jucă pe față. Înăbuşit de ceață, un murmur slab venea dinspre Vesle. Aspirantul nu-l deosebise de vuietul vântului, dar privindu-l pe Thélis înțelese că avionul revenea.

Marbot, doctorul, toți camarazii alergau deja pe teren. Biplanul apăru brusc din ceață.

— Aterizarea va fi o problemă, murmură Thélis încă îngrijorat.

Dar urmărind cu privirea virajul lin şi uşor, spuse, emoționat de arta pilotului:

— Într-adevăr, Neuville e un as! Şi ce curaj!

Avionul rula spre hangare. Ajuns în dreptul grupului eare-l aştepta, Neuville sări din carlingă.

Berthier, pe locul lui rămase nemişcat. Căpitanul îl scutură râzând:

— Ei, visătorule.

Se opri brusc, îi ridică fața spre el. Avea ochii închişi. În combinezonul de zbor se vedea o ruptură aproape de umăr.

— Neuville, strigă Thélis, s-a tras asupra voastră de jos?

— Nu ştiu, domnule căpitan. Mă asurzea motorului.

Vocea-i era lipsită de emoție, dar păstrase încă fularul, ca să dea timp trăsăturilor feței sale, pe care o ştia descompusă, să redevină impasibilă.

Cu precauție, Berthier fu extras din cocpit. Respira slab. După îngrijorarea fețelor aplecate asupra Iui, Jean măsură marea dragoste pe care o inspira. Doctorul pilot desfăcu combinezonul, apoi vestonul rănitului, privi rana şi se ridică.

— Ei bine? îl întrebă Thélis.

— Aici eu nu sunt medic, domnule căpitan, replică doctorul eu voce ridicată. O să vă lămurească la spital.

Thélis nu reacționa la acest ton mult prea dur. Ca toți ceilalți înțelesese...

Jean nu se putu opri să nu se gândească la veselia care, acum mai puțin de un ceas, se revărsa peste escadrilă.

Cât timp persistă ceața, la popota ofițerilor nu se mai râse. La masă, tacâmurile mai spațiate disimulau cu greu locul gol, încăperea părea mai vastă. Dar tot străduindu-se să-l uite pe Berthier, camarazii lui reuşiră.

Doar Jean, a cărui sensibilitate proaspătă păstra o urmă mai profundă, nu voia deloc să-şi alunge din amintire, unica întâlnire pe care o avusese cu cel ucis, nici chipul cu pleoapele coborâte, deja înțepenite, dar fragede încă. Vru să vorbească cu Thélis, cu Marbot. Cei doi bărbați îl opriră cu un ton ce nu admitea replică. Această indiferență prefăcută, l-ar fi îndurerat pe aspirant, dacă bătrânul căpitan Reuillard nu i-ar fi explicat totul într-o frază:

— Nu te mai gândi, puştiule, altfel îți piere tot curajul.

În tăcerea care acoperea cu bună ştiință amintirea unui camarad iubit, exista un instinct de apărare şi chiar o bucurie secretă de a fi, încă, viu.

Când vântul de vest rostogoli norii dincolo de Reims, lăsând deasupra bazei un cer curat şi strălucitor, această sete de a uita se accentuă. Cu toate că, în afara recunoaşterilor de rutină, nu era de îndeplinit nici-o misiune, Thélis decise ca toată escadrila să decoleze, iar Marbot însuşi, căruia nu-

i plăceau zborurile inutile, aprobă hotărârea, spunând:

— Trebuie să spălăm amintirile triste.

Terenul zumzăia ca un stup monstruos. Căpitanul supraveghea totul: verificarea motoarelor, decolajele, aterizajele, activitatea mecanicilor. Găsea o glumă pentru fiecare pilot. Vocea lui muşcătoare răsuna peste tot. Fugea de la hangare spre aparate, ajutând Ia învârtirea elicei, la verificarea unui carburator. Deodată, ca îmbătat de mişcarea impetuoasă pe care o dezlănțuise, se rostogoli în iarbă cu superbul său cocker auriu — de care nu se despărțea niciodată - înfrățiți în bucuria lor de animale tinere. Astfel, de la un avion la altul se transmitea focul ce-l mistuia şi fiecare echipaj se ridica - nucleu pierdut în cerul vast - simțind între el şi ceilalți camarazi legătura țesută de căpitan, prin înflăcărarea întregii sale ființe.

În acea zi, Herbillon execută primul său zbor. Se apropia seara când Thélis îi făcu semnul pe care-l pândea, îngrijorat. Din spaima de a nu întârzia plecarea, Jean îşi adusese de dimineață întregul său echipament pe teren. Fu gata cu o rapiditate care-l făcu pe Thélis să surâdă şi se năpusti în cocpit.

Până aici, nu se suise decât în aparate de scoală, maşini greoaie, din care vedeai ca dintr-un

balcon priveliştea desfăşurată sub tine. Acum vibra în jurul lui un avion de război, solid şi prompt, construit pentru luptă, maşină aducătoare de moarte, cu profil de rechin. Despărțitura în care-şi înghesuise trupul era foarte strâmtă, aglomerată de un taburet cu hărți şi de patul mitralierelor jumelate. Cum să te mai mişti ca să observi terenul în voie şi să te mai şi lupți?

Căpitanul îl întrebă dacă e gata, Herbillon înclină capul şi brusc, o teamă dulce, voluptoasă îi înfioră întregul trup. Avionul rula pe pistă săltând uşor, apoi nu mai simți nici o zgâlțâitură, ci doar o alunecare lină. Se desprinseseră de pământ. Curentul zborului, vântul stârnit de elice îl învăluiră în acea beție a spațiului care îi ameţeşte pe marinarii aflați la plecare, la prova navelor.

Căpitanul luă înălțime deasupra terenului. La fiecare viraj, orizontul dispărea, peisajul se răsturna, iar când hangarele nu mai fură decât minuscule pete albe, Thélis, arătând spre mitraliere făcu gestul de apăsare pe trăgaci. Aspirantul înțelese că trebuie să verifice armele. Sprijini pe piept placa de oțel care îmbina cele două țevi şi trase. Un pârâit clar, vesel, sparse zgomotul motorului. Două linii roşietice zburară spre cer. Strigă entuziasmat:

- Trasoare!

Un zgomot de armă îi răspunse făcându-l să se încordeze, gata să tragă, dar în cântecul gloanțelor recunoscu ritmul după care dansaseră la popotă. Ca să-şi verifice mitralierele, Thélis cânta cu ele cadrilul escadrilei. Îi surâse aspirantului, care se simți invadat de o veselie extraordinară. Îi veni să râdă, să cânte, să plângă. Se admira în sinea lui, căci se vedea frumos, entuziast, brav, străbătând ca o flacără spațiul infinit. Ar fi vrut să-l vadă în această splendoare de arhanghel iubita lui, toate femeile frumoase ale universului şi toate femeile tinere spre care se îndrepta dorul său tulbure şi puternic. Tot ceea ce citise despre aviatori, întreaga glorie cu care-i înconjurase în imaginație, acum se aşeza ca o coroană mândră pe fruntea sa.

Fără a fi în stare să despartă artificialul de entuziasmul autentic, se sprijini cu emfază de turela mitralierelor, mângâie trăgaciul cu mănuşa îmblănită. O privire spre pământ îi schimbă dispoziția. Baza dispăruse şi nu mai recunoştea nimic.

Febril căuta a urma hangarelor iară s-o găsească. Lipsit de unicul său punct de reper apucă harta, pe care curentul era cât pe-aci să i-o smulgă din mâini.

Trebui să-şi vâre capul la adăpostul carlingii ea să consulte planşele dar, de îndată ce încerca să

le aplice pe teren, pierdea orientarea. Ca pentru a-şi găsi un punct de sprijin privi spre căpitan, dar în faţa cefei nemişcate, apărată de gulerul de piele îmblănită, înţelese că era singur, că cei doi metri ai fuselajului care-l separau de pilot erau, în aer, o distanţă de netrecut.

Atunci încercă, pur şi simplu, să-şi fixeze în memorie datele terenului pe care-l survolau pentru ca, la întoarcere, să le pună chip şi nume. Drumuri, ca nişte fâşii zugrăvite proaspăt se răsuceau, în jurul unor figuri geometrice formate din câmpuri şi păduri. Satele semănau cu nişte arşice scăpate dintr-o pungă spartă. Râurile - şerpi nemişcaţi şi albaştri - dormeau între malurile verzi.

Veniră apoi tranşeele, tablă de şah uriaşă şi fantezistă, ţesătură de vene albicioase într-un pământ cenuşiu în care se înfigea pintenul Aisnei. Lăsându-se pe o aripă, Thélis îi arătă un fel de umflătură albicioasă, mutilată de gropi negre, ce se ivise in dreptul hobanelor dintre aripi. Jean recunoscu cota l08, căci văzuse fotografiile acestui deluşor spart de două găuri de obuz în care zăceau, cot la cot, francezi şi nemţi. Avionul se afla la graniţa nevăzută dincolo de care începea cerul inamic.

Emoţionat, Herbillon gândi: „Mergem ia ei".

Imediat se pregăti de luptă şi crezând că vede venind din toate punctele spațiului avioane duşmane, le provocă pe rând.

Dar cerul imens era gol şi, în ciuda zgomotului de motor, tânărului i se păru că aude tăcerea asfințitului care înghițea orizontul. Solul era roşcat şi tranşeele păreau nişte pârâiaşe albastre. Catedrala din Reims, în mijlocul caselor adunate în juru-i, strângea asupra nenorocirii sale ultimele raze ale soarelui pe care Herbillon îl vedea încă, deşi pentru cei de pe pământ el apusese deja.

Şi lui Jean îi fu ruşine de orgoliul copilăresc care-l stăpânise cu câteva momente mai devreme. Se văzu slab, umil şi mic. Avionul părea că stă pe loc, fără apărare, şi îi fu teamă de pedeapsa cumplită ce s-ar putea abate peste capul celor care tulburau misterul zilei ce murea.

Nu ieşi din această vrajă, decât la o zgâlțâitură bruscă. Thélis cobora în picaj spre tranşee; o jerbă sângerie ce țâşnca din mitraliera lui se înfunda in şanțuri. Apoi, din nou, Herbillon fu presat de turelă şi ca o rachetă, avionul urcă.

Un zgomot. Înăbuşit, dizolvat de văzduhul înalt, ajunse la urechile tânărului care se aplecă în afara. Sub fuselaj, un ghem de fum maroniu se clătina molatec. Unul trecu prin stânga, altul se ivi

deasupra aparatului şi toate păreau umflate şi pestriţe ca pomii înfloriţi primăvara.

Thélis se întoarse spre Herbillon să vadă ce impresie făceau asupra lui primele obuze. Chiar tremurând de frică, aspirantul ar fi găsit în mândria lui un zâmbet provocator, dar nu avu nevoie de nici im efort. Exploziile, departe de a-l înspăimânta, îi plăceau aşa cum îmboboceau pe neaşteptate şi înfloreau în acelaşi ritm regulat, legănându-se leneş, răsfirându-se ca nişte mingi şi apoi topindu-se în şuviţe cenuşii.

La gestul nepăsător al căpitanului răspunse cu bucurie, mândru de curajul său. Baloanele astea negre erau cele despre care piloţii vorbeau cu atâta respect? O formă rotundă, armonioasă, un zgomot atât de uşor! Era motiv să tulbure o inimă bravă?

Acum, erau peste tot: sus, jos, sub coadă şi aproape la nivelul lor. În această inflorescenţă care se topea ca să renască mereu, avionul manevra cu abilitate. Cabrându-se, plutind, aplecat pe o aripă, intrând în picaj, aluneca printre aceste ciudate sfere, în timp ce Jean, zgâlţâit, cu mâinile încleştate de marginea carlingii urmărea amuzat ceea ce-i părea un joc al lui Thélis, fără să bănuiască o clipă, că era vorba de viaţă şi de moarte.

Brusc, avionul dansă brutal. În ciuda lipsei sale de experiență își dădu sema că de data aceasta nu fusese o mișcare voită a căpitanului. Nu ştia cum să-şi explice această impresie, dar avionul avusese o clipă de abandon, care-i aminti că se află înfr-un aparat fără viață, o alcătuire din metal, pânză şi lemn şi nu o vietate sensibilă şi docilă, cum îi păruse până atunci.

În aceeaşi clipă îl invadă amintirea pământului sigur. Îl privi, atât de îndepărtat şi rupt de el, pierdut într-o ceață persistentă care începea să se îngroaşe. Şi îl cuprinse un dor fierbinte să se întoarcă.

III

În aceeaşi seară, Deschamps bea la popota subofiţerilor, lăsând să cadă leneş cuvintele pe care toţi le ascultau cu respect.

Această sală de mese era, ea şi cealaltă, mobilată de o masă şi un bar, dar totul era sub semnul rudimentarului şi al neglijenţei. Încăperea avea podelele prost îmbinate, mucuri de ţigări zăceau pe jos şi aerul era stătut. Bărbaţii, cu chipuri masive, îmbrăcaţi în stofe grosolane erau mai impulsivi şi mai puţin dispuşi să-şi analizeze sentimentele.

În încăpere se aflau trei piloţi: Virense, un băiat solid, roşcovan; Brûlard, mecanic trecut la pilotaj; Laudet cu o faţă foarte tânără încadrată de păr cărunt, aproape alb; cei doi militari Gival şi Malote şi, în sfârşit, Dufrêne fotograful. Decolaseră toţi, stârniţi de febra lui Thélis şi purtau urmele zborului în ochii strălucitori.

În compania lor, Deschamps se simţea la largul lui. Până la avansarea sa recentă trăise în această baracă, mâncase la această masă, băuse din vinul roşu, greu, care acum îi umplea paharul.

Ziua în care croitorul escadrilei i-a cusut tresa de ofițer pe vestonul lui de trupă, fusese victoria vieții sale. Era împlinirea unei ambiții pe care o nutrise în secret, aproape ruşinat şi care-i păruse nemăsurată.

Dar, prima amețeală risipită, noua lui existență îl stânjenea ca o uniformă croită prea strâmt. Dincolo, la popotă, vocile erau prea armonioase, gesturile prea rezervate şi era nevoit mereu să-şi supravegheze mişcarea palmelor late, bătătorite de munca câmpului. Anecdotele lui sunau deplasat, iar el nu gusta glumele celorlalți. Şi cum îi lipsea naturalețea, altfel pe bună dreptate destul de îngâmfat de rănile lui, suferea într-un fel tulbure şi constant.

Nu-şi regăsea echilibrul decât printre caporali şi sergenți. Pentru ei era cineva, un exemplu viu al onorurilor la care, şi ei, puteau spera; şi cum fiecare cunoştea felul în care le meritase, admirația lor era curată, lipsită de invidie. Dintre toți, Brûlard care fusese mecanicul său, se arăta cel mai entuziasmat. Intrând, un pilot le întrerupsese conversația. Înainte de a scoate o vorbă trase o duşcă.

— E bun, după trei ore de reglaj de tir.

Virense întrebă:

— Mai e cineva sus, Verraux?

— Căpitanul mai zboară încă. L-am văzut departe, dincolo de linii, în timp ce mă întorceam.

Îşi scoase încet haina îmblănită, ciorapul de mătase care-i servea de fular şi apăru subțire, cu părui lins, cu buze umede, cu mişcări unduioase de brigand şi de ibovnic. Apoi, anunță:

— Am văzut o față nouă pe teren.

Apăsase intenționat pe cuvinte, astfel încât să atragă atenția tuturor. Doar Deschamps nu întoarse capul.

— E locotenent, reluă Virense. Stătea de vorbă cu Marbot. Cred că vine la noi.

Virense îl privi pe Deschamps, care rămăsese nemişcat, şi-l întrebă:

— Ştii ceva, tu?

O strâmbătură întinse cicatricea mutilatului, când răspunse cu răceală:

— Am auzit vorbindu-se. E locotenentul Maury.

— Se pare că va fi şeful piloților, insistă Verraux.

De data asta Deschamps nu-şi mai putu opri furia.

— E adevărat, strigă, şi e o ruşine. Abia iese din şcoală şi pentru că are două trese, e pus peste capul băieților noştri, care au trecut prin atâtea.

Îşi izbi pieptul, făcând să răsune decoraţiile de care nu se despărţea niciodată.

Brûlard se ridicase, ciupindu-şi cu degetele tremurătoare mustaţa aspră.

— O să-ţi facă una ca asta, Louis? exclamă el.

— Căpitanul nu are nici o putere, observă Verraux cu amărăciune. E vorba de noua circulară: e obligatoriu ca un ofiţer să aibă două galoane ca să poată comanda piloţii vechi.

— Să încerce numai să-mi dea vreun ordin, spuse Laudet calm. O să-i pun la bețe în roate!...

— Dar eu! strigă Brûlard.

— O să-mi blochez mitralierele, spuse Gival.

— Şi eu, aparatul meu, zise fotograful Dufrêne.

Deschamps asculta cu bucurie această revoltă. De două zile de când ştia de numirea şefului cel nou, era indignat. Confident al căpitanului, pentru care avea un ataşament de câine şi o gelozie de femeie, fusese lovit de vestea ca un necunoscut - fără merite — va intra în intimitatea lor.

— Hai să vedem cum arată, spuse el.

De pe sol se ridica aburul luminos al unui amurg cenuşiu-albăstrui. Câmpul era gol şi mecanicul care aştepta întoarcerea lui Thélis tremura în răcoarea serii. În vecinătatea hangarelor, piloţii distinseră vag un bărbat care, cu capul plecat, se plimba cu paşi rari. Trupul înalt,

uşor adus de spate era înfăşurat într-o manta foarte ajustata care desena cu o precizie nemiloasă slăbiciunea pieptului îngust şi uşoara asimetrie a umerilor.

Auzindu-i venind pe Deschamps cu ceilalți camarazi se îndreptă spre ei.

— Buna ziua domnilor, exclamă el; sunt locotenentul Claude Maury. Şi le întinse ambele mâini.

Deschamps, imitat de ceilalți, se mărgini să ducă degetele la chipiu, fără să răspundă.

Brațele lui Maury căzură inerte de-a lungul trupului. Față în față cu grupul din care ostilitatea se revărsa aproape palpabilă rămase nehotărât, descumpănit. Îşi încheie febril nasturii de la manta, căutând în van un cuvânt, o atitudine ca răspuns la răceala acestor bărbați. Dar se auzi un motor uruind în cerul limpede şi privirile se întoarseră spre văzduhul ceţos din care se ivea silueta unui avion...

Căpitanul sări primul pe sol. Herbillon fu repede alături de el şi aceeaşi vioiciune le marca fețele.

— Ei bine, bobocule, făcu Thélis, ai reperat bateria care ne-a zgâlțâit?

— Deloc! mărturisi Jean cu bună dispoziție.

— Ticăloasa trage bine, ți-am spus eu, domnule căpitan! strigă Deschamps mândru să demonstreze sub privirea intrusului intimitatea sa cu comandantul.

Thélis remarcase prezența străinului care-i venea în întâmpinare şi fața i se crispă. Nu voia cu nici un chip ca o glumă să-i micşoreze prestigiul în fața unui ofițer necunoscut.

Herbillon nu-şi dădu seama dacă noul venit fi trezea simpatie sau neplăcere. Era fruntea înaltă străbătută de vinişoare albăstrii, care-l atrăgea? Sau gura subțire, cu o expresie dureroasă în obrajii palizi? Dar cum să-ți placă tenul cenuşiu şi distanța excesivă dintre nas şi buza superioară? Şi acest trup stângaci, parca rupt din genunchi, strâmb din bazin şi umeri - te îndemna la milă, repulsie, sau batjocură?

În acest timp, Maury îi dădu raportul căpitanului asupra ştatelor sale de serviciu. Jean se amestecă printre piloții care urmăreau conversația cu o atenție ascuțită, lipsită de bună-voință. Pe chipurile lor citi clar o antipatie primitivă, pe care se părea că nimic nu o poate clinti.

Când Thélis îl luă pe aspirant să-şi scrie raportul asupra zborului de recunoaştere efectuat, umbra serii acoperea terenul, dar era încă destul

de transparentă pentru ca să se poată distinge silueta înaltă, nemişcată şi părăsită, ca o epavă.

„Ce e schimbat aici?" gândi Herbillon intrând în popotă.

Neuville bătea darabana cu degetele pe un geam, Marbot muşca din eterna sa pipă, Deschamps, doctorul, Reuillard, observatorii Charensole şi Baissier discutau performanțele avioanelor. Totul părea normal.

Dar zărindu-l pe Maury părăsit într-un colț, Jean înțelese că această nouă prezență, atâta vreme cât nu era absorbită de atmosfera lor familiară, va strica buna înțelegere care se stabilise între ei.

Trecu în spatele barului, întrebând:

— Cui i-e sete astă-seară?

Maury porni spre el, se opri şi, adresându-se tuturor:

— Domnilor, spuse, veți binevoi să celebrați intrarea mea printre dumneavoastră?

Era fraza prea căutată, sau tonul nu era destul de direct?

Herbillon simți în toți cei de față o ezitare, care crescu atunci când Deschamps declară brusc:

— Mulțumesc, eu nu beau.

Ceilalți, parcă cu regret, veniră să se sprijine de bar şi Jean văzu cum, brusc, buzele subțiri ale lui Maury se strâng uşor, dar cu atâta durere încât Jean înțelese că acest bărbat suferea profund din pricina antipatiei pe care o stârnea.

În timp ce pregătea amestecul de băuturi comandate, îl examină. Ridurile de la tâmple, părul cărunt marcau puternic trăsăturile noului camarad, dar era îmbătrânit, în special, de oboseala interioară care părea că-i retează orice avânt. Când ochii lor se întâlniră nu Maury fu acela care să şi-i ferească. Jean, primul, întoarse privirea, pentru că acei ochi calzi, prietenoşi, pătrundeau prea adânc în ființa sa, învingeau prea uşor stavilele pe care le pui instinctiv fată de un necunoscut.

În seara aceea, alcoolul nu stârni veselia; conversația lâncezea, lipsită de interes, şi fiecare îl aştepta cu nerăbdare pe Thélis ca să risipească el atmosfera apăsătoare.

Când apăru proaspăt, strălucitor şi aureolat de veselia care-l anima întotdeauna în prezența camarazilor săi, Maury însuşi, avu un surâs de uşurare. Spontan, i întrebă:

— Dar câți ani aveți, domnule căpitan?

Admirație şi un soi de respect îndurerat se simțeau în tonul lui. Dar nimic nu putea să-i

displacă mai mult lui Thélis decât această subliniere, făcută de către un străin, a tinereții sale pe care o resimțea ca pe o slăbiciune. Răspunse scurt:

— în aviație rareori ajungem să îmbătrânim.

Lui Maury îi căzu capul ra piept atât de brusc, de parca l-ar fi lovit cineva. Apoi, automat, privi rând pe rând ofițerii de față, Thélis spusese adevărul: cel mai vârstnic dintre ei, nu avea treizeci de ani. Ruşinat îşi trecu palma peste târaplele cărunte.

Aspirantul începu să citească repede menu-ul, pe care-l comenta cu glume uşoare şi rime fără pretenții. Căpitanul, a cărui dispoziție se schimba de la o clipă la alta, ca la copii, lăuda râzând eforturile lui Herbillon şi invită cu un gest politicos pe Maury, ca cel mai în vârstă locotenent, să se aşeze în dreapta sa.

Înainte de a se servi cina, ordonanțele puseră pe masă opt sticle înfundate.

— Care-i nebunul? întrebă Thélis.

Vazând încurcătura lui Herbillon, spuse:

— Dumneata?

— Mi-am permis, domnule căpitan... pentru primul meu zbor.

— Dar nu te mai scuza, dragul meu, ar fi culmea.

— Chiar aşa, mormăi Marbot, scoţând cu grijă dopul primei sticle.

Îşi muie buzele în vinul negru şi suspină:

— Păcat că e atât de scump. Aş bea bucuros în fiecare zi.

Un râs general comentă întristarea lui Marbot, iar mâncarea fu atacată cu poftă. Maury simţi stabilindu-se între el şi noii camarazi, puţin din acea fraternitate animală pe care o stârnesc plăcerile împărtăşite. Cu ajutorul vinului, pomeţii pământii se rumeniră şi o licărire uşoară luă locul disperării din ochii săi.

Thélis felicită escadrila pentru avântul deosebit dovedit în cursul dimineţii, dar Marbot exclamă:

— Lasă-ne în pace. Tu eşti primul care decolează şi ultimul care se întoarce.

— E adevărat, domnule căpitan, sublime Deschams. Nu-mi place să te ştiu sus, când se lasă ceaţa. Mi-ar fi frica în locul tău.

La aceste cuvinte, Maury întoarse capul spre el cu curiozitate. A fost un semnal pentru Deschamps ca să-şi verse furia de care era plin.

— Da, mi-e frică! auziţi dumneavostră de colo, strigă el. Aştept să faceţi cât am făcut eu şi apoi să vă permiteţi să mă judecaţi.

Printre ofițerii prezenți se răspândi o stânjeneală profundă.

— Bine murmură Claude, dar n-am spus nimic!

Dar Deschamps, înnebunit de reproşul pe care-l citea în ochii tuturor, beat de invidie şi vin îşi pierdu stăpânirea de sine pe care şi-o impusese la masa căpitanului.

— Țin să vă spun, strigă el, că cei mai curajoşi nu sunt cei care acuză pe alții de laşitate.

Maury nu se clinti; buzele îi tremurau uşor, la colțuri.

— Vă interzic, spuse el cu voce joasă dar fermă, să-mi vorbiți astfel.

— O, domnule pilot şef...

O lovitură de pumn în masă, care făcu să zăngăne paharele acoperi cuvintele lui Deschamps. Căpitanul era în picioare, cuprins de o asemenea mânie încât toți plecară ochii ca să nu-i întâlnească pe ai lui.

— Destul, strigă el. Nu tolerez asemenea certuri de beţivi. Deschamps la arest imediat, în camera ta, până mâine dimineață. Iar dumneavoastră Maury, dumneavoastră....

Aşteptă ca mutilatul să iasă ca să adauge:

— Nimic, aveați dreptate.

Claude se ridică.

— Domnule căpitan, permiteți să mă retrag. Călătoria m-a obosit.

Thélis nu-l reținu. Îi purta pică in fundul sufletului pentru că-l obligase să-şi pedepsească cel mai bun pilot.

Masa odată terminată, Thélis, Neuville, doctorul şi Charensole se aşezară la bridge-ul cotidian; Marbot începu o pasiență, Baissier, care avea de executat pentru a doua zi un reglaj dificil, studia fotografiile de teren...

De obicei, Herbillon se aşeza la spatele căpitanului, care-i inița în tainele subtile ale jocului. Dar în astă seară era distrat şi gândul lui îl însoțea pe Maury.

Prea puține zile se scurseseră de când intrase în escadrilă, ca să poată gândi fără strângere de inimă la camera pustie în care noul camarad se dusese să-şi ascundă tristețea, gonit dintre ei de o inexplicabilă animozitate. Simțea nevoia să-l ajute. Dar oare n-ar stânjeni acest bărbat mai în vârstă şi superiorul lui în grad? O amintire îl străbătu, foarte crudă şi în aceâați timp duioasă, care-l hotărî: amintirea lui Berthier intrând în camera sa.

Îl găsi pe Claude pe marginea patului, prăbuşit, cu braţele atârnând. Probabil se lăsase să cadă, fără ca apoi să se mai mişte. Când aspirantul intră, nu se clinti. Fu nevoie ca tânărul să se împiedice de lada de campanie, ca să-l determine să ridice capul.

Becul fără abajur rănea ochii cu lumina care se oprea brusc în pereţii pe care-i făcea şi mai negri. Dezvăluia din plin trăsăturile lui Maury fără a lăsa nici o parte a feţei într-o umbră indulgentă. Şi acest chip apărea covârşit de tristeţe.

Maury fu conştient de aceasta; cu un mare efort, însă, reuşi să nu lase să se vadă decât un interes politicos.

Herbillon, ezitând, începu conversaţia.

— Iertaţi-mă că vă deranjez, spuse. Dar ştiu cât de singur te poţi simţi când abia ai sosit.

Nu ştia câtă simpatie profundă pusese în această frază banală şi fu uimit de efectul pe ca re-l stârni. Maury se ridicase şi, apucându-i ambele mâini, exclamă:

— Cât bine îmi faceţi, tinere, cât bine!...

Aspirantul n-a ştiut ce să răspundă. Acest bărbat părea că poartă în suflet o rană adâncă, pe care orice vorbă neîndemânatecă risca să o zgârie dureros.

Claude începu să se plimbe în lungul şi latul camerei, cu gesturi bruşte de marionetă dereglată, arătându-şi astfel toate defectele trupului. Căuta vizibil să se domine, să înceapă o conversaţie liniştită, dar nu reuşea. În sfârşit, întors cu spatele, întrebă cu o voce pe care cu greu a facut-o să nu tremure:,

— Ce le-am făcut eu lor?

— Dar, nimic, desigur. E doar o neînțelegere.

— Nu! Nu! strigă Maury. Deschamps mă urăşte, îi stânjenesc pe ceilalți şi, până şi căpitanul...

— Nu spuneți nimic rău despre căpitan, îl întrerupse cu vivacitate Herbillon. Îl veți iubi mâine, sunt sigur.

Maury dădu din cap şi cu un surâs sfâşietor, spuse:

— Dar îl iubesc deja. Are în el o limpezime, o noblețe, care nu poate înşela. Doar că, de ce...

— V-a răspuns repezit? îl întrerupse din nou Jean. Aţi greşit vorbindu-i de tinerețea lui.

— Dar nu am dorit decât să-i aduc cel mai frumos omagiu, spuse Maury.

Reluă mâinile aspirantului în palmele sale,

— Ascultați, vă jur că pentru mine nimic nu e mai minunat decât tinerețea!

Chipul îi fu acoperit de acea expresie absentă, care trădează obsesiile, apoi ca şi cum o cumplită îndoială l-ar fi cuprins, spuse:

— Şi nimic mai teribil...

Privirea lui, amestec de bucurie şi teamă irațională, se fixă pe statura armonioasă a lui Herbillon şi pe chipul lui încă atât de proaspăt.

— V-au iubit din primul moment, nu-i aşa?

Bănuind stânjcneala tânărului, îşi trecu mâna pe frunte.

— Sunt, spuse el, de o sensibilitate prostească în seara asta. Nu mă judecați prea aspru. Sunt zile în care, într-adevăr, te simți la capătul puterilor.

Îşi reluă plimbarea prin camera strâmtă, pe care o străbătea din câțiva paşi, din nou în căutarea unei fraze capabile să dea un curs normal acestei conversații. Aspirantul îl urmărea cu privirea, fascinat de mişcarea lui oarecum mecanică.

În sfârşit, nemaiputând suporta tăcerea pe care se părea că nimic nu o poate sparge, Herbillon propuse:

— Dacă am bea ceva?

Maury se opri, la început neînțelegând, apoi brusc:

— Desigur, exclamă el. Trebuia să vă fi întrebat imediat. Vă cer iertare. Ce preferați?

Se agita, încercând să ghicească preferințele lui Jean înainte de a i le spune. Şi fără sa-l mai lase să răspundă, exclama:

— Aşteptați, poate vă place whisky-ul? Am la mine. Se spune că e excelent.

Cum tânărul încuviință, se aplecă asupra unuia din cufere şi-l deschise cu mişcări precipitate. Herbillon văzu că e plin de cărți. Claude îi surprinse privirea şi, pentru prima dată, aspirantul zări pe buzele ciudatului său camarad, un surâs adevărat şi cald.

— Am foarte multe, spuse el încetişor, aplecat peste volume.

Și imediat adăugă cu vioiciune:

— Vă stau la dispoziție, să ştiți. Când doriți, intrați aici şi luați tot ce vă place.

Herbillon nutrea pentru cărți o iubire ca pentru un prieten ce-ți poate umple viața pentru totdeauna. Maury sesiză acest ataşament, în cuvintele cu care tânărul îi mulțumi. Astfel că, deodată, liniştiți şi uniți în admirația lor începură să le cerceteze. Multe erau noi, aşteptând să fie descoperite, dar erau şi din cele foarte uzate, care mărturiseau o lectură predilectă, cu totul specială. Claude îşi explica preferințele, spunea câte un vers, Herbillon recita următorul.

O înțelegere profundă îi apropia, în timp ce afară vântul se văita cu un plâns aproape omenesc.

Ochii lui Claude îl învăluiau pe Herbillon cu recunoştință şi prietenie. Apoi, din fundul lăzii de campanie scoase o sticlă neîncepută, o destupă şi umplu două pahare până la gură. Aspirantul îi urmărea îngrijorat gesturile.

— Vreți să mă îmbătați? întrebă el

Claude răspunse încurcat, cu naivitate:

— Vreau să vă fac o mărturisire. N-am gustat niciodată whisky; nu ştiu ce cantitate se pune. Dar vreau să devin un adevărat aviator, să beau, să joc cărți. Mă veți învăța toate astea!

Fața i se crispă deformându-i trăsăturile. Adăugă, fără ca Herbillon să înțeleagă dacă o spune cu ironie, sau cu amărăciune:

— Astfel ajungi să placi femeilor, nu-i aşa?

IV

Ceața îl obişnui şi pe Herbillon cu dimineţile pline de nepăsare. Vagi păreri de rău luptau cu o bucurie ascunsă, care i se părea vecină cu laşitatea. Dar ce să faci împotriva unui cer care de două şăptămâni se încăpățâna să se târască la înălțimea hangarelor?

În odaia sa, ordonanța se străduia să-i întâmpine orice dorință: apa bolborosea pe sobița cu benzină şi tânărul asculta zgomotele devenite atât de familiare, încât i se părea că a trăit în preajma lor ani de zile.

Se sculă foarte târziu şi, îmbrăcat sumar, se duse spre popotă unde plantonul trebuia sa fi adus deja, corespondența. Pe masă nu mai rămăseseră decât trei scrisori, toate adresate lui. Se şi miră de lăcomia cu care le înşfăcă. Erau, totuşi, la fel cu cele primite în fiecare zi; misivele devotate ale părinților, sau naive ale fratelui său, scrisorile Denisei ştiute dinainte: iubitoare, pasionate.

Totuşi, prin falsa tristeţe ce i-o provocau în această dimineață rândurile lor, măsură cu durere ce distanță uriaşă reprezentau cele câteva ore de

drum ce-l despărțeau de ființele dragi a căror tandrețe, închisă între file, o ținea acum în mână.

Lăsându-se pradă melancoliei, văzu în adevărata ei lumină o existență pe care o crezuse eroică şi plină de neprevăzut. Nimic mai monoton, mai lipsit de sens decât toate aceste ore leneşe, în saboți, scurse în flecăreală, în partide de cărți, în hoinăreli de la barăci pe teren, de pe teren la barăci. Chiar zborurile erau reglate ca într-o viață banală de funcționar şi, cel mai adesea, nu erau decât plimbări liniştite.

Murmură:

- S-ar putea spune că ne-am retrâs la țară înainte de vârsta pensionării.

Auzind pasul unui camarad şi temându-se să nu-şi dea de gol slăbiciunea strecură în buzunar scrisorile pe care le ținea în mână. Apoi, îndreptându-şi umerii, se prefăcu bine dispus.

Maury nu se lăsă păcălit.

— Vă plictisiți? îl întrebă cu afecțiune.

Avea o voce atât de prietenoasă, încât Jean mărturisi:

— Mă simt foarte singur în dimineața asta.

— Numai în dimineața asta? Sunteți norocos. Înainte de a-i adresa cuvântul, privise spre masa goală. ..

Jean îşi aminti atunci cu mândrie de plicurile ce-i umpleau buzunarul şi soarta lui i se păru mult mai blândă. Cum, timid, Maury îl întrebă dacă n-agăsit o scrisoare pentru el, nu se putu împiedica să-i spună:

— Am şterpelit ultimele scrisori.

Suferința care se aşternu pe fața camaradului său îl făcu să-şi regrete cuvintele. Pentru a le face uitate, fi propuse:

— Vă iau cu mine la Florence, la Jonchery. Avem nevoie de distracție.

Tocmai se îndreptau, pe jos, spre povârnişul care ducea de la platou spre Vesle, când fi ajunse din urmă un automobil. Comandantul Mercier, şeful sectorului, care se afla în maşină le propuse să-i ia. Asta împrăştie într-o clipa melancolia lui Herbillon. Un şef îndatoritor, care se oferă să-i conducă la un cabaret ținut de o târfuliță nostimă! Nu era destul pentru a face viața mai frumoasă?

Şoferul frână în dreptul unei porți joase; Claude şi aspirantul intrară în cârciumă. Două mese lungi, acoperite cu o muşama zdrențuită, nişte banchete şchioape şi o tejghea, formau tot mobilierul. Cum era destul de puțină lumină, nu distinseră de la început fețele celor doi bărbați aşezați în fundul sălii. Dar unul dintre ei se ridică,

salută, şi atunci îl recunoscură pe subofițerul pilot Brûlard. Lângă el, Deschamps fuma.

În cursul celor două săptămâni care trecuseră de la cearta lor, mutilatul avusese răgazul să prețuiască discreția lui Maury şi duşmănia i se topise. Jean vru să profite de situație pentru a-i împăca definitiv. Îl luă pe Claude de braț şi-l conduse spre cei doi camarazi.

Deschamps îi întâmpină prietenos:

— Ce beți? Brûlard face cinste, a fost avansat sergent.

Lui Herbillon îi plăcea farmecul uşor vulgar şi puțin trist al locului, căldura pur animală, relaxarea trupului lăsat în voie, mintea golită de gânduri şi gesturile mecanice de a umple şi a duce paharele la gură. Maury îl privi uimit. Nu înțelegea cum acestui băiat, a cărui subțirime de spirit o ştia, putea să-i placa locul grosolan, rău mirositor şi această companie vulgară. El se simțea îngrozitor de încurcat. Totul i se părea desgustător şi ostil, de la litografiile slinoase, până la vinul roşu băut fără măsură, cu gâlgâituri sonore.

Strigătul lui Deschamps îi accentuă stânjeneala.

— În sfârşit, ai apărut, Florence!

În cârciumă tocmai intrase o fată înaltă, cu părul blond spălăcit, desfăcut, cu buzele vopsite.

Sâni mari şi puţin lăsaţi umflau puloverul albastru, fusta scurtă descoperea picioarele a căror piele se vedea prin deşirăturile ciorapilor de mătase, cârpiţi. Părea să-l cunoască pe mutilat de multă vreme, aşa că veni să se aşeze lângă el.

Deschamps o prinse de ceafă trăgând-o spre el. Indiferenţa sa ţărănească dispăruse de pe chipul animat de o dorinţă primitivă. Sclipirea ochilor, strâmbătura buzelor, îl dădeau de gol atât de limpede, încât Maury întoarse capul jenat, ca în faţa unei posesiuni.

— Am de întocmit un raport, spuse el. Trebuie să plec.

Ridicându-se odată cu el, Herbillon îşi afundă gura în ceafa caldă a fetei.

Merseră în tăcere de-a lungul străzilor micuţei aşezări, străbătută de maşinile statului major. Maury, fără să-l privească pe Herbillon, spuse cu jumătate de gură:

— Cum puteţi săruta o femeie pe care o ţine în braţe alt bărbat?

— Ei, asta-i! Deschamps nu e gelos pe Florance!

— Cred şi eu! Dar nu vă e silă?

— De ce? Are o piele foarte plăcută.

— §i care aparţine tuturor!

— Clipa nu-mi aparține decât mie, spuse aspirantul

— Dar există, desigur o femeie pe care o iubiți? întrebă Maury.

— Desigur.

Imaginea dulce a Denisei păşi alături de aspirant pe drumul mocirlos.

— Şi asta nu vă deranjează deloc, reluă Claude, să vă gândiți la ea, după ce ați mângâiat o altă femeie?

Herbillon se gândi puțin, apoâ exclamă:

— Nu, într-adevăr, deloc.

O amintire îl făcu să zâmbească. Atât pentru a dovedi sinceritatea cuvintelor sale, cât şi pentru a-şi etala succesul la femeâ, îi povesti aventura din tren, la câteva minute după ce-şi părăsise iubita.

Maury îl asculta cu o uimire nuanțată de o invidie inconştientă. Cât de sănătos era băiatul ăsta care nu cunoştea din iubire decât bucuria simțurilor şi cum, în orgoliul naiv pe care i-l oferea soarta sa norocoasă, păstra o curățenie reală!

Dar Herbillon vru să învingă mustrarea pe care o ghicea în sufletul camaradului său.

— Să nu mă credeți capabil doar de senzualitate. Sunt femei pentru toate; pentru unele - patima, pentru altele - iubirea.

— Da, spuse gânditor Maury. Vechiul mit al lui Platon. Afrodita vulgară şi Afrodita celestă.

— Exact. Şi amândouă mă stapânesc.

— Ei bine, nu! eu nu pot admite asta, exclamă Claude. Să reproduci aceleaşi gesturi fără ca ele să fie înfrumusețate de un sentiment adânc, înseamnă a cheltui din bogăția adevăratei iubiri care ne-a fost dată.

Îl trecu un fior şi spuse deodată, cu tonul unui bolnav obsedat de o idee fixă şi Herbillon îşi aminti că-l mai auzise odată spunând aceleaşi cuvinte:

— Dar această iubire, credeți că o poți afla în vreo femeie?

Fără a aştepta răspunsul aspirantului, rămas fără replică, urmă cu o voce joasă, monotonă, puțin stânjenită:

— Am o soție, o soție tânără. Ea e cartea mea cea mai bogată în înțelesuri şi cea mai plină de viață. Este față de mine tandră şi foarte apropiată. Dar eu am trăit întotdeauna la marginea fericirii. S-ar părea că-mi lipseşte acea adaptabilitate, acel ceva pe care orice bărbat îl posedă în mod firesc în relația cu femeile. Sunt prea conştient de faptul că aşa mi se întâmpla şi în dragoste. Caut cu disperare în ochii iubiți acea scânteie, acel tremur profund care să mă liniştească, să-mi dea încredere în mine, dar nu-l găsesc. Pentru a-l

stârni folosesc orice mijloace, chiar pe cele mai ridicole.

Drumul arca abrupt, vântul se opintea în piepturile lor. Maury se opri şi vorbi repede:

— Să nu râdeți! De asta mă aflu print re voi. Într-o zi pe front, în noroaiele tranşeei, a venit un pilot. Era curat, cizmele-i străluceau şi chiar în ochii mei indiferenți avea un prestigiu misterios, acela pe care-l oferă unui bărbat - aviația. Şi mi-am închipuit că astfel o să-i plac mai mult. Și priviți-mă! Această uniformă, pe care o purtați cu atât a eleganță, pe trupul meu pare oarecare, lată, sunt de patrusprezece zile aici şi încă nu am zburat. Camarazii m-au întâmpinat fără simpatie. Şi în dimineața asta n-am primit nici o scrisoare.

Prin această din urmă propoziție pe care o detaşase violent de celelalte, Maury mărturisea înțelesul adânc al confidențelor sale care, în ciuda intimității lor cu fiecare zi mai strânsă, îl năuci totuşi pe Herbillon. Asta era, deci, durerea banală de sub fruntea mândră care ascundea atâtea gânduri nobile! În sentimentul de amiciție reală a tânărului, se amestecă şi un pic de dispreț. Încă nu înțelegea că se poate suferi pentru o femeie.

Porniră din nou. Vântul despuia cerul de norii pe care-i fugărea spre răsărit, în cohorte masive.

— Deci, răspundeți-mi, spuse nervos Maury. Iubita dumneavoastră e misterioasă? Are fereli bruşte, tăceri mai rele decât revoltele? Iubirea ei pare estompată, ascunsă sub tainice reverii? Descoperiți vreodată în ochii ei regretul, sau o milă de nesuportat?

Atunci, ca pentru a se răzbuna de presiunea acestor întrebări, de dezamăgirea pe care i-o stârnise Claude şi, de asemenea, din dorința de a face să înflorească în fața unui martor atent plenitudinea fericirii sale, Herbillon - față de imaginea creată de Maury - îi opuse trăsătură cu trăsătură, pe Denise cea închipuită de el. Îi vorbi de bucuria deplină a întâlnirilor, de veselia ei uşoară, de prospețimea, caracterul pur şi mândru al elanului cu care i se dăruia.

Fiecare cuvânt îl afunda pe Maury tot mai adânc în propria-! nefericire.

— Destul, spuse el. Nu are nici un rost. Sunteți prea tânăr.

Din față venea o maşina a escadrilei.

— Domnule locotenent, îi spuse şoferul lui Maury, din cauza ameliorării vremii, căpitanul vă aşteaptă; la fel şi pe locotenentul Deschamps.

— E la Florence, îi strigă Herbillon.

— Am plecat, spuse şoferul zâmbind cu înțeles.

Thélis dăduse deja ordin să iasă aparatele a doi piloți. Vazându-l pe Claude, îi strigă de departe:

— O să mă duceți peste linii, Maury.

O dată în plus Herbillon îl admiră. Dacă Thélis lua întotdeauna cu el observatorii proaspăt sosiți pe front ca să evite riscul lipsei de experiență a acestora pentru camarazii lor, nu încredința niciodată un observator noilor piloți fără a le controla ei, mai întâi, indemânarea şi curajul Astfel, toate primejdiile primelor ore de zbor: ochiul neexersat care ar identifica prea târziu inamicul ucigaş, mâinile stângace în manipularea avionului şi a mitralierelor - erau privilegiul său.

— Mâncați fără noi, continuă căpitanul întors spre Jean şi spuneți-i lui Deschamps să ne ajungă din urmă, sus, la Chemin des Dames.

— Nu doriți să urc împreună cu el, domnule căpitan?

— Nu, domnule aspirant, el e coechipier cu Gival. Dumneavoastră nu meritați, încă, un alt pilot decât pe mine.

Tocmai începuseră să mănânce, când intră Deschamps îmbrăcat în scurta de blană.

— Avionul meu tuşeşte, spuse el furios. N-o să fiu gata decât peste o jumătate de oră.

Mâncă puțin, mormăind:

— Chemin des Dames e un loc blestemat. Începătorul ăsta nu o să reuşească să se întoarcă.

— Ei, calmează-te, spuse Marbot. Thélis a trecut prin clipe mai grele.

— Da, dar manşa o ținea el!

Nerăbdător, ieşi pe teren. Zgomotul unui motor tunând deasupra barăcii îi înştiință pe camarazi că Deschamps plecase.

Masa odată terminată Marbot, ca de obicei, se duse să-şi fumeze pipa în fața uşii. Bătrânul căpitan Reuillard, a cărui memorie nu se putea acorda cu exigențele semnalelor morse se instala în preajma telegrafului. Neuville, Charensole şi doctorul, care obişnuiau sa joace bridge cu Thélis., îl rugară pe Herbillon să-l înlocuiască.

În acei moment Marbot strigă:

— Veniți să vedeți, se întoarce Maury.

— Se întoarce chiar într-un fel foarte ciudat, făcu Neuville. A oprit motorul prea devreme.

— Are sigur o pană, sau altceva, spuse Marbot.

Un strigăt vesel le scăpă atunci când văzură coborînd din avionul, în sfârşit adus la sol, pe Thélis şi Maury. Căpitanul vorbea foarte animat:

— Foarte bună aterizarea, dar prea întârziată urcarea la plafon. De asta ne-au şi lovit.

— V-au bubuit? întrebă Marbot.

— Şi încă bine! făcu Th€lis vesel, patru *Fokkere*. Ne-au găurit radiatorul. Din fericire am reuşit să urcam şi Maury a manevrat ca un as.

— A avut noroc, remarcă Herbillon. O luptă la primul zbor!

— Nu plânge tinere, spuse Marbot. O să ai parte de mari bătălii şi n-o să fii mai fericit pentru asta, ți-o garantez.

— Hai la masă, strigă Thélis. Mor de foame, iar voi ăştia...

Se opri.

— Şi Deschamps?

— A plecat să te întâlnească, doar de un sfert de ora, din cauza unei defecțiuni la motor..

— O să se izbească de formația de patrulare! Cu altul n-aş fi liniştit, dar el ştie să vadă.

În popotă zări cărțile gata împărțite.

— Începeți partida, spuse. Herbillon înlocuiți-mă o clipă şi nu mă faceți de ruşine.

Aspirantul câştigă şi, foarte mândru îl informă pe Thélis, care tocmai se ridica de Ia masă.

— Perfect dragul meu, spuse el. Acum lăsați-mă pe mine să-mi încerc norocul.

După tragerea locului, spuse:

— Deschamps trebuie că încă mă caută acolo sus.

În timp ce jocul continua, Herbillon se apropie de Maury.

— Ce impresie v-a făcut prima dumneavoastră luptă? întrebă ei.

Claude era cât pe-aci să vorbească, dar un surâs tandru îi trecu peste buze şi murmură:

— lertați-mă că nu vă spun. E cineva care trebuie să afle prima.

Jean se întoarse la bridge. Thélis juca cu acel elan tineresc pe care-l punea în tot ce făcea, fie că juca cărți, dansa cadriulul escadrilei, fie că se arunca în bătălie. Ca întotdeauna, înflăcărarea lui dădea tonul si partida cu el devenea mai vie şi mai bogată în senzații.

Marbot, care pândea în prag, intră şi-l întrerupse:

— Ce zici Thélis, uite că Deschamps nu mai vine,

O cută se ivi pe fruntea căpitanului, dar spuse calm:

— E mai bine de o săptămână de când n-a mai zburat, are chef de plimbare.

Neuville avea o şansă nemaipomenită, iar Thélis se încăpățâna să-i bată. În această întrecere aprigă, o oră se scurse cu repeziciune. Deodată,

pata aurie ca mierea pe care soarele o arunca pe masă se schimbă într-o umbră lividă. Ochii se îndreptară spre cer. Nori groşi îl încărcau de o spuzeală cenuşie.

— Deschamps n-o să mai întârzie, spuse maşinal căpitanul.

Dar vocea lui avea un timbru care-l uimi şi pe el. Mărturisea o teamă de care el însuşi nu-şi dăduse seama şi pe care acum o simți, acută, şi în ceilalți. Dar nimeni nu o arăta. Se ştia în escadrilă că, numind o nenorocire, o atragi.

Jocul începu din nou, dar erau enervați şi preocupați de o îngrijorare surdă. Strângeau cărțile cu degetele crispate.

— Nu se mai vede nimic, spuse brusc doctorul.

— Seara a venit foarte repede, îi răspunse Herbillon.

— Asta, pentru că am luat masa târziu, observă Charensole.

Frunțile se aplecară pentru ca nici privirile să nu le trădeze gândul comun. Toți ştiau cât de silă îi era lui Deschamps să zboare când cerul era acoperit de umbrele serii; şi totuşi nu se auzea nici măcar de departe zgomotul motorului său!

Tăcerea nu era întreruptă decât de exercițiile căpitanului Reuillard de la TSF. Thélis, întors spre el, spuse cu o voce foarte scăzută:

— Dacă ai înceta, bătrâne! Seamănă cu un SOS.

Apoi, celorlalți jucători:

— De ce tăceți? N-am terminat partida. Anunță doctore!

Fețele se plecară din nou asupra cărților aşezate în evantai.

Între timp ultima geană de lumină muri. Picături mari de ploaie începură să cadă pe acoperişul de tablă, care răsună ca un clopot.

— Herbillon, veniți aici, spuse căpitanul.

Îi şopti la ureche:

— Telefonați - nu, nu de aici, din birou - telefonați la baterie, la observatori, la corpul de armată, peste tot şi aflați ce e nou.

Când tmărul se întoarse, becurile luminau încăperea. Şi cu toate că Thélis nu spusese nimic, toți întoarseră capul spre Jean, privindu-l fix.

— Nu se ştie nimic, spuse el, cu un gest pe care nu reuşi să-l facă nepăsător.

— Erau patru, Thélis? întrebă Marbot cu jumătate de gură.

Căpitanul nu răspunse. Moartea intră în sala de mese.

Dar Neuville, pe care-l invada groaza, vru să distragă atenția:

— *Sans atou*, spuse.

— Două trefle.

Aspirantului i se păru că aerul nu mai era respirabil, dar uşa nu se putea deschide. Furtuna se dezlănțuise peste noaptea atotstăpânitoare.

Cum nu erau în stare să-şi găsească altă preocupare, partida continuă.

Două zile la rând rămaseră asediați în baraca ce tremura sub furtuna care alerga urlând peste întregul platou. Vântul sfâşia acoperişul hangarelor. Ca să poți umbla pe teren trebuia să răzbeşti ca prin curentul unui fluviu.

Pe tot parcursul celor două zile, Thélis aşteptase veşti despre Deschamps. Îl iubea profund, aspru - cu o tandrețe mai puțin duioasă decât avusese pentru Berthier - dar mai puternic, pentru că această iubire era făcută din mii de amintiri comune, chefuri, recunoaşteri în teren, bătălii, o țesătură solidă din viața de zi cu zi, în trei ani de escadrilă.

Când nu mai putu spera, puse să se afişeze la popotă, acest ordin:

La prima ameliorare, patrulă de cinci avioane.
Provocați lupta.

Marbot citi primul avizierul şâ-l căută pe Thélis.

- Vrei să-l răzbuni pe Deschamps, nu-i aşa?

Cum căpitanul tăcea, adăugă:

— Nu asta e treaba noastră. Nu suntem avioane de vânătoare.

— Tremuri, hai, piftie? spuse Thélis cu răutate.

Masivul locotenent ridică din umeri.

— Ştii doar că ce trebuie să fac, fac foarte bine. Dar greşeşti riscându-ți pielea, a ta şi a noastră, din porniri sentimentale.

Sprâncenele căpitanului tresăriră, dar se stăpâni.

— E adevărat, spuse. Voi lua numai voluntari. Dar te previn că tu nu vei zbura. O să-l iau pe Herbillon care nu e obosit, ca tine!

Thélis văzând cum silueta greoaie se strecura cu fereală spre uşă, strigă:

— Marbot, ascultă! Ai dreptate. Dar am şi eu dreptate. Eşti supărat pe mine?

Bărbatul masiv şi sigur de el îl cercetă îndelung cu ochii săi mici şi pătrunzători.

— Trebuie că eşti tare întors pe dos, bătrâne, bietul de tine, pentru ca să ajungi să te scuzi în fata mea.

Îl bătu pe umăr, ceea ce la Marbot era semn de mare tulburare. Dar nu propuse deloc să facă parte din formație..

În dimineața următoare când, în zori, ordonanța veni să-l trezească, Herbillon avu o tresărire de bucurie. De data asta va zbura ca să lupte.

În graba sa nu se mai îmbrăcă şi-şi trecu direct peste pijama combinezonul de zbor. La popotă îl găsi pe Thélis ras, pudrat, strălucind ca pentru o sărbătoare. Felii de carne rece, o sticlă de vin rosé, aşteptau pe masă.

O briză uşoară, noptatecă încă prin răcoare şi arome, le mângâia fețele. Afară, lumina lupta cu întunericul în marea tăcere a pământului mustind de apă. §i nici un prânz nu i se păru mai minunat lui Jean, ca aceste îmbucături frugale, acest vin aspru împărțit cu eroul său în aşteptarea zorilor şi a gloriei.

Pe teren, cinci avioane vibrau. Zgomotul cumplit al motoarelor speria prospețimea dimineții care se năştea. În jurul lor aerul tremura. Cerul era catifelat ca petalele florilor abia atinse de primele raze delicate de soare. Mecanicii cântau, elicele urlau ca îmbătate de propria lor putere.

Herbillon uită de toate, gustând fericirea dea fi sănătos, de a fi puternic, de a urca în înaltul cerului odată cu ivirea dimineții.

Aparatul căpitanului decola primul şi Jean văzu urcând spre el camarazii, ca nişte rachete

negre. Apoi grupul dispus în triunghi se îndreptă spre front.

Beția zborului era încă nouă pentru aspirant. Respirația uriaşă a motorului, vârtejul elicei, furia vântului, toate îl ameţeau ca o imensă şi brutală simfonie din care abia învăța primele note.

O nespusă mândrie îi umfla pieptul că plutea astfel în pustiul cerului spre zarea aprinsă a văzduhului ce ardea la orizont, năpustindu-se ca un şoim spre liniile duşmane.

Pentru a-i încununa bucuria mai trebuia doar angajată lupta pe care o dorea căpitanul, acționate mitralierele şi - era sigur — apoteoza victoriei. Nerăbdător, scruta spațiul în speranța de a vedea ivindu-se aripile cu cruce neagră.

Degeaba! Zburau de multă vreme, dar cerul în strălucirea lui de piatră prețioasă, era mereu pustiu. Fără îndoială că şi această recunoaştere se va termina tot atât de liniştit şi de plicticos ca şi celelalte misiuni!

Pentru a-şi uita dezamăgirea se scufundă în contemplarea peisajului, încercând să descurce în țesătura tranşeelor - peste care soarele răsărind curgea în umbre rozalii - pe cele indicate de căpitan pentru noile reglaje. Dar ochii lui, neexersați, nu puteau încă trasa frontiere clare între propriile linii şi cele duşmane.

Lucra pe hartă cu ardoare, când o scuturătură violentă îl aruncă la marginea carlingii. Avionul intrase în picaj, precedat de o jerbă roşie.

„Căpitanul trage în tranşeele nemțești", gândi Herbillon.

Acum avionul vira, se redresă, urcă într-un elan brutal, intră din nou în picaj, zgâlțâindu-l cu furie pe Herbillon în toate direcțiile, izbindu-i umerii de turelă.

Aspirantul obişnuit ca Thélis să se joace astfel cu el răbda cu inima liniştită acest dans aerian.

În sfârşit, aparatul îşi recăpătă echilibrul şi căpitanul, întorcând un chip vesel spre Herbillon, îi arătă un punct în spatele cozii biplanului.

Jean nu observă nimic, doar că toate avioanele din formație dispăruseră. Crezu că Thélis îl întreabă dacă nu-i este teamă să continue observația fără escortă şi facu un gest nepăsător.

Totuşi, această dispariție începu să-l preocupe.

„Poale li s-a întâmplat ceva camarazilor, gândi, în timp ce capitanul se juca cu mine amuzându-se"

Şi concluziona:

„Trebuie să-l rog să nu mai glumească astfel. Mă împiedică să observ".

Chiar in aceeaşi clipă, Thélis înclină foarte tare aparatul şi Jean zări, mult mai jos, un avion care

luneca spre spatele liniilor germane. Inima îi sări din piept.

— Un *Fokker*!

Cu o mişcare viguroasă basculă turela şi cu mitralierele îndreptate spre inamic, trase. Gloanţele încadrară destul de exact avionul, dar printr-un nou viraj, Thélis i-l scoase din câmpitl vederii.

„Dacă mă lăsa să continui, gândi Herbillon cu disperare, l-aş fi doborât".

Când căpitanul ateriza, trei aparate se aflau deja pe teren. Imediat ce ieşiră din cocpit Thélis îi spuse iui Herbillon:

— Ei bine, eşti mulţumit, ţi-ai trăit prima bătălie?

Gândindu-se la cele câteva rafale trase aspirantul spuse:

— Asta n-a fost bătălie, a fost un nimic.

Căpitanul îl privi cu admiraţie sinceră.

— Felicitări bobocule! Şapte avioane pe urmele noastre şi unul doborât, nu-ţi ajunge?

O vagă nelinişte se strecură în sufletul aspirantului, şi-l împiedică să răspundă.

Căpitanul nu părea că glumeşte. De altfel, celelalte echipaje se apropiară şi aspirantul îl auzi pe Brûlard strigând:

— L-am avut nu-i aşa, domnule căpitan?

— Da, spuse Thélis. Neuville şi Virense l-au doborât.

Herbillon, trăznit de uimire, realiza propria-i nefericire. Deci acrobaţiile căpitanului, departe de a fi fost o joacă, a fost o acţiune de luptă; deci camarazii lui au intrat veseli într-o bătălie victorioasă, în timp ce el, căscând gura la privelişte, incapabil să înţeleagă dansul aparatelor, n-a băgat de seamă nimic.

Un val de ruşine îi arse obrazul, dar cum nu şi scosese încă fularul, nimeni nu băgă de seamă nimic. Stăpânindu-şi durerea, se pregăti să se amestece în conversaţia generală, când ultimul avion al formaţiei rulă pe teren. Doctorul sări din cocpit şi veni în fugă spre ofiţerii strânşi în apropierea hangarelor. O furie aproape comică îi strâmba buzele. De îndată ce ajunse lângă ei, strigă:

— Cine-i animalul care era cât pe-aci să mă doboare?

Nimeni nu răspunse, dar Herbillon se simţi în pragul leşinului; nu-i rămânea nici măcar iluzia de a fi speriat un inamic; trăsese asupra unui camarad.

Tocmai în acest moment, căpitanul îl arătă tuturor, spunând:

— E un brav, Herbillon al nostru. A fost o încercare grea, dar el nici n-a clipit.

V

Seara, când aşa cum obişnuia, Maury se retrase imediat după cină, Thélis adună toți observatorii.

— Trebuie înlocuit echipajul Deschamps-Gival. Sunteți trei observatori disponibili, Reuillard, Charensole, Herbillon. Ca piloți noi, sergentul Duchéne şi caporalul Boschot nu sunt încă pregătiți. Dimpotrivă, Maury face cât unul cu experință. Cine urca împreună cu el? Cei vechi, bineînțeles, vor alege primii.

Îl privi pe Reuillard, sigur că vechiul militar va cere prioritate, dar acesta se mărgini să se tragă de mustață, gata s-o smulgă. Ochii uimiți ai lui Thélis alunecară de pe chipul osos spre ceilalți. Citi pe toate fețele aceeaşi reținere.

Marbot, care urmărea scena cu interes, murmură:

— Nu vor, e clar. Ăsta are mutră de ghinionist.

Căpitanul scăpă o înjurătură furioasă, dar era prea târziu.

Locotenentul dăduse un nume instinctivei respingeri a fiecăruia, iar Thélis care cunoştea

forța superstiției asupra oamenilor săi care-şi puneau viața în joc în fiecare zi, înțelese cât de greu îi va fi să găsească un voluntar care să vrea să împartă destinul lui Maury. Încercă totuşi.

— Eşti un imbecil, îi spuse rece, lui Marbot. Maury pilotează la fel de bine ca şi mine. Şi aş vrea să am calmul lui.

Nimeni nu răspunse şi Jean simți că în mintea camarazilor săi ca şi în a sa, se lega acelaşi mănunchi de gânduri, banale, dar nu mai puțin de netăgăduit: la primul său zbor Maury avusese o înfruntare nefericită, iar Deschamps murise, încercând să-l întâlnească. Nici o judecată lucidă nu putea clinti această convingere dar nimeni nu îndrăznea să recunoască.

— Prefer un băiat mai tânăr, spuse Reuillard. Nouăzeci de ani adunați împreună e prea mult pentru un singur avion.

— în ce mă priveşte, spuse Charensole, am promis lui Bochot, care vine din acelaşi regiment cu mine.

Tocmai vroia să continue, cinci apăru Claude. Oricât era de stăpân pe sine, Thélis nu-şi putu retine un gest de avertisment spre camarazii săi. Nu era nevoie să ai sensibilitatea luâ Maury ca să-ți dai seama de încurcătura pe care o stârnise

intrând. Pentru el fu ca o lovitură fizică. Murmură grăbit, ca pentru a se scuza:

— Mi-am uitat cartea pe masă. Stângaci, ținta tuturor privirilor, traversă camera retrăgându-se mai gârbovit şi mai palid ca niciodată.

Apariția nu era de natură să liniştească. Cum să-ți legi soarta de acest trup care părea ca acceptă, dinainte, nenorocirea? Thélis, impresionat el însuşi, nu mai ştia cu ce argument să reînnoade firul discuției.

Atunci se decise Herbillon. Trecerea lui Maury, care celorlalți le adeverise pur şi simplu teama ascunsă, reînvia în sufletul tânărului sentimentul de respect şi milă ce-l resimțea pentru Claude. Îşi imagina, prea viu ca să poată îndura, nefericirea prietenului său din nou alungat şi încă în cel mai nemilos mod, din această solidaritate frățească pe care o căuta eu disperare.

Desigur, nu era pilotul visat pentru a-l conduce în bătălii memorabile. Dar aventura sa din dimineața aceasta îl predispunea la modestie şi, în plus, nu reprezenta ocazia mult sperată de a i dovedi lui Thélis curajul de a accepta ceea ce restul camarazilor refuzau? Fără a încerca să discearnă câtă vanitate şi câtă milă îl îndemna, spuse:

- Voi face eu echipă cu Maury, domnule căpitan.

Din acel moment, Thélis începu să-l tutuiască pe Herbillon.

*

Claude se repezi spre Jean, care tocmai intra în camera lui.

- Deci continuă? strigă, această duşmănie, această adevărată nenorocire?

Herbillon spuse râzând:

— Nenorocirea o să vină mai târziu. Deocamdată să terminăm whisky-ul acela! Devin pasagerul dumneavoastră definitiv.

— Cum? murmură Claude, uimit.

— Simplu, spuse Herbillon. Vom forma un echipaj!

Ochi mult prea pătrunzători îl scrutară pe tânăr şi plin de o nesfârşită amărăciune, Maury întrebă:

— Ceilalți au catadixit să vă lase în grija mea?

Apoi spuse tandru şi grav, ca un jurământ:

— Au avut dreptate.

*

Primăvara triumfa. Aerul vibra, lumina dansa şi de sus din avion, catedrala din Reims părea mai

puțin distrusa. Claude şi aspirantul zburau foarte mult.

Împreuna cunoscură plecarea în zori când zgomotul sălbatic al motoarelor trezea soarele; întoarcerile pe înserat când, cu motorul oprit coborau încet, odată cu lumina; patrulările liniştite, simple plimbări vigilente; luptele, în care aceeaşi nelinişte şi aceeaşi speranță făcea sa li se înfierbânte frunțile, împărtăşiră senzația fizică a căderilor bruşte şi bucuria, reglată matematic, a acrobațiilor. Învățară să simtă în acelaşi timp, fără să se privească, printr-un instinct aparte, apropierea duşmanului. În furia elicei şi a vântului care acoperea vocea umană, puteau să se înțeleagă printr-un semn şi, adesea, Maury întorcându-se spre tovarăşul său, regăsea în privirea acestuia propriul gând.

Atunci ştiură ce înțelegeau camarazii prin echipaj. Nu erau doar doi bărbați îndeplinind acecaşi misiune, supuşi aceleiaşi primejdii şi culegând aceleaşi satisfacții. Erau o entitate morală, un singur trup cu două inimi, două instincte care comandau aceeaşi mişcare. Coeziunea nu înceta în afara zborurilor. Se prelungea în fire subtile, țesute într-o înțelegere de nedesfăcut. Până aici nu făcuseră decât să se îndrăgească; acum se completau.

Obiceiurile şi gusturile lor nu se schimbară. Erau firi mult prea diferite. Dar între ei începu să circule, invizibil şi fără greş, instinctul misterios care, acolo sus, în aerul tare încărcat de beția primejdiei modela în acelaşi timp pe buzele lor surâsul, ori spaima.

Când aspirantul plecă în permisie, Maury îl rugă să ducă o scrisoare soției sale.

PARTEA DOUA

I

Ziua care urmă sosirii lui Herbillon la Paris, fu ciudată. În mijlocul bucuriei alor săi, pe străzile aidoma imaginii familiare păstrată în memorie, chipurile celor din escadrilă îl urmăreau mereu. Thélis dădea ordine, Marbot îşi fuma pipa, ceafa îngustă a lui Maury se pleca peste o carte. Soarele palid îl făcea să se gândească la ceata care probabil plutea pe deasupra terenului împiedicând recunoaşterile. Mirosul automobilelor îi amintea pe cel al avioanelor.

Cu toate acestea vorbea mult şi febril, răspunzând curiozității admirative care-l înconjura. Dar o secretă nepotrivire în povestirile lui îi strica orice bucurie.

Aşteptau de la el relatări conforme felului în care cărțile - chiar el înaintea plecării pe front - şi le închipuiau. În fundul conştiinței sale îl supăra faptul că ceda dorințelor auditorilor şi falsifica - fără voia lui - imaginea escadrilei. L-ar fi crezut, de altfel, dacă le-ar fi reprodus fidel, lenea în care

trăia şi zborurile liniştite, de cele mai multe ori? Patetismul grosolan al ziarelor hrănise prea mult imaginațiile, pentru ca ele să poată accepta această surprinzătoare simplitate.

În timp ce lega şi deznoda în mod dramatic întâmplările, o frază a lui Maury fără legătură aparentă, îl obseda:

„Ştii ce este un atac la baionetă? Strigăte, trupuri purtate de o voință străină lor, o uscăciune cumplită a gurii. Asta-i tot".

Dar pe măsură ce această primă zi se apropia de sfârşit, iar Jean relua un contact tot mai strâns cu obişnuințele vechi, frontul se dedubla în mintea sa şi poveştile se confundau. Iar a doua zi, în garsonieră, când brațele sale o cuprinseră pe Denise într-o strângere însetată se simți în permisie, cu adevărat.

Iubita sa, revăzându-l, nu scosese nici un sunet, dar tremurase de o atât de mare emoție, încât Jean nu mai recunoscu trăsăturile delicate. După cum i se zbătea inima în piept, înțelese cât de mult dorea acest trup diafan şi cât de drag îi era acest chip pasionat.

Îşi scriseseră mereu, dar se regăseau schimbați. Pe el îl uimea să descopere pe buzele Denisei o aromă atât de îmbătătoare. Ea nu putea crede că doar trei luni putuseră marca de atâta

hotărâre fruntea încă fragedă, dând o expresie ascuțită, dar şi absentă, ochilor altădată atât de candizi.

Îi ridică părul răvăşit ca să-l poată vedea mai bine. Sub această privire Herbillon se simți, în sfârşit, aşa cum el însuşi se visase în ziua in care Denise îl condusese la gară - o imagine pe care proaspăta sa experiență o estompase treptat.

În preajma iubitei, peste el se întinseră din nou aripile gloriei. Şi când, printre mângâieri îi povesti cu un dramatism mai fals ca oricând zborurile şi bătăliile Iui, faptele i se părură adevărate.

Intâlnirile ulterioare atenuară gravitatea de la început. Revenind la tonul ce le era propriu, dragostea lor îşi reluă caracterul de joc impudic şi plin de bucurie.

Toate orele libere Herbillon le petrecea alături de Denise. Era întotdeauna disponibilă. Jean îi arăta uneori surpriza şi încântarea pe care i-o dădea această perfectă libertate, dar credincioasă misterului cu care înțelegea să-şi învăluie viața, nu răspundea decât printr-un râs în care nepăsarea orgolioasă îi arăta cât de totală era asupra ei puterea dragostei. Cu toate astea, lui Jean i se părea că în acele clipe descifrează în ochii ei o

nelinişte pe care nu i-o cunoştea, un soi de întrebare pe care nu îndrăznea să o formuleze...

Trezindu-se într-o bună dimineaţă, Herbillon fu cuprins de un sentiment de părere de rău. O idee, confuză încă, prindea contur - aceea că permisia se termina a doua zi. La tristeţea acestui gând se adăuga şi amintirea unei îndatoriri pe care neglijase până atunci să o îndeplinească. Lăsase de pe o zi pe alta grija de a duce scrisoarea pe care i-o încredinţase Maury şi care, de o săptămână, aştepta în buzunarul tunicii de călătorie.

Se certă cu severitate şi, cum după amiaza era ocupată de Denise, hotărâ să se ducă neîntârziat, acasă la prietenul lui.

De îndată, îl cuprinse o curiozitate plină de nerăbdare. Urma să o cunoască pe femeia care încărcase cu atâta patimă şi suferinţă existenţa camaradului său. După portretul pe care i-l făcuse Claude, Herbillon îşi imagină un chip firav şi palid, o frunte curată, umbrită de un văl de mister.

„Ar avea haz să mă îndrăgostesc", îşi spuse cu un surâs nesigur.

Se îmbrăcă cu cea mai mare grijă, îşi lustrui în mod special cizmele pe care şi le îngrijea singur, îşi puse chipiul cu o neglijenţă studiată şi ieşi, destul de încântat de propria-i persoană.

Rugându-l să aştepte, camerista îl invită într-un mic salon. Odaia tapetată cu mătase aurie foarte deschisă era veselă şi primitoare. Vaze mari albe, conţineau crengi ornamentale cu flori roşii ca flacăra. Perne îmbrăcate în materiale preţioase, în culori şterse, acopereau o canapea joasă.

Herbillon se admiră într-o oglindă ovală încadrată în ramă de argint, când ritmul unui pas vioi îi strânse inima. Înainte de a avea timp să înţeleagă de ce, o tânără femeie apăru în prag.

Jean strigă un nume pe care nu fu în stare să-l rostească în întregime:

— Den...

Îşi recunoscuse iubita. Iar faptul i se păru atât de imposibil, încât în prima clipă se îndoi că poate să fie adevărat. Desigur era prada unei asemănări extraordinare; sau ochii lui, obişnuiţi cu imaginea Denisei, o vedeau pretutindeni!

Dar tânăra femeie rămase în cadrul uşii, iar vocea - stinsă - era chiar cea pe care se temea s-o audă, vocea Denisei.

— Te aşteptam.

Herbillon se dădu înapoi încet, fară să-şi poată desprinde de pe faţa ei privirea rătăcită. Căuta un cuvânt, un gest care să-l scoată din această uluială care-l năucea. Ea însă, mereu nemişcată, continuă:

— Claude m-a întrebat deja dacă ai venit.

Numele prietenului pe buzele amantei sale! Scrisoarea pe care o avea în buzunar... Mărturisirea de pe drumul spre Jonchery... Îmbrățișările din garsoniera sa...

Totul aluneca în mintea tânărului, o grea amorțeală îi paraliza trupul, iar salonul se întunecă. Bâlbâi ca pentru a se convinge că imposibilul devenise realitate.

— Deci... Hélène Maury.

Ea încuviință din cap, Jean îşi şterse fruntea asudată.

— Hai, explică, spuse surd.

Tânăra femeie avu un gest de neputință: totul era cum nu se poate mai limpede. Spuse totuşi:

— Am înțeles, după adresă mai întâi, din scrisorile lui pe urmă, că sunteți în aceeaşi escadrilă. Credeam că ştii totul.

— Ce? Credeai că, ştiind, voi tăcea!

— Dar eu am fost in stare să tac ! exclamă Denise.

O secretă mândrie o însufleţea; stăpânit de groaza de a înțelege, Jean nu-i dădu atenție. Îşi vorbi sieşi:

— Cum să bănuiesc? Mi-ai ascuns tot, până şi adevăratul tău prenume. Până şi amănuntul cel mai nesemnificativ!

— Dar ți-a vorbit de mine, sunt sigură!

Privirile tânărului o cercetară de parcă atunci o vedea pentru prima oară. Un murmur u izvorâ de pe buze:

— Cu ce ochi te-a văzut, Doamne? Mi te-a descris de zeci de ori, fără ca cea mai mică bănuială să mă încerce.

Abătut, se gindea la greşeala monstruoasă a prietenului său, care încă nu ştia că o femeie are o sută de fețe, toate la fel de adevărate, pentru că nu ea şi le modelează, ci ochii îndrăgostiți ai bărbaților care o privesc.

Profitând de tăcerea lui, se aruncă spre el şi-l cuprinse cu brațele-i goale:

— Sărută-mă Jean, îl imploră ea.

Fiecare nerv din trupul lui se răzvrăti.

Denise îşi închipuia deci, că - prima surpriză trecută - o va îmbrățişa ca mai înainte. Îi desprinse brutal mâinile ce-l mângâiau §l cu o voce aspră, spuse:

— Ascultă, nu ştii cât de mult te iubeşte?

Umilința umbri fața tinerei femei, dar ea dori să vadă în acest refuz, doar o reacție care o flata.

— Eşti gelos?

Un suris jignitor crispa fața lui Herbillon. Denise nu înțelegea, deci, că trăia o ruşine îngrozitoare, asemănătoare descoperirii bruşte a

unui incest; că un sentiment de respect şi milă, de fraternitate de arme, era definitiv întinat, falsificat! Şi chiar în clipa în care realiza aceasta, îndrăznea să-l ademenească cu trupul ei, căruia îi regăsea, emoţionat şi cu un soi de ură, forma unduioasă sub haina de casă întredeschisă.

Lui Jean i se părea că fantoma demnă de milă a lui Maury se afla de faţă ascultând ce-şi vorbeau, şi, revoltatm tremură de furie: loialitatea lui, încă ferită de orice înşelăciune, spiritul de camaraderie exaltat de viaţa de escadrilă, mândria de a fi fost confidentul unui bărbat superior prin rafinata sa spiritualitate, felul lui entuziast de a fi nu accepta compromisul cu destinul.

— Gelozie! spuse. Dar aş prefera de mii de ori să fie gelozia, mă auzi! Cum o să mă mai pot întoarce acolo, acum?

— Ah, la el te gândeşti! exclamă Denise. Nu mai însemn nimic pentru tine! Chiar nu ştiai că am un soţ?

Herbillon răspunse cu sinceritate:

— Îl credeam în spatele fronului.

— De ce?

— Vârsta!

— Cine ţi-a spus-o?

Nu găsi ce să-i răspundă. Triumfătoare, ea reluă:

— Aşa, pentru o părere, pe care nici măcar nu ți-ai dat osteneala să o verifici - şi care de altfel nu scuză nimic - tu te simți absolvit, iar pe mine, pe mine mă condamni pentru că soarta ți l-a scos în cale pe Claude.

O pornire de resentiment profund o făcu să nu-şi exploateze avantajul.

— De ce a intrat în aviație? întrebă ea.

— Taci din gură! spuse Jean. Ca să-ți placă ție.

— Ce să-ți spun!

Jean nu înțelese că doar o iubire primitivă, disperată pentru el putea explica această revoltă a Denisei. Împotriva unei decizii care amenința să i-l ia. Nu văzu decât o cruzime care-l scoase din fire,

— Într-adevăr, nu te-am cunoscut, spuse el cu răceală.

— Da, pentru că eu râdeam doar ca să te fac pe tine să râzi, pentru că nu suportam să te atingă nici-o tristețe ți-ai închipuit că şi eu, ca şi tine, mă jucam de-a dragostea!

— Dar înțelege odată! Soțul tău mă iubeşte ca pe un frate.

— Nici nu te—ai gândi la asta, dacă m-ai iubi, spuse ea foarte încet, lăsâdu-se pe canapea.

Furia ei se risipise. Ochi-i erau aburiți de lacrimi. Niciodată Herbillon nu o văzuse plângând.

Brusc se simți fără putere şi gol. Nu fusese inutil de brutal? De ce o învinovățea?

Nu-şi mai dădea seama de nimic, decât că i se strângea gâtul de durere şi că nu o putea lăsa pe această femeie să plângă.

Îi sărută uşor părul apoi, fără putere, se aşeză lângă ea. Rămaseră tăcuți multă vreme; Denise îşi strânse capotul care aluneca descoperindu-i pieptul. Acest gest timid, de pudoare, care nu se potrivea cu ceea ce ştia Jean despre iubita sa, îl tulbură şi-l umplu de milă pentru ea, pentru el şi, de asemenea, pentru Claude.

Citind în ochii lui emoție şi compasiune, spuse cu uimire, pe gânduri:

— Îl iubeşti, deci, atât de mult?

El încuviință cu durere, văzând că şi ea simte prezența invizibilă a lui Claude.

Dar ce putea să-i spună? Desigur, sentimentul pe care-l avea acum nu mai semăna cu prietenia atât de curată pe care o nutrise pentru Claude înainte de a trece pragul acestui salon. Se amesteca în ea o repulsie care o deforma grotesc. Era atât de greu, de intolerabil, încât se ridică. Denise nu făcu nici un gest pentru a-l reține.

— Pleci, Jean?

Apoi, după o lungă pauză:

— Pentru totdeauna?

O învălui într-o privire lipsită de viața, murmurând:

— Nu ştiu.

Se regăsi in stradă. Trecătorii aveau fețele transparente, automobilele se scurgeau fără zgomot; nu auzea decât vuietul din urechi. Mergea la întâmplare printre umbrele dintre care făcea ei însuşi parte.

O amintire tulbure îl făcu să grăbească pasul. Trebuia să ia masa devreme, avea o întâlnire după aceea... Dar cu cine? î! străpunse, ascuțit, un gând: Îl aştepta Denise.

Imediat, zgomotul străzii, suspendat până atunci prin nu ştia ce vrăjitorie, se rostogoli peste capul lui. În aceeaşi clipă, femeile şi bărbații pe care-i întâlnea îşi recâştigară concretețea şi culorile. Îl străbătu o senzație atât de ascuțită şi plăcută de a se regăsi printre cei vii, îl cuprinse o amnezie atât de totală, încât ideea că-şi va întâlni curând iubita îl umplu de fericire. Şi-o închipui aşa cum era ieri încă, se complăcu în amintirea relațiilor atât de simple, fireşti, o revăzu surâzând, întinzându-se cu o voluptate pasionată, admiră nepăsarea din ochii cenuşii.

Această imagine i se păru deodată foarte veche şi, brusc, îşi aminti odaia din care tocmai ieşise. În locul chipului evocat cu câteva clipe mai înainte se

ivi altul, neliniştit, tulburat, şi care nu avea cu primul decât o înrudire îndepărtată. Vru să-l şteargă din memorie. În zadar. Viziunea cea nouă o anihila pe prima, se aşeza deasupra ca o mască, nemişcată la început, curând plină de via{ă. Şi atunci abia realiză că niciodată nu va mai regăsi imaginea atât de vie, atât de a lui şi înțelese că o singură dimineață e de-ajuns pentru a omorâ un chip din care, totuşi, nici o trăsătură nu se schimbase.

Părinții săi văzându-l atât de abătut, crezură că plecarea iminentă este pricina tristeții lui. Pentru a o risipi, se prefăcură de o veselie pe care ochii o desmințeau, iar el pentru a-i liniști, uză de acelaș șiretlic.

Cu toate acestea, gândul la după-amiaza pustie îl îngrozea. Se simțea incapabil să citească. Ora hipnotică a cârciumilor era încă departe. Ochii i întâlniră privirea fratelui său care-i urmărea cu admirație, fiecare gest.

— Ce faci după prânz, Georges? îl întrebă brusc.

— Mă duc la liceu, şti bine.

— Nu. O să rămâi cu mine. N-am avut deloc răgazul să stăm de vorbă şi mâine plec.

Ştia bine că această mică vacanță neprevăzută nu putea fi refuzata dacă i-o cerea el iar pentru a

suplini golul unei prezențe care-i umpluse până atunci zilele, avea nevoie de tandrețea copilului, devotat lui pe deplin, asemenea unei iubite.

În ciuda protestelor tatălui său îl luă pe Georges la cafenea, îi comandă băuturi tari şi-l trată de la egal la egal. Îi povesti despre Thélis, din care făcu aproape o legendă, sigur că băiatul îl va pricepe ca nimeni altul. Îl întrebă despre colegii şi profesorii de la şcoală. De tot ceea ce reprezenta viața fratelui lui era el însuşi încă atât de aproape, încât interesul său era neprefăcut şl râdeau amândoi de aceleaşi glume, se indignau de aceleaşi întâmplări.

Când împreună cu Georges se întoarseră acasă, suferea mai puțin. Această comunicare, ca între adolescenți, îi mai luase din povara prea mare care apăsa pe umerii săi de bărbat.

În tot cursul serii, Herbillon reuşi să nu se gândească deloc la Denise. Cină cu camarazi permisionari, din promoția sa de la Fontainbleau. Veniți din bateriile lor camuflate, ori din adăposturile săpate în pământ, ascultau cu admirație povestirile lui Jean despre viața sa liberă, plină de confort si riscuri, de la escadrilă. Miile de comodități, care acolo i se păruseră neimportante dobândeau, comparate cu soarta vechilor lui camarazi, calitatea unor privilegii.

Amenințarea morții, de fiecare zi, era prețul pe care-l plătea pentru disprețul ascuns, dar plin de încântare, resimțit pentru aceşti băieți care se târau pe pământ, aceşti *contablili de tir*, cum îi numeau în secret oamenii aerului şi pentru care găsiseră expresia generică şi arogantă de *târâtori*.

Cum era firesc, în ciuda Ordonanței poliției, cina se termină abia în zori, şi în plină beție.

Cu toate astea, prima imagine care trecu, la trezire, prin mintea aburită a lui Herbillon, fu imaginea Denisei. Gândurile, pe care reuşise să le amâne în ajun, se impuneau acum. Trebuia să-şi hotărască definitiv conduita față de amanta sa şi față de Claude. În ceea ce-l privea pe acesta din urmă avea timp să cumpănească încă, dar față de Denise trebuia să hotărască fără întârziere.

Nu se explicaseră; ultima lor întâlnire se desfăşurase în cuvinte incoerente si porniri instinctive. Putea rupe astfel o legătură care stăpânindu-l îl otrăvea încă? De ce să n-o revadă şi, calm, să-i spună cât de imposibilă devenise iubirea lor?

Dar printr-o ciudată schimbare, argumentele pe care le socotise până acum de netăgăduit i se părură lipsite de forță şi prevăzând răspunsurile Denisei se simțea dinainte învins. Situația îi apăru într-o lumină nouă, nu atât în legătură cu

raporturile lui cu Maury, ci a felului în care le înțelegea iubita lui.

În ochii ei, într-adevăr, nimic nu se schimbase. Ceea ce pentru el fusese o revelație sfâşietoare, pentru Denise era de multe luni însăşi realitatea existenței ei. Că soțul şi amantul se întâlniseră în aceeaşi escadrilă, că îi lega o prietenie profundă, că formau un echipaj care le sudase nervii într-un tot de nedesfăcut, ce reprezenta asta pentru ea şi cum putea s—o îndepărteze de Jean? Şi, în ce fel ar putea împărtăşi ca oroarea unei situații pe care o acceptase de la început şi de care el profitase fără remuşcări, atâta vreme cât nu cunoscuse victima? Pentru că nu încercase să intre în viața ei, pentru că se mărginise să se bucure de trupul şi veselia ei, cine-i dădea acum dreptul să acuze şi să disprețuiască un sentiment trăit atât de viu şi dureros?

Şi totuşi, nu mai putea accepta. Asta o înțelegea cu o convingere adâncă, mai puternică decât orice argument. Dar ştiind cât de imposibil îi va fi s-o convingă pe Denise şi, temându-se de durerea cu care l-ar fi ascultat, hotărî să plece fără să o revadă. Nu-i mai rămâneau de umplut decât câteva ore, apoi îl va reabsorbi escadrila.

Îşi petrecu această ultimă zi printre ai săi, pătruns până în ultima fibră de tristețea surdă

care urmează unei dureroase renunțări. Dar în timpul conversației, spre Herbillon se strecură furişat gândul morții. Fraze spuse de camarazi îi răsunau în memorie:

„O escadrilă se înnoieşte repede."

„Ca cât zbori mai des, cu atât şansele îți scad."

În câteva săptămâni şi încă într-o perioadă de acalmie a frontului, văzuse dispărând pe Berthier, Deschamps, Gival. Nimic nu îndreptățea gândul că e invulnerabil. O lovitură de obuz, din cele care presărau de fiecare data drumul său prin cerul inamic era suficientă pentru a-i închide ochii. Soarta lui depindea de abilitatea unui vânător german, de înclinarea - poate întâmplătoare a mitralierelor, de toanele unui motor.

Cât de plăpândă era viața lui şi cât de lipsite de importanță temerile care-l stăpâneau de două zile! Cât de mică era şansa, geamănă cu a lui Maury, de a scăpa de capcanele văzduhului! Iar distrugerea lor simultană oare nu va rezolva, curând, totul?

Atunci, o dorință vitală ca instinctul de conservare, îl redresa. Pentru că asta era viața, că nimic nu conta în fața morții mereu la pândă avea dreptul, el care se întorcea s-o înfrunte, să spună *nu* destinului care-i făcea, fără îndoială, un ultim dar?

Venea noaptea, cea care aprinde, mai viu şi mai acut, focul pasiunii. Îl fermecă ducându-l spre casa pc care abia în ajun o cunoscuse, chinuit doar de spaima de a nu o găsi pe Denise.

Când ea îi văzu pleoapele arse, buzele tremurândc, se aruncă in brațele lui mai pătimașă şi mai frumoasă decât oricând.

II

Trenul îl ducea, din nou, pe Herbillon spre liniile de luptă. Se gândea la cel ce plecase spre front cu trei luni în urmă cu un duios dispreț, ca cel nutrit pentru un frate mai tânăr şi foarte neştiutor.

Nerăbdarea de a ajunge nu-i mai încleşta gâtul de emoție, temerile nu-l mai tulburau. Întrebările, care la prima plecare i se păruseră esențiale, nu mai existau pentru el. Ştia acum că la escadrilă nu uimeşti pe nimeni cu bravura căci, curajos sau nu, fiecare îşi făcea cinstit, aceeaşi datorie primejdioasă; ştia că arta de a privi era mai importantă decât temeritatea, că fanteziile unui glonț pierdut făcea la fel de bine un erou sau o victimă şi că doar soarta determină întâmplările. Destinul, căruia îi era neputincios supus, îi inspira o frică de care nu se mai ruşina, sigur că izolat în carlinga sa, va găsi sângele rece necesar şi întreaga voință de a reuşi.

Se lăsa zgâlțâit fără nici o melancolie. Dacă experiența il dezbrăcase de iluziile sale eroice, pusese în loc un sentiment de confort care nu era deloc neplăcut. În gara din Jonchery îl aştepta maşina marcată de iepurele alb, mascota

escadrilei, în camera sa, familiară - şi prin grija cu care o aranjase, mai puțin tristă - ordonanța Mathieu va fi aprins bolborositoarea sobiță cu benzină. La sculare, îşi va regăsi camarazii. Râsul lui Thélis va anima din nou sala de mese; fața rotundă a lui Marbot se va umple de uimire când va afla cât a cheltuit în permisie; căpitanul Reuillard, ciupindu-şi mustața, va face glume obscene.

Se întorcea într-o mare familie primitoare, sănătoasa şi aspra familie a bărbaților singuri, în care legi simple dirijau existența fără a o încărca de preocupări inutile.

Pe măsură ce se apropia de capătul călătoriei, imaginile Parisului - atât de vii câteva ore mai devreme - păleau până la ştergere.

Îi trebuise o zi întreagă să se adapteze la starea de permisionar; frontul îl relua în stăpânire înainte chiar de a ajunge.

A doua zi, când primele clipe de ieşire din somn îl mai păstrau, încă, pe aspirant în mreaja viselor, Maury intră cu multă grijă în camera lui. Dintr-un sentiment inconştient de apărare Herbillon închise ochii, dar printre gene îl observa.

Claude se oprise în prag. Haina de casă îi acoperea defectele trupului, iar fruntea sa gânditoare era înnobilată de lumina dimineții. Îl

privi lung pe Herbillon. Iar acest chip, care nu se ştia supravegheat era atât de plin de prietenie profundă şi generoasă, încât deveni pentru Jean de nesuportat. Remuşcările înnecate în mângâierile de pe urmă ale prietenei sale, reînviară mult mai dureros. Îi veni să strige:

„Nu mă mai poţi privi astfel".

Dar Maury închisese, timid, uşa.

De îndată lucid, Jean redeschise ochii asupra realităţii. Pentru a se apăra nu mai avea scuza ignoranţei, pentru că înainte de a pleca, cu bună ştiinţă săvârşise conştient marea trădare. Speculaţiile cu care se ameţise nu mai aveau nici o valoare în această cameră cu linii reci, în tonurile severe ale unei celule. Aici totul era curat, ca şi viaţa întregii escadrile şi asta te obliga să judeci exact şi cu limpezime. Situaţia, care la Paris părea atât de complicată se reducea aici la liniile esenţiale.

Tânărul hotărî, ferm, să-l roage pe căpitan să pună capăt echipajului lor şi, dacă se dovedea necesar, să-i spună totul lui Maury. Era singura soluţie demnă pe care o putea lua şi, poate, Claude îl va ierta.

Îşi imagina cu plăcere această scenă susţinută cu bărbătească noblеţe şi sinceritate reciprocă şi gândi că e singura care se potriveşte vieţii în care

se reintegra. Nevăzând latura copilărească, livrescă şi crudă, ci doar pe cea patetică, se simți eliberat şi plin de bucuria de a-şi revedea camarazii.

Primirea fu exact cum şi-o închipuise. Era cel ce revine să-şi ocupe locul la masa şi în bătăliile comune. Îi fură prezentați noii veniți: Narbonne, care-l înlocuise pe Deschamps şi aspirantul observator Michel. Află că Neuville primise *Crucea* şi că imediat fusese chemat la minister, că Brûlard fusese rănit, că la Jonchery, Florence era bănuită de spionaj.

Ziua se scurse rapid, risipită în obişnuințele cărora li se supunea cu un automatism plin de mulțumire. În camera sa puse câteva cuverturi noi aduse din permisie, aranjă cărțile, se duse pe teren, îi vizită pe subofițeri, se instala în viața care de peste trei luni era şi a lui şi pe care doar un accident neprevăzut ar fi putut să o curme.

Şi când, în saboți, cu un veston vechi care abia acoperea puloverul uzat se sprijini de barul unde oficia noul aspirant, îşi aminti de prima conversație cu Marbot şi-şi spuse că observatorul cel gras avusese dreptate; că esențialul la escadrilă nu-l constituiau nici zborurile, nici actele de curaj, nici măcar moartea, ci confortul şi ştiința de a ți organiza traiul.

În timp ce fuma în fața unui pahar de porto, o mână în care simți încordarea nervoasă, îl atinse:

— Bei singur, camarad rău ce eşti, exclamă Maury. N-ai găsit nici măcar un moment ca să stai de vorbă cu mine!

Herbillon schiță un gest vag, dar reproşul prietenului său îl umplu de ruşine. Evitase, într-adevăr, să se găsească singur cu Maury, ceea ce-i păru de o laşitate nepermisâ. Dacă tot trebuia sa aibă cu el o explicație clară, de ce să uzeze de asemenea mijloace nedemne?

Răspunse:

— Lăsasem pentru asta seară întâlnirea noastră.

Vocea lui purta amprenta efortului pe care-l făcea ca să suporte privirea lui Claude si provocarea pe care şi-o adresă sieşi. Maury, sesiză nota falsă, dar cunoscându-şi ascuțita sensibilitate bolnăvicioasă, uneori înşelătoare, nu dori să dea atenție acestei prime impresii.

Camarazii care intrau aduceau cu ei acea veselie liberă care forma atmosfera popotei, unde trăia sufletul animat al întregii escadrile. Tânărul, asaltat de glume se îndepărtă de Maury.

Masa odată strânsă, Thélis întrebă:

— Herbillon, te reapuci de bridge?

Aspirantul ezită. Claude îl implora din privire. Va amâna din nou momentul mărturisirii? Nu vru să cedeze slăbiciunii, deşi se bucurase deja de o pasibilă întârzire.

— Nu în seara asta, domnule căpitan, vreau să mă culc devreme.

Glume asupra modului cum îşi petrecuse permisia comentară acest răspuns, în timp ce el deja ieşise în coridor.

Până ajunseră în camera lui, Claude, în ciuda faptului că tremura de nerăbdare după cum îşi dădu seama Herbillon - nu spuse un cuvint, ca şi cum n-ar fi vrui să-şi dezvăluie emoția între pereți străini. Dar abia închiseră uşa în urma lor şi, înainte ca aspirantul să-şi poată controla trăsăturile feței, sau să-şi hotărască atitudinea, Maury întrebă:

— Cum o găseşti pe Hélène? în ce fel ți-a vorbit despre mine?

În fața acestor ochi măriți, a trupului încordat până la punctul în care un cuvânt imprudent se părea că-l poate frânge, tânărul simți că niciodată nu va avea forța inumană de a vorbi. Frazele care, atât cât fusese singur, îi păruseră nobile şi uşor de pronunțat, acum, glasul lui refuza să le rostească. Nu, unei astfel de iubiri nu-i poți spune decât minciuni; e preferabil să minți, să minți cu

încăpățânare, cu viclenie şi răbdare, ca o femeie disperată, mai curând decât să laşi strecurându-se, fie şi picătură cu picătură - adevărul.

Într-o clipă îşi dădu seama din ce fel de ţesătură diafană erau făcute tăcerile pe care, până acum, le judecase ca necinstite. Un imens dispreţ, o tristeţe amară îi umplură inima, în timp ce cu multe amănunte, ca într-un soi de beţie şi furie în dezgustul de sine însuşi îi descrise lui Maury calităţile soţiei sale şi dragostea pe care aceasta i-o purta.

Când sfârşi, privirea atentă a lui Maury era plină de surpriză.

— Mă iubeşte atât de mult?

— Dacă vă spun! exclamă Herbillon.

Duritatea tonului îl izbi pe Maury. Şi-şi dădu seama că vorbele aspirantului nu-i trezeau bucuria pe care ar fi fost normal s-o simtă, iar Jean citi în Claude o stranie neîncredere.

Nu-şi explica natura simţamintelor pe care le încerca, însă nu în van împărţiseră atâtea ore de zbor, care le conferise o ciudată putere de a se descifra unul pe altui.

Aproape inconştient. Maury murmură:

— Nu-mi ascundeţi nimic?

O dorinţă furioasă de sinceritate îl cuprinse pe Herbillon. Prea târziu: credinţa că-i va fi cu

neputință să vorbească se fixase, în sinea lui, mult prea adânc.

— Boala asta a neîncrederii dumneavoastră se răsfrânge şi asupra mea? întrebă cu un surâs forțat.

Orice alt argument n-ar fi fost mai bine ales. Claude avea despre sinceritatea şi prietenia lui Herbillon o părere atât de înrădăcinată, încât liniştea îi reveni pe loc.

— Şi acum, spuse el cu afecțiune, vorbiți-mi despre prietena dumneavoastră.

Jean se ridică dintr-o mişcare. Fusese în stare, în vorbele spuse, să construiască pentru Maury despre Hélène o imagine abstractă şi goală. Ca s-o amestece cu cea a Denisei, pentru el atât de vie, fierbinte încă de voluptate şi minciună, îi era peste puteri.

— Iertați-mă, spuse, sunt într-adevăr frânt de oboseală.

Ieşi repede, iar lui Maury i se făcu brusc, foarte frig.

III

— Un tacâm la plus! se mira Herbillon.

Aspirantul Michel, mai tânărul sau camarad, care se ocupa cu punerea mesei continuă, fără să răspundă, să plaseze cupele pentru şampanie.

— Un invitat simandicos, deci? întrebă Herbillon.

— Nu ştiu nimic. Ordinul căpitanului.

— Atunci hai să ciocnim, între timp, un pahar.

Băură, iar Michel întrebă:

— Tare ai vrea să ştii pricina acestor pregătiri!

— Păi, nici tu nu o ştii.

— Nu-i chiar aşa, doar că Thélis mi-a interzis să vorbesc.

— O surpriză?

— Pentru unii.

O siluetă timidă se ivi în uşă; îi salută vorbind cu un puternic accent din sud. Era Virense.

— M-a chemat căpitanul, spuse el.

— Veţi lua masa cu noi, spuse Michel.

Herbillon şi pilotul îl priviră cu aceeaşi mirare; subofiţerii luau masa întotdeauna separat. Michel, netulburat în nici un fel, continuă:

— Căpitanul mi-a ordonat să fac porțiile mai mari. Se pare, bătrâne, că aveți un stomac solid.

Thélis care tocmai intra auzi cuvintele lui Michel.

— Nu tulburați băiatul, exclamă. Virense e ca o fată ruşinoasă. Serveşte-ne porto în pahare mari. Plăteşte Herbillon.

— Eşti plin de mister în dimineața asta, domnule căpitan, spuse tânărul.

Thélis nu-i răspunse decât bătându-l solid pe umăr. Camera se umplea încetul cu încetul şi Jean crezu că vede pe toate fețele, în afara celei a lui Claude, un aer de veselă conspirație.

— Hai, un cadril de lux, strigă Thélis.

În timp ce, prins în ritmul caraghios în care cizme şi saboți tropoteau pe scânduri, Herbillon îşi reaminti dansul cu care îl primiseră. Jumătate din cei care-l dansaseră atunci, nu mai erau. O constată fără melancolie; dimpotrivă, asta-l făcu să guste mai din plin bucuria care străbătea trupurile tuturor şi, când la capătul puterilor Marbot se dădu bătut, el ceru să o ia de la început.

Apoi se aşezară la masă. Era momentul, care între toate, le plăcea cel mai mult. Apetit sănătos, dinți strălucitori, veselie zgomotoasă adusă din cerul plin de primejdii, o poftă de mâncare şi de râs, o prietenie aspră, o nevoie de a trăi tumultuos

făceau ocolul mesei unde, cot la cot, camarazii devorau mâncarea şi vorbeau tare, în acelaşi timp.

Căpitanul îl instalase pe Virense lângă el şi pe Herbillon alături de Maury, care devenise cel mai vechi pilot. Pivnița escadrilei conținea câteva vinuri de soi. Thélis poruncea să se prezinte sticlele una după alta.

— Cine-i mecena? întrebă Jean.

— Bea! fu singurul răspuns.

Paharele se goleau fără zgomot; băutura stârnea şi mai mult bucuria. Lui Herbillon i se părea că privirile îl fixează pe ei, pe Claude şi Virense cu o înduioşare uşor batjocoritoare. Asta nu înceta să-l mire, gândind că Thélis pregătea, pe socotela lui, o uriaşă glumă; dar strigătele, vinul, această veselie mai dezlănțuită ca niciodată nu-i lăsau timpul, nici pofta de a ghici.

Când şampania, bolborosind, umplu cupele, zgomotul încetă brusc; privirile se îndreptară spre căpitan, care în picioare, chemă:

— Maury, Herbillon, Virense, apropiați-vă cu paharele în mână.

Se supuseră.

— Să ciocnim, spuse Thélis.

Punând pe masă cupa goală, scoase din buzunar trei foi de hârtie, luă una la întâmplare şi

citi: „Ordin de citare pe armată: Herbillon, Jean Pierre, aspirant observator în escadrila 39. În 15 martie, sub un violent tir al atiaerianei inamice, a dus la bun sfârşit un reglaj dificil. În 26, împreună cu pilotul său, a doborât un *Drachen*. În 2 aprilie, atacat de două avioane, le respinge şi-şi îndeplineşte misiunea."

Abia termină Thélis de citit, că Marbot urlă:

- Hei, voi ăştia, tobele, trompetele „la onor" să tremure baraca.

În timp ce toată vesela zornăia, căpitanul fixa stângaci o *Cruce* pe tunica lui Herbillon. Îl înţepă de-a binelea în piept şi Herbillon gândi:

„Nimic nu am obţinut cu atâla durere". Acum, Thélis făcea cunoscuta citarea lui Virense şi aspirantul îşi reocupă locul. Căzut într-o stare de amorţeală, îi văzu pe camarazi venind să ciocnească paharele cu el. Răspunse mecanic la felicitări, parcă izolat de grupul prietenos ce-l înconjura, cuprins de un ciudat sentiment de singurătate.

Deci asta era ceea ce visase ca pe o nemaipomenită răsplată? Ceea ce privise cu o dorinţă aproape sacră, pe uniforma altora! Thélis, şeful şi camaradul lui adorat, îl decora cu propria-i mână şi nu era mândru, nici măcar emoţionat! Era

surpriza cea care înăbuşea bucuria? Surpriză care, de fapt, ar fi trebuit să-l facă şi mai fericit?...

Un scurt examen cinstit fu de ajuns ca să-i dea explicația acestei nemaipomenite indiferențe: nu merita această decorație, cel puțin, pentru a o cuceri nu făcuse nimic deosebit. Recapitula termenii ordinului. Desigur, exprima fapte reale, dar care presupuneau un efort deliberat, o intervenție activă şi curajoasă şi nu fusese deloc aşa. Cântărind lucrurile avu impresia că trişase.

Într-adevăr terminase cu bine un reglaj, când vălătuci groşi şi negri i-au împresurat atât de aproape, încât i se păruse că-i poate atinge; dar i-a considerat total inofensivi încât nu-l tulburaseră în nici un fel. Desigur, împreună cu Maury, incendiaseră un balon captiv, dar în momentul acela cerul nu era străbătui de nici un duşman şi, deci, nu fusese decât o tragere la țintă. A fost într-adevăr mitraliat de către doi vânălori nemți, dar cu o lipsă de precizie surprinzătoare, ceeace-i lăsase câmp liber ca să-şi finalizeze recunoaşterea.

În ocaziile acelea a avut şansa de a nu fi atins, nici de explozii, nici de gloanțe, nici de spaimă, şi fiecare camarad de pe întreg cuprinsul frontului executa aceleaşi misiuni, la fiecare zbor. În felul acesta, n-ar fi trebuit decorați toți, şi în fiecare zi? Unde era meritul special, actul deosebit care-l

desemnase pe el? Întoarse ochii cu îngrijorare spre chipurile familiare, în speranța de a găsi o explicație, dar nu observă decât o afecțiune calmă.

În acel moment Claude se întorcea la locul său cu decorația. Şi Jean descoperi pe fața-i sensibilă, indiferența dureroasă care era şi a lui. Gândi: „El va şti să-mi explice".

Niciodată de la revenirea la escadrilă nu se simțise atât de apropiat de Claude şi nici atât de neputincios în a i se mărturisi. Sesizând acest elan confuz, Maury speră că stânjeneala de neînțeles care se tot adâneea intre ei, cu fiecare zi ce trecea, se va topi în sfârşit în acest ceas în care, sub privirile întregii escadrile reunite, echipajul lor obținea insemnele nobile de vitejie.

— Această *Cruce*, spuse el cu jumătate de voce, nu are pentru mine decât meritul de-a o fi primit odată cu dumneata.

Înainte ca tânărul să poată răspunde, Thélis strigă:

— Maury, Herbillon, nu vă e ruşine? Ați uitat să ciocniți. Şi apoi, când smulgi o asemenea onoare, împreună, obiceiul cere sa vă îmbrățişați!

Claude se aplecă spre aspirant. Toală tandrețea pe care o purta lui Herbillon se simțea în mişcarea întregului său trup slăbănog. Dar tânărul nu se mişcă.

Chiar dacă ar fi vrut, gestul cerut de Thélis ar fi fost peste puterile lui. Brațele lui refuzau să se supună. Nu va da cu nici un chip, sub privirile căpitanului, a camarazilor, acest sărut de Iudă. Laşitatea sa nu-l va înjosi până într-atât.

— Dormi? exclamă Thélis,,

Herbillon privea cu încăpățânare masa.

— Animalul e beat! spuse căpitanul cu uimire. Scuturați-l! Dar Claude se dădu înapoi, evitând să-l atingă pe tânăr.

Spuse cu un surâs chinuit:

— Nu insistați, domnule căpitan. Ştiu că lui Herbillon nu-i plac efuziunile în public.

— Băiatul ăsta e nebun, pe cuvintul meu, mormăi Thélis. Apoi remarcând stânjeneala care urmă incidentului, exclamă:

— Şedința se ridică. Cine mă însoțeşte la noua baterie de l05?

— Eu, spuse Jean smuls din amorțeala sa cumplită, de teama de a nu rămâne singur cu Maury.

- Puştiul se trezeşte, spuse căpitanul. Puştiul vrea să-şi arate *Crucea* artileriştilor! În sfârşit, cum azi nu-ți pot refuza nimic, te iau.

Jean îşi aruncă pe umeri o vestă din piele dc căprioară şi se aşează alături de Thélis.

— Aduna-ți gândurile, îi spuse căpitanul. Sunt mai periculos la volanul unei maşini, decât în avion.

Curentul brutal le şfichiuia fețele, automobilul sălta pe drumul desfundat. Viteza care întotdeauna îl îmbăta pe Herbillon alungă amintirile tulburi, remuşcările. Thélis iradia spre el bucuria sa de a trăi.

Printr-o ciudată schimbare de stare sufletească gustă, în sfârşit, plăcerea de a fi fost decorat. În imaginație, juca o adevătată scenă dc teatru: cursa nebunească în care, tineri, bravi, eleganți, doi aviatori se îndreptau spre front. Şi pentru ca să se vadă, îşi descoperi pieptul la locul în care era prinsă *Crucea*.

Fără să-i pese de găurile de obuz, de podurile şubrede, de virajele mortale, căpitanul împingea maşina la limita puterii ei. Jonchery, încă în picioare, Cormicy distrus, se topiră din fața ochilor. Dar la o întretăiere de drumuri, Herbillon se izbi cu fruntea de parbriz. Thélis frânase brusc. Tropăituri fără cadență, răsunau pe drumul camuflat care venea din tranşeele, acum, foarte apropiate.

- O dislocare de trupe, spuse căpitanul.

Soldații treceau încet. Puneau cu greutate pe pământul tare bocancii scâlciați. Ranița le îndoia spatele. Chipurile, oricât de deosebite ar fi fost, purtau aceeaşi amprentă — ai fi zis, un fel de machiaj îngrozitor şi fratern. În mijlocul fețelor bărboase, aceiaşi ochi se deschideau imenşi.

Lui Herbillon i se păru că aceşti ochi atingeau automobilul lor cu o privire plină de invidie, cercetau cu ură scurtele lor îmblănite, fețele proaspăt bărbierite, bine hrănite şi calme.

Îşi aminti brusc de masa tocmai sfârşită, cu şampanie... Cu o mână crispată, puțin câte puțin, de teamă ca Thélis să nu bage de seamă, îşi acoperi Crucea lui cea nouă.

IV

Săriră în aceeaşi clipă din avionul ce aterizase în vecinătatea hangarelor. Văzând tremurul trupurilor care, deşi la adăpost, nu reuşeau să se liniştească, Marbot înțelese într-o clipă.

— Ceva grav?

— De daia asta, spuse Herbiloe, cred că mi-a fost frică de-a binelea.

— N-ai de ce să te lauzi, spuse liniştit solidul locotenent.

Jean şi Maury începură să vorbească în acelaşi timp.

Fuseseră surprinşi de două avioane de vânătoare, foarte dibace şi încăpățânate. Mitraliera lui Claude fusese scoasă din uz de un glonț; cea a aspirantului n-a servit la nimic, duşmanii se plasau sub aparatul lor. Au auzit şuerând gloanțele incandescente şi a fost o minune că n-au ars în aer.

Marbot se apropie de avionul lor.

— Frumoasă strecurătoare, remarcă el. Douăzeci şi opt de găuri în fuselaj.

— Mă doare brațul, spuse brusc Maury.

Herbillon vru să-i descheie combinezonul de zbor pilotului, dar se opri, Mâneca era deşirată în locul în care Maury arăta blana.

— E suflul glonțului care v-a atins, spuse Jean.

— Dar tu, ai hainele sfâşiate, remarcă Marbot.

Jean îşi privi pieptul.. Puloverul şi vestonul erau străpunse în şapte locuri diferite.

Trase aerul cu lăcomie în piept. Claude avu acelaşi reflex. Se priviră, cu senzația unei halucinante identități. Tensiunea insuportabilă care topea ca într-un aliaj spaimele şi speranțele lor, persista încă. Li se părea că gestul unuia va fi urmat de mişcarea complementară a celuilalt. Primejdia din care tocmai ieşiseră, mult mai precisă şi dură decât tot ceea ce suportaseră împreună până acum unea, şi mai mult decât de obicei, instinctele lor de conservare.

— Dar ce-ați făcut, ați dormit? strigă Marbot. Aveți ochi buni, amândoi, după câte ştiu.

Din nou privirile li se încrucişară, dar de astă dată, pentru a şi le feri imediat. Gândurile care-i urmăreau acolo sus, sub cerul palid, în clipa in care pârâiseră primele gloanțe, reveniră cu forță.

Maury gândise:

„De ce scrisorile Hélènei ascund un fel de teamă de când s-a întors Herbillon, el însăşi, atât de schimbat?”

Şi Jean:

„Claude mă bănuieşte deja?”

Erau temeri care amorțeau adesea în orele de zbor acuitatea atenției şi instinctul lor. Dar i-ar fi putut mărturisi asta lui Marbot?

Ambii răspunseră cu un gest de neputință.

Se îndreptară spre baraca lor, schimbând mecanic reflecții asupra luptei. Emoția identică ce le stăpânea trupurile se risipea cu greu. Dar această înțelegere, oarecum mecanică, departe de a aduce liniştirea tulburării ce se ivea de îndată ce rămâneau singuri, nu făcea decât s-o sporească şi să-i facă mai vulnerabili la trăirile sufleteşti pe care le-ar fi dorit cât mai tainice.

Era ora sosirii scrisorilor. În popotă, plicurile înveseleau masa cu culorile lor vii. De la uşă văzură pe cele ce le erau adresate şi Herbillon strânse din dinți, ca să nu lase să transpară nimic din tulburarea care-l cuprinsese: erau - aproape una lângă alta - două scrisori ale Denisei, una pentru Claude şi una pentru el. A lui purta într-adevăr o scriere voit deformată, dar era convins că Maury nu se va lăsa înşelat. O mişcare rapidă îl

mână spre masă înaintea tovarăşului său. Apucă scrisoarea, zicând:

- E o bucurie să le găseşti abia ieşit din primejdie.

Apoi, pentru a scăpa de plicul care-i ardea degetele îl deschise, îl făcu ghem cu brutalitate şi-l aruncă sub masă.

Se pregătea să se îndrepte spre camera lui, când Maury îl reținu,

— Nu ai chef să ne încălzim puțin? spuse el arătând spre bar.

Apoi, cu o ironie plină de tristețe:

— Ai devenit foarte reținut în compania mea.

O profundă tristețe îl învălui pe tânăr. Trebuia ca tovarăşul său să fie într-adevăr disperat pentru a recurge la asemenea mijloace grosolane de a reînvia prietenia lor - şi care altă dată îi trezeau repulsia - pentru ca să aibă forța de a-i refuza rugămintea.

Totuşi bucuria de a fi scăpat de la moarte, ce persista în ei inconştient, acordă stânjenelii lor un strop de răgaz. Vinul pe care-l beau avea o savoare mult mai mare decât de obicei; mobilele rudimentare din popotă le dădeau o certă siguranță domestică.

Maury, care întârziase până atunci să deschidă scrisoarea soției sale, a cărei singură

lectură era suficientă pentru a-i însenina ziua, deschise plicul; Herbillon, cufundat într-o stare de beatitudine animală, visa.

Simțind privirea lui Maury fixată pe obrazul său, ridică fruntea şi nu-şi putu stăpâni o tresărire. Trăsăturile lui Maury purtau semnul unei asemenea spaime amestecată cu dorința de a şti, încât spuse, fără să vrea:

— Veşti proaste?

— De ce mă întrebați? strigă aproape Maury.

— Aveți un aer atât de disperat.

Claude sări de pe taburetul pe care stătea şi începu să străbată sala de mese în lung şi-n lat. Jean cunoştea bine această mişcare de marionetă prost construită cu care încerca să înăbuşe o emoție prea puternică. Când se opri, Maury izbutise să-şi compună o expresie calmă.

— Vă înşelați, spuse. Pur şi simplu m-au enervat gloanțele alea.

Reluă scrisoarea, dar o citi nefiresc de repede, aşa cum fac actorii proşti când mimează surpriza unei fraze pe care o ştiau dinainte. Şi brusc, spuse:

— Hélène îmi cere veşti despre dumneavoastră.

Lui Herbillon îi trebui mult timp până să facă să-i treacă pe gât vinul pe care tocmai îl sorbise din pahar.

— Soția dumneavoastră e prea amabilă, murmură el într-un târziu.

— Meritul vă revine în întregime. Dce obicei, pe Hélène n-o interesează prietenii mei.

— Oh, ştiu că e o pură politeţe, spuse tânărul strângând paharul gata să-l spargă.

— Nu, vă asigur, insistă Claude. Pune în întrebările ei un interes care mă face fericit, fiind vorba de dumneavoastră.

Apăsase pe ultimele cuvinte cu atâta amărăciune încât Jean ieşi fără să răspundă. Ochii lui Maury rătăceau ca prostiți de-a lungul sălii.

Absorbit de jocul de cărți şi îndeletnicirile zilnice, până spre seară, Herbillon no s-a putut gândi, aşa cum simțea, nevoia, la această conversație. Tragismul ei îi apăru doar când fu singur în camera sa, când noaptea neagră învălui baraca. De la revenirea din permisie nu-i mai scria Denisei, cu toate că ea continua să-i adreseze scrisori pline de o fierbinte supunere. La capătul puterilor, dorise să afle noutăți despre el, prin Claude.

Era o încercare de a-l forța să-i răspundă, sau pur şi simplu dovada unei nespuse îngrijorări. Herbillon ridică din umeri. Ce-i păsa lui ce anume o îndemnase sa facă acest gest. N-avea de ce să se revolte, nici măcar să se enerveze, atât a vreme cât

împărtăşea aceeaşi soartă cu Maury acceptând prietenia acestuia ce se stingea cu fiecare clipa neavând, în laşitatea lui, curajul de a-l linişti total pe camaradul său şi de a-l recâştiga.

Ceea ce conta acum era bănuiala ce o surprinsese de dimineață în ochii lui Claude. Până aici, reticențele, răceala, refuzul său de a-l îmbrățişa pe Maury în ziua decorării, îl învăluiseră într-o absurdă şi perfidă neîncredere. Dar de acum înainte bănuiala va rămâne in mintea lui Claude ca un sâmbure otrăvii.

Claude nu va cunoaşte adevărul decât atunci când el, Jean Herbillon, îi va permite. Maury putea bănui, urma pista reală, fără cuvintele spuse de el, nu va putea afla nimic!

Dar atunci trebuia să îmbine fățărnicia cu tăcerea. Trebuia să învingă bănuiala bolnăvicioasă a lui Claude şi să cucerească din nou prietenia lui timidă, reluând conversațiile lungi, ascultându-i confidențele, inventându-le pe ale sale. Trebuia să reia corespondența cu Denise, să arunce abil plasa înşelăciunii pentru a adormi această durere gata să iasă ia iveală. Trădarea, în infamia ei, trebuia să fie perfectă.

Dar era el capabil de această ticăloasă prefăcătorie continuă? Şi chiar dacă va încerca toate înşelăciunile, se va lăsa Claude înşelat? Se

dezvăluiseră unul altuia mult prea deplin, echipajul făcuse din reacțiile lor un aliaj mult prea intim legat, pentru ca o minciună atât de mare să nu fie depistată. Această coeziune blestemată nu va permite, desigur, lui Claude să afle un fapt real, dar asupra adevărului tainic nu se mai putea înşela.

Şi atunci, ce să facă? Tânărul îşi cuprinse capul în palme, căutând un compromis imposibil între prefăcătoria totală şi mărturisirea completă.

Deodată avu impresia ciudată, aproape palpabilă pe care o simțea când în carlingă ştia că Maury a întors capul spre el.

— Uite că visez cu ochii deschişi, murmură. Trebuie să dorm.

Dar se ridică fără să poată înăbuşi această ciudată chemare.

I se părea că, la modul fizic, Claude îl trăgea către sine şi încă atât de puternic, încât fără să-şi dea seama se îndreptă spre uşă. Venindu-şi în fire începu încet să se dezbrace. Gesturile mecanice îi amorțiră neliniştea, dar din nou senzația ascunsă căreia i se împotrivea reveni şi mai puternic, încât nu mai avu urmă de îndoială. Simțea că în camera lui Maury, era neapărată nevoie de el.

Traversă culoarul şi apăsă încet pe clanța uşii. Claude, aplecat peste masă, compara în mâinile

tremurânde, două plicuri. În unul Herbillon recunoscu imediat pe cel aruncat de dimineață sub masa de la popotă.

Maury îl întâmpină fără să se mire:

— Eram sigur că veți veni, zise el.

Era noapte târzie. Nu se simțea nici un suflu. Vorbiră foarte încet, înțelegându-se mai curând din priviri, decât din cuvinte.

— Ați ridicat plicul meu, spuse Jean. De ce?

— Ara crezut că îi recunosc scrisul.

— Acela al soției dumneavoastră?

Claude fără să răspundă aştepta, iar Herbillon se simțea atât de obosit şi descurajat încât fu tentat să nu se mai împotrivească. Dar în fața tăcerii sale, Maury, cu un fel de rugăminte ruşinată care-i altera trăsăturile obrazului, întrebă:

— Nu-i adevărat, nu-i aşa?

Atunci Herbillon minți; cu abilitate, cu duioşie, îi înfățişă nebunia şi naivitatea bănuielilor sale. Nu o văzuse pe Hélène decât o singură data şi foarte puțin. Cum îşi putea închipui Maury că era posibil să se nască o corespondență dintr-o întâlnire atât de scurtă şi în care nu fusese vorba decât despre el? Şi cum putea susține ipoteza că îi scria unui bărbat despre care cerea veşti de la soțul ei?

Claude asculta cu atâta încordare, încât i se umflaseră venele de la tâmple. Întrebă:

— Şi atunci de unde vine această înstrăinare față de mine, pe care ai adus-o cu dumneata de la Paris?

Jean răspunse, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Aveți în dumneavoastră ceva care displace. Nu mi-ați mărturisit dumneavoastră înşivă?

După ce Herbillon a ieşit, Claude avu un moment de pace, de descătuşare. Dar apoi murmură:

— A fost prea crud, ca să fie sincer.

Cu toate acestea, argumentele aspirantului erau valabile şi de necontestat. Jean nu fusese la Hélène decât în ajunul plecării. Nimic nu putuse să-i apropie într-un timp atât de scurt.

Dar, cu disperare, Claude gândi că toate astea nu erau decât un biet raționament.

Ca să nu distrugă un echipaj care-şi dăduse deja adevărata măsură, Thélis refuză rugămintea lui Jean de a-i repartiza un alt pilot. Şi cum aspirantul nu dădea semne că ar dori să rezolve neînțelegerea care bănuia că se iscase între Claude şi el, căpitanul adăugă:

- Veți avea timp să vă împăcați. Plecăm la odihnă, la sfârşitul săptămânii.

V

Fetele din Baïes veniseră, gătite, să asiste la sosirea aviatorilor. Şi fiecare dintre ei sărind din carlingă, privi cu încântare grupul multicolor, imagine vie a zilelor ce se vor scurge de aci încolo, în lenevie şi siguranță.

Satul era plăcut, cu case joase şi acoperişurile mici şi plecate ca nişte bătrânele.

Biserica, foarte veche era învăluită în iederă. În imediata apropiere, un parc elegant înconjura un castel cu ferestrele închise. Hazardul biletelor de cazare desemnă pentru Herbillon o cameră spațioasă, înveselită de un tapet cu floricele mărunte; lemnul greu şi lustruit al mobilelor mirosea a ceară proaspătă. Lăsându-i lui Mathieu grija de a-i desface bagajele, aspirantul plecă să afle instrucțiunile lui Thélis.

- Sunteți în vacanță, spuse căpitanul camarazilor adunați. Profit ca să-mi iau şi eu o permisie. Maury va prelua grijile comandamentului. Distrați-vă, dar fără prea mult zgomot.

Soldații duceau fetele din sat în parcul mare, în care căldura de iulie apăsa frunzele nemişcate.

Avioanele rămaseră închise în hangare şi doar foarte tinerii piloți - ca să cucerească mai uşor inimile prea rezervate - executau, uneori, deasupra terenului acrobații în stare să le rupă gâtul.

Herbillon descoperi curând că Baïes îi oferea distracții foarte puține. După ce-şi târî cizmele peste ierburile veştede care dormitau sub arbori şi încercă zadarnic să înnoade o aventură cu una din frumusețile destul de nespălate din sat, se trezi în fața unui mare şi cumplit plictis. Încercă să citească, dar îşi dădu seama că lunile petrecute în lipsă de preocupare intelectuală îi făceau lectura obositoare, cu excepția cărților uşoare, şi atunci regretă viața organizată a escadrilei, în care zilele se topeau scurgându-se monoton şi rapid.

Maury locuia în casa în care se instalaseră birourile. Semna hârtii, asigura aprovizionarea trupei şi se plimba îndelung pe aleile pustii ale parcului. Predispoziția sa de a visa, de a gândi şi a-şi trăi îndoielile făceau ca timpul să i se scurgă pe nesimțite. Dar examinând sub toate unghiurile noile sale relații cu Jean, se opri la o explicație care îi calmă neliniştea: aspirantul fusese sensibil la farmecul soției sale şi, intransigent la extrem cu sine, credea că un astfel de sentiment nu se putea împăca cu cerințele unei depline prietenii.

Maury admitea, chiar, că însăşi Hélène fusese subjugată de seducătorul aspirant. Dar nu existase nici o urmare după această întâlnire, iar tulburarea nu putea fi decât trecătoare. Maury se linişti puțin şi descoperi în scrisorile soției sale, marcate de aceeaşi tandrețe egală, un accent mai profund.

Odihna impusă echipajului făcuse să înceteze intimitatea strânsă dintre Herbillon şi Maury, ceea ce contribuia la armistițiul stabilit între ei.

Când aspitantul, care-şi târa de ici colo copleşitoarea sa lipsă de activitate întâlnea silueta înaltă a lui Claude, îl încerca dorința de a-i vorbi. Schimbau câteva fraze, dar vagi şi oarecare. Cât erau de îndepărtate acele conversații în care orele se topeau cu repeziciune.

După aceste întâlniri, Herbillon regăsea o plictiseală cu atât mai de nesuportat, cu cât umplea o vacanță pe care o visase ca pe o mare sărbătoare.

Astfel, se bucură nespus când sublocotenentul pilot Narbonne veni să-i propună o partidă permanentă de poker. Acest camarad ocupa în singurul hotel-cafenea din sat o cameră joasă, plină de fotografii sub sticlă, de flori artificiale şi poze religioase.

În acea seară, Herbillon găsi acolo pe

Charensole, Michel, Virense şi pe doctor. Îi povestiră râzând că Marbot, anunţat şi el, refuzase cu o teribilă vehemenţă. Pe masă erau o sticlă de coniac, o cutie de trabucuri, pachete cu cărţi. Fumul începeţoşa deja lumina lămpilor. Herbillon respiră cu desfătare. Scăpa astfel de serile monotone, de străzile pe care le bătuse în două zile până la exasperare învăţând să le cunoască pe dinafară, de paharele băute de unul singur la câte o masă murdară. Această evadare îi provoca atâta bucurie, încât juca fără să se întrebe cât valorau jetoanele aliniate în faţa sa. Narbonne, care era bogat, arăta aceeaşi nepăsare. Camarazii lor profitară. Ridicându-se de la masă în momentul în care zorile spălau negreala pe care noaptea o aşternuse pe geamuri, Jean constată că-şi pierduse întreaga soldă. Cum părinţii săi îi trimeteau în fiecare lună dublul acesteia, nu regretă nimic.

Fu mai atent a doua zi, dar temperamentul său vijelios îl împiedica să lupte cu şanse egale împotriva unor jucători pentru care cărţile nu erau decât o distracţie trecătoare. Lui îi plăcea riscul pentru el însuşi, incapabil să-l intereseze o partidă în care miza nu-i depăşea posibilităţile. Îl cuprindea ameţeala în faţa acestei aventuri

brutale, vertiginoase, pe care o reprezintă combinațiile de cărți.

Ştiind asta despre sine, de obicei se ferea să se lase ademenit, dar o data intrat în joc nimic nu-l mai putea opri.

Din sala mare de jos urcau ecourile unor cântece de beție şi zgomotul unor certuri lipsite de patimă. Sângele circula mai repede şi mai bogat în venele sale. O îndrăzneață lovitură reuşită, îl umplea de un orgoliu nemăsurat, de o senzație de învingător pe care nu i-o putea da nici un alt fel de triumf. Urechile îi vâjâiau şi întreaga sa ființa era învăluită în acea beatitudine nefirească pe care o dau stupefiantele.

De atunci încolo fu prada jocului. Viața sa goală se învârtea în jurul axei formată din orele pe care le petrecea la Narbonne. Se scula foarte târziu; după amiaza curgea incoloră în fața ochilor lui înroşiți de veghea nopții. Oboseala intrată în trup, amorțea plictiseala. Pe măsură ce se aşternea înserarea, pofta de joc îl înviora şi plin de o bucurie nesănătoasă, dar puternică, urca scările la odaia în care-l aşteptau cărțile. Aci n-avea decât o teamă - să nu înceteze partida. Atâta vreme cât se afla în fața mesei magice îl anima o adevărată încântare.

Dar, pierdea cu regularitate şi curând nu mai avu nici un ban. Narbonne îl împrumută şi-l

îndemnă la prudență. Herbillon îl ascultă distrat, deşi nu-i era deloc la îndemână să-i mai ceară tatălui său mărirea ajutorului bănesc.

În trei partide se duse şi împrumutul, iar Jean fu obligat să apeleze din nou la camaradul său. În aceeaşi seară, înainte de începerea partidei, doctorul îi spuse lui Narbonne:

- Mercier m-a rugat să-l invităm la masa noastră.

Narbonne ezită. Comandantul Mercier, şeful sectorului, intrând în partida lor, nu urma ca prin grad şi vârstă, să le impună o oarecare constrângere? În plus, era cunoscut în toată aviația ca un partener periculos, lucid, îndrăzneț, tentat de mize foarte mari, foarte generos, dar câştigând mereu. Ar fi putut dezechilibra partida care, deşi cu poturi foarte ridicate, evita plusările excesive.

— Doreşte foarte mult?

— Mult, răspunse doctorul.

A doua zi, Mercier se aşează la masa lor. Era un bărbat cu umerii drepți, cu fruntea şi fălcile pătrate. Fața părea o mască de lemn, cu ochi de o culoare foarte deschisă şi mată, conținând o mânie sumbră, greu stăpânită, şi o dorință nemăsurată de risc. Cu toate că, datorită funcției sale nu trebuia să zboare, pleca adesea pe un avion de

vânătoare, patrulând singur. I se admira curajul, dar nimeni nu-l iubea.

A ştiut însă repede să risipească stânjeneala care urmă intrării sale şi păru să se adapteze, cu bună dispoziție, jocului foarte moderat. După un ceas, văzând că Narbonne şi Herbillon pierdeau ca de obicei, exclamă:

— Jucați într-adevăr foarte prost, vă jupuim.

— Avem antrenament, domnule comandor, spuse Narbonne.

— Nu, vă asigur, mi-e ruşine, insistă Mercier. Să facem, mai bine, un *chemin de fer.* Aşa, fiecare se poate descurca.

— E puțin periculos, spuse cu timiditate doctorul. Te poți lăsa antrenat.

— Ei, asta-i! începem cu puțin. Un pol de aur banca.

Ofițerii acceptară. Narbonne deschise jocul. Din primul moment banca sări. Cu noroc nestatornic, banca trecu din mână în mână, până observară că Mercier se mulțumea să urmărească jocul, fără să participe.

Când îi veni rândul să fie bancher, despături cu nepăsare o bancnotă de o sută de franci şi spuse:

— Nu am schimbat, domnilor, dar nu sunteți obligați să-mi acoperiți miza.

Jucătorii fiind numeroşi o acoperiră cu uşurinţă. Mercier câştigă. Lăsă în bancă cele două sute şi câştigă din nou.

— Douăzeci de napoleoni în bancă, spuse calm.

Câteva mâini puseră mize modeste. Narbonne, ca să-i facă plăcere comandantului, anunţă:

— Ţin diferenţa.

Din nou, Mercier avu cea mai buna carte.

Privi suma, dublată şi rămase pe gânduri.

— Ţin banca încă o dată, zise în sfârşit.

— Merg şi eu, spuse Narbonne.

Pierdu. Atunci comandantul adună bancnotele, împinse cărţile şi întrebă glumind:

— Cine preia banca?

Narbonne crezu că descifrează o provocare în această frază; ori îşi căuta revanşa, ori se afla în acel moment fatal al jocului în care uiţi valoarea banului. Nu a ştiut-o niciodată, iar camarazii uimiţi, îl auziră declarând:

— Eu, domnule comandor.

Şi aşeză pe masă şaisprezece bancnote de o sută de franci.

— Niciodată nu intru din primul joc împotriva băncii mele, spuse Mercier. E rândul dumneavoastră, domnilor!

Se miză puțin. Odată cărțile împărțite, Narbonne o întoarse pe a sa: avea nouă.

— Ei, cu atât mai bine! spuse Mercier.

Şi ofițerii văzură în ochii lui strălucirea avidă şi crudă pe care o avea atunci când pleca în zbor, la vânătoare.

— Banco, spuse el

Îşi privi cărțile şi declară:

— Servit.

Narbonne avea trei.

— Cred că am făcut o afacere proastă, spuse el cerând o carte.

Întoarse un cinci.

— Bună, zise comandantul. Mă costă o sută de napoleoni. Vă opriți?

— Continui.

— Atunci, banco!

Narbonne întoarse un nouă. Mercier îi întinse cele patru mii.

Se facu o linişte desăvârşită; ştiau că singura bogăție a comandantului era solda. Dar fața sa pătrată nu se clinti şi vocea li era foarte calmă, atunci când spuse:

— Banca a câştâgat a şaptea oară. Se-ntâmplă foarte rar.

Stânjenit, Narbonne bătea cu degetele pe masă. Nu voia să se retragă cu un câştig atât de

mare, dar pe de altă parte, cum să continui o astfel de partidă? Întâlni ochii comandantului şi i se păru că citeşte în duritatea privirii lui un soi de implorare care-i făcu rău. Propuse:

— încă o mână, domnule comandor?

— Cu plăcere.

Toate privirile se fixaseră asupra lor. Potul era de opt mii de franci şi tentația bolnăvicioasă a câştigului imediat, a îmbogățirii bruşte, suma imensă aflată în joc, păreau că exală efluvii nesănătoase.

— Cer o carte, spuse Mercier.

Văzând riga pe care i-o întinsese Narbonne, strânse din fălci.

Locotenentul avea şase şi partida câştigată când, spre surprinderea generală, mai luă o carte,

„E nebun, gândi Herbillon, sau vrea să piardă."

Narbonne trase un trei. Nu făcuse decât să-şi îmbunătățească jocul.

— Vă datorez opt mii de franci, dragul meu, spuse Mercier şi făcu gestul de a se ridica.

— Dar nu, domnule comandor, nu vă pot lăsa aşa, murmură Narbonne. Vreți să vă jucați datoria?

— Totul, sau nimic! spuse Mercier cu o voce care răsună prea puternic în camera mică.

Doctorul murmură la urechea lui Herbillon:

— La o adică, ar fi putut plăti cele opt mii. Şaisprezece, niciodată.

— Dar e obligat să câştige, nu-i aşa? şopti aspirantul E matematic.

De data aceasta, degetele lui Mercier tremurară uşor atunci când luă cărțile. Întoarse un opt. Narbonne avea nouă.

Stânjeneala fu atât de mare, încât toți tinerii plecară privirile ca sa nu vadă chipul comandantului. Mercier spuse, fără întârziere:

— Banco, treizeci şi două de mii.

Chiar dacă ar fi vrut, Narbonne nu se putea retrage. Şi câştigă din nou.

De trei ori la rând, Mercier dublă suma şi pierdu. Datora jumătate de milion. Tuturor li se păru că-l văd afundându-se într-o prăpastie.

Că Narbonne accepta în continuare mizele, era pomană pe față de la subordonat la şefi. Şi nimeni nu ar fi putut spune care dintre ei părea mai nefericit: comandantul care primea, în ciuda tuturor uzanțelor, sau locotenentul care ar fi mers până la a trişa ca să piardă, dacă ar fi fost sigur că nu e descoperit.

Trebuiau să continue!

Mercier nici nu mai anunța „Banco!” Narbonne nici nu-l mai întreba - nici din privire. Se mărginea să dea cărțile, să le primească şi să câştige.

Căci câştiga mereu, urmărit de un noroc blestemat, de o încăpățânare a cărților de a-l scoate pe el, cel mai bun, mereu. Era răsturnarea oricărui calcul, a tuturor posibilităților şi părea că întreaga noapte va continua astfel.

La sfârşit, la a optsprezecea donă, Narbonne pierdu.

Mercier se ridică şi ieşi fără nici un cuvânt, fără să atingă banii de pe masă care-i aparțineau.

Nu se încercă pentru a-l reține, nici un cuvânt, nici un gest.

În aceeaşi dimineață, escadrila află că şeful de sector, încercându-şi noul motor, murise la decolare. Şi, nevoind să-şi mărturisească gândurile, ofițerii adunați la popotă, murmurară:

— Încă un avion care a intrat în pierdere de viteză.

Când se regăsiră în camera lui Narbonne, vorbiră puțin, cu glasuri scăzute, dar jocul fu sălbatic. Se părea că întâmplarea cu Mercier departe de-a le servi de avertisment, abia îi îndârjea. Sumele care se jucaseră în seara precedentă, chiar la masa aceasta lăsaseră un fel

de fascinație. Noțiunea valorică fusese falsificată. Fețele înăsprite, tonul repezit, trădau instinctul primitiv care-i îndemna să câştige, făcându-i pe aceşti bărbați să uite prietenia care îi unea prin atâtea fire. Ai fi spus că moartea îi pândeşte cu ochii ei albi. Narbonne, căruia faptul că era bogat îi dădea o oarecare detaşare, avea uneori, privindu-şi camarazii, un sentiment de teamă.

Mult mai supus decât ceilalți acestei ciudate influențe lăsată de cel dispărut, având senzația că strânge odată cu cărțile însăşi esența vieții sale supusă hazardului, Herbillon îi depăşea pe toți printr-o îndrăzneală nebună.

Când se întoarse în camera sa, unde floricelele de pe tapet ieşeau deja din umbrele nopți, se aruncă pe pat fără ca măcar să-şi scoată cizmele, dorind din toată inima să adoarmă ca să uite. Pierduse, pe cuvânt de onoare, opt mii de franci. Dar somnul nu se apropia de el.

Cupe roşii, carouri colțuroase, trefle rotunde, pici cu vârfuri ascuțite şi negre, fețele nemişcate şi misterioase de rigi, valeți şi dame se înşiruiau într-un cortegiu blestemat, horă vrăjitorească sub pleoapele fierbinți, sub fruntea dureroasă.

Renunțând să lupte cu aceste obsesii, tânărul se îndreptă spre fereastra deschisă asupra zorilor de vară. Din grădină urca în unde miros pipărat de

garoafă. La răsărit, o bandă roză se lățea încet pe cerul întunecos, la fața dimineții curate care se trezea, Herbillon se simți ticălos şi murdar.

Moartea lui Mercier atrăsese atenția întregii escadrile asupra serilor de la Narbonne şi lui Claude nu-i fu greu să bănuiască de ce chipul lui Herbillon avea acest aer rătăcit. Tandreței, care supraviețuise în sufletul său pentru tânărul aspirant, i se adăuga un sentiment de responsabilitate. Căpitanul nu-i lăsase grija de a veghea asupra camarazilor săi?

Îl luă de braț şi acest gest îl umplu de Jean de recunoştință. Avea în ziua aceea atâta nevoie de ajutor şi sprijin! Imaginea Denisei era ca estompată de sentimentul propriului dezastru. Merseră în tăcere până la parcul vast în care căldura şi lumina curgeau în valuri filtrate.

— Ai pierdut mult?

— Prea mult!

— Nu trebuie să disperi. Eşti tânăr, fără obligații...

Adăugă pe un ton fără urmă de reproş.

— Și crezi că totul îți este permis pentru că moartea este viitorul nostru imediat.

Cuvintele lui acționau ca un balsam peste suferințele lui Herbillon. Îi ofereau scuza pe care nu mai îndrăznea să şi-o acorde, fiindcă o folosise

de prea multe ori. Se gândi, cu amărăciune, că exact acest raționament îl împinsese ultima oară spre femeia celui care-l consola acum.

Slăbit de îngrijorare, de insomnii, murmură:

— Ah! dacă am fi rămas aceiaşi ca înainte, nu ajungeam până aici.

Ochii lui Maury străluciră de o emoție pe care aspirantul o cunoştea prea bine.

— Jean, spuse el, nimic nu moare definitiv pe pământ. Pentru moment, promite-mi că nu te vei întoarce la Narbonne.

Puse atâta afecțiune în glas încât tânărul, pentru o clipă, avu iluzia că prietenia lor era gata să renască.

— Lăsați-mă să recâştig pierderea, exclamă el, şi vă promit că mă opresc.

— Resemnează-te, e mai înțelept.

— Nu pot. Datorez prea mult.

— Cât ?

— Opt mii, spuse Jean foarte încet.

— Ascultă,zise Claude cu hotărâre. Îți împrumut eu. Îmi vei restitui treptat.

În aceeaşi clipă, se făcu palid. Cu un gest brutal, inconştient, Herbillon se îndepărtă. Repulsia cu care tânărul îşi clama refuzul, reînvie în Maury, mai ascuțit şi mai clar, o disperare pe care o crezuse adormită pentru totdeauna.

VI

O pancardă mare era prinsă în fața cafenelei de la poşta aflată in piața centrală. Anunța cu litere uriaşe, neîndemânatice, că „direcțiunea Cazinoului Saint Martin va fi asigurată de Domnişoara Paméla”

Era înaltă, vulgară şi destul de frumoasă, cu un păr des roşcat, o carnație generoasă şi buze senzuale. Cânta neobosită romanțe languroase şi cuplete cu două înțelesuri, bea mult şi-i făcea şi pe clienți să bea vârtos.

Acolo îl duse Marbot pe Herbillon în seara următoare.

Încă din pragul cabaretului, zgomotul, fumul gros şi fețele animalice, brutale, totul stârni sila aspirantului.

— Ce te-a apucat?

— Nu vezi că nu e loc, spuse Herbillon.

— Nu e loc! strigă Marbot. M-aş mira să nu se găsească loc pentru un veteran din divizia 39! Patroană!

Vocea sa puternică acoperi, zgomotul şi atrase atenția Pamélei care se pregătea să-şi înceapă programul. Încruntă uşor din sprâncenele aspre şi

care aproape se îmbinau. Succesul îi dezvoltase aplecarea spre autoritate. Bărbații, chiar solizi ca Marbot, nu o impresionau deloc.

Era gata să scape o înjurătură printre buzele groase, când întâlni privirea lui Herbillon. Era atât de frumos, de trist, (acea tristețe senzuală care impresionează femeile) încât Paméla ezită, apoi coborâ de pe estrada şubredă care-i servea de scenă.

— Când nu bei decât vin roşu nu rămâi cu ceasurile la o masă, spuse ea răspicat celor doi caporali de artilerie. Eliberați masa.

— Dar vrem să te ascultăm, protestă unul dintre ei.

— Mă puteți asculta la fel de bine şi în picioare!

Se supuseră mai curând gurii brutale, roşii, decât vocii.

— Aici, tinere aviator! strigă Paméla.

— Vezi, spuse Marbot satisfăcut, nu a fost nevoie decât să vreau...

O chelneriță se apropie de ei Comandară de băut

Paméla se îndreptă spre podium.

Cântă apăsat, cu convingere, cu o seriozitate aspră, care dădea gravitate vocii sale banale şi conferea gesturilor o forță brutală.

Sala urma supusă îndemnurile la duioşie sau senzualitate. Prin fumul gros ce ondula uşor, faţa ei animalică şi senină apărea deformată, largă şi umflată, ca o mască.

Singurul, poate, din toată asistenta, Herbillon se ferea să o privească. Încerca pentru această senzualitate o repulsie vecină cu ura. Prea tânăr ca să discearnă că detesta în această femeie partea comună cu propria-i fire, aspirantul simţea crescând în el o enervare ascunsă, o mânie de joasă speţă, care de fapt nu avea obiect.

Încerca să se calmeze bând. Dar furia lui nu era dintre acelea care putea fi astâmpărată cu alcool, ci dimpotrivă, câştiga teren transformându-se într-o nerăbdare surdă.

Când Paméla îşi termină programul, sala se umplu de strigăte:

— Încă...

— Alt cântec...

Câtă patimă!

Ea îşi scutură coama bogată, arămie, cu o mişcare violentă şi răspunse:

— Chiar de-aş crăpa, tot aţi mai vrea! Mi s-a uscat gura!

Se duse să se aşeze lângă un ofiţer de jandarmi cu obrazul roşu şi mustăţi arogante, care

o aştepta în faţa unei sticle de şampanie cu atitudinea plină de siguranţă a unui propietar.

Lăsându-l să-i mângâie umerii rotunzi, Paméla. Îl căuta cu privirea pe Herbillon.

— O iapă pe cinste, spuse Marbot. Şi pe care aş încăleca-o fără şa!

— Fiecare cu gustul lui, spuse Herbillon cu un ton aproape jignitor.

Tovarăşul lui observă:

— Te ştiam mai puţin pretenţios!..

— Mira-m-aş!

Marbot declară, punându-şi pumnii mari pe masă:

— În orice caz te previn. Îţi place sau nu, o s-o invit la un pahar.

— Fa-o singur, atunci.

— Cum vrei. N-ai decât să pleci.

Unica dorinţă pe care credea că o resimte Herbillon, aceea de a pleca, fu desmințită chiar de aceste cuvinte. Afară îl aşteptau singurătatea, noaptea, tăcerea, gândurile amare.

— Nu vreau să pierd spectacolul, spuse sarcastic. Dar prefer să-l urmăresc de departe...

Tocmai se elibera o masă la capătul celălalt al sălii şi Herbillon îl părăsi pe Marbot, care mormăi:

— Ai fumuri, aspi'...

Cearta nu scăpă Pamélei care-şi supraveghea, continuu, domeniul.

— Trebuie sa mă duc acolo, îi spuse ofițerului de jandarmi. Cei doi clienți noi nu par mulțumiți.

Se desprinse de brațul care-i înconjura talia şi se apropie de Marbot.

— V-ați certat cu tânărul prieten? întrebă ea.

Şi privirea ei, pe ascuns, îl mângâia pe Herbillon care, cu capul plecat nu vedea, nu auzea nimic, continuându-şi visările triste în fața unui pahar, gol deja.

— Între el şi mine nimic grav, frumoasa mea! răspunse vesel Marbot. Nu-i port pică. De când s-a întors din permisie, puştiul e schimbat total. Cred că e vorba de o iubire nefericită.

O senzuală moliciune străbătu carnea Pamélei, asemănătoare celei care o cuprindea când asculta, în vreo stradă de mahala, fredonându-se o romanță tristă.

— Nefericit în dragoste? Un băiat atât de frumos... spuse ea.

— Nu li se întâmplă decât ăstora! Fiindcă se iau în serios, remarcă Marbot. Bei un pahar?

— Altădată nu o să te refuz, dar în seara asta jandarmul meu e tare gelos.

— Şi el, e la el acasă aici... Înțeleg...

Marbot dădu din cap cu o convingere nestrămutată:

— Jandarmii sunt mai răi decât *Fokkerele*.

Paméla făcu câțiva paşi spre masa ei, ezită, apoi se întoarse spre Herbillon şi nu putu rezista atracției acelei frunți atât de netede, sprijinită în palmele strânse. Paméla nu ştia să-şi stăpânească dorințele.

Aspirantul auzi brusc, foarte aproape de el, o voce joasă şi timidă.

— Nu vă simțiți bine? Ați băut prea mult, poate? Tresări, o măsură o clipă pe cântăreață fără să înțeleagă,

Apoi răspunse cu brutalitate:

— Prea mult? Vrei să spui, nu destul! Dar aici nu e nici-o băutură tare. Dă-mi ceva ca lumea!

O mare compătimire trecu peste chipul cald şi generos când se aplecă spre Herbillon.

— O să vă faceți singur rău...

— E un pension de tinere fete, aici? Cântăreața chemă o chelneriță.

— Marthe, adă drojdia mea, ordonă ea. Şi făcându-i un semn, şopti repede:

— La prețul celei ordinare.

Aspirantul, din nou, nu mai era atent la ceea ce-l înconjura. Cu toate acestea cântăreața nu se îndura să-l lase singur. Simțea nevoia să-i

vorbească, dar nu ştia ce să-i spună. În sfârşit, întrebă:

— Sunteți aviator?

Fălcile lui Herbillon se crispară.

— Vezi foarte bine! spuse.

— Atât de tânăr şi deja decorat?

— Nu e vina mea!

În loc să o rănească, să o alunge pe Paméla prin proasta sa dispoziție, Herbillon nu reuşi decât să o emoționeze mai tare. Tonul de stăpân la un adolescent... Această furie reținută... Această tristețe aspră şi frumoasă... Femeia, înduioşată, supusă, era gata să-l iubească.

— Pot să mă aşez puțin? se rugă ea.

— De ce?

Răspunse umilă:

— Mi-ar face plăcere să vă ofer ceva.

— Oh! nu, măcar acceptă să-ți ofer eu.

— Dacă doriți.

— Oh! Ştii...

Herbillon nu avu timp să încheie fraza. Ofițerul de jandarmi strigă:

— Paméla!

Fără să răspundă, făcându-se că n-a auzit, Paméla îşi farda din gros şi liniştită, buzele.

— Paméla! repetă jandarmul ridicând vocea. Aştepți să vin să te iau?

Un fel de voluptate morbidă străbătu umerii lui Herbillon. Furia fără obiect care se adunase în el de când intrase în cabaret găsea, în sfârşit, un prilej să izbucnească. Era o explozie necesară, o uşurare.

— Linişte, ăsta învârtit în spatele frontului! zise ridicându-se pe jumătate. Paméla e la masa mea şi va rămâne atât timp cât îi va face plăcere.

— Oh! micuțul meu, murmură cântăreața cu o voce recunoscătoare, fericită, vrei să mă aperi...

Herbillon împinse umărul gol care se lipea de el şi se îndreptă spre adversarul său.

În liniştea bruscă, acesta bâlbâi:

— Un aspirant... un mucos... un puşti...

Insultele fură înnecate într-un strigăt de durere.

Herbillon îl apucase de mustăți şi trăgea să le rupă. Jandarmul se apără cu mâinile. De la toate mesele, ofițerii se ridicară imediat. Nu fu nevoie să intervină. Marbot îi separase deja pe cei doi adversari şi, scuturându-l pe jandarm cu toată forța de care era în stare, mormăi:

— Pleacă, *Fokker*. Puştiul e prietenul meu. Pleacă, e mai bine!

Sala întreagă îi era ostilă ofițerului de poliție. Fu obligat să se retragă.

În ciuda protestelor Pamélei, Jean şi Marbot plecară curând după el.

Herbillon se trezi învăluit de un sentiment de pace pe care nu-l mai simțise de mult.

— Odihnă, odihnă adevărată... murmură el sărind din pat. Afară, soarele strălucea pe ardezia acoperişurilor. Fire de praf dansau în razele lui, de parcă s-ar fi născut din ele. Herbillon ajutat de ordonanța lui chioară, făcu duş în curte, apoi se îmbrăcă repede.

— Domnul locotenent arată în sfârşit bine, în dimineața asta, remarcă soldatul.

— Fiindcă m-am purtat foarte rău noaptea trecută, Mathieu.

— Aşa se cuvine când eşti tânăr ca domnul locotenent!

În stradă, Herbillon mergea fluierând cadrilul escadrilei, când îl ajunse din urmă un curier.

— Locotenentul Maury vă cheamă, spuse el gâfâind. Probleme urgente.

Nu era departe biroul în care Claude îl aştepta pe aspirant. Dar drumul până acolo i se păru mai îngrozitor decât cel mai greu marş. Ştia de ce îl cheamă Maury, dar nu simțea nici o neliniște. Ceea ce-l chinuia şi-i strica gustul de viață pe care

abia îi recâştigase cu o bucurie pe care de mult nu o mai resimțise, era obligația de a se duce la această întâlnire. I se părea un semn fatal, pecetea unui destin pe care nu-l putea frânge. Firul care-i lega unul de altul şi pe care-l crezuse slăbit, se încolăcea în jurul lor adunând laolaltă, fără milă, soarta amândorura. Herbillon resimți aceasta cu o spaimă ascunsă atunci când recunoscu în privirea lui Maury, nu bănuiala din ultimul timp, ci acea grijă specială care-l facea să se ruşineze, să se simtă învăluit de remuşcări şi de o tandrețe mult mai greu de suportat decât conştiința propriei greşeli de neiertat.

— Aveți nevoie de mine pentru probleme de serviciu? spuse el pe un ton mult prea degajat, cel mai oficial pe care-l putea lua.

Claude nu se lăsă înşelat de această afectare. Era, pentru moment, şeful escadrilei şi voia să o conducă la fel ca Thélis, ca un frate mai mare.

— Herbillon, spuse el cu duioşie, de ce n-ai venit să-mi vorbeşti dumneata de această treabă prostească?

— Ce treabă?

— Ştii foarte bine!.. Cearta cu ofițerul de jandarmi. Am plângerea lui. Să ți-o citesc?

— Nu mă interesează. Dați acestei poveşti cursul pe care-l credeți de cuviință.

O cută, pe care aspirantul o cunoştea prea bine, făcu să se lase in jos cu amărăciune colțurile gurii lui Maury. Surâse totuşi.

— Desigur, voi aranja totul. Dar, fă-mi un serviciu, nu reîncepe. Doar dacă doreşti să mă pui într-o situație dificilă în absența lui Thélis... Nu e în felul dumitale de a fi să bei atât de mult.

— Nu eram beat, spuse Herbillon.

Era la capătul puterilor. Tonul prietenesc al lui Claude, cuvintele pe care le folosea, dorința lui de a-l ocroti, nu le mai putea suporta... Să accepte ajutorul lui... Să atingă culmea umilinței, a înşelăciunii...

— Nu o să mă faci să cred că totul s-a întâmplat din cauza unei târfe, strigă Claude.

Lui Herbillon îi fu teamă de privirea pătrunzătoare. Trebuia să scurteze cât mai repede această întrevedere.

— În problema asta cel puțin, spuse el, nu sunt obligat să vă dau socoteală. Dacă e necesar să mă pedepsiți, faceți-o. Nu cerşesc iertare. Dar în afara serviciului sunt liber.

După ce ieşi Herbillon, Maury rămase câteva clipe pe gânduri. Apoi reciti pentru a suta oară telegrama soției sale. Venea la el. Într-o oră, trenul o va lăsa în gară. Ce lungă era aşteptarea!

VII

Peroanele erau aproape pustii. Câțiva jandarmi, un sergent care comanda o patrulă de infanterie verificau hârtiile câtorva permisionari. De îndată ce trenul încetini, tânăra femeie recunoscu fără dificultate statura înaltă şi subțire a soțului ei. Se trezi în ea sentimentul obişnuit compus din prietenie, siguranță şi plictiseală.

Dar ce tumult i se revărsă în vine, când dorința ei secretă o făcu să creadă că recunoaşte pe Herbillon în silueta unui tânăr ofițer de stat major, care nici măcar nu-i semăna!

„Sunt într-adevăr nebună, îşi spuse, când se convinse că se înşelase. Claude *trebuia* sa vină singur."

Maury o recunoscu şi el, de foarte departe, pe Hélène. Când capul ei se încadră în portiera vagonului, cu aplecarea familiară a gâtului lung şi suplu care-i plăcea atât de mult, nu mai rămase nimic din îndoielile şi spaima care-l chinuiseră până atunci! Hélène venea la el, pentru el, de îndată ce aflase că era la odihnă. Venea cu ochii ei

duioşi şi vii, cu mişcările ei pline de tinerețe, cu gravitatea ei secretă.

În această clipă Maury se simți atât de fericit încât, copilăreşte, i se păru că funcția de comandant îi conferă un prestigiu aparte. Îl încercă o dorință vie de a sări în tren şi, alergând de la o treaptă la alta, să ajungă la portiera unde era cea care-l subjugase. Dar, în aceeaşi măsură, îl şi intimida. De fapt, în fața Hélènei defectele trupului său dizgrațios şi felul stângaci în care-şi manifesta sentimentele cele mai intime se accentuau şi-l încurcau şi mai mult.

Aşa că Maury aşteptă ca trenul să se oprească, iar când se îndreptă spre Hélène nu avea decât o expresie foarte curtenitoare şi foarte calmă de bun venit.

Ca de obicei, tânăra femeie nu fu în stare să treacă dincolo de această stânjeneală. Se crezu supravegheată, privită cu o afecțiune rece şi lucidă. Simți nevoia să se scuze,

— Nu mai puteam, spuse. Îți promit, Claude, că nu o să te răpesc din mijlocul camarazilor tăi.

O strânse lângă trupul lui osos cu o pasiune atât de timidă încât ți-era greu s-o defineşti şi, cu toate că inima îi era plină de recunoştință şi fericire, răspunse calm:

— Ai făcut foarte bine, draga mea. Camarazii nu ocupă mult loc în preocupările mele.

Îl luă de braț. Ieşiră din gară fără să mai scoată un cuvânt. În maşină, Maury n-a mai putut ascunde imensa bucurie de care era cuprins.

— Hélène, Hélène, murmură el. M-am gândit atât de mult la tine! Mă salvezi din singurătatea mea, dintre fantomele care mă înconjoară.

Abia îl auzi. Până în ultimul moment căutase, dorise în preajmă-i, prezența lui Herbillon. Ea, care alături de Maury avea mereu senzația că greşeşte cu ceva, nu se simțea în culpă de singura vină pe care el i-o putea reproşa.

— Eşti întotdeauna drăguț, spuse ea neatentă.

Furierul escadrilei găsise pentru popota ofițerilor o cameră mare şi o bucătărie într-o casă destul de frumoasă, cu aspect burghez, situată la marginea aşezării.

La ora prânzului, Herbillon se îndreptă într-acolo. Printr-un marş lung şi rapid risipise senzația stânjenitoare pe care i-o lăsase întâlnirea cu Maury. Lumina soarelui, câmpurile frumoase şi pline de flori, aerul călduț, binefacerea acestui anotimp, le aducea cu sine odată cu firele de iarbă

de pe pajişti şi cu praful drumului adunat pe cizme.

Primirea camarazilor îi stârni o bucurie copilărească. Erau mândri de felul în care se purtase la Paméla. Apărase bine onoarea escadrilei. Nu îndeajuns de mulțumit de a fi cucerit femeia cea mai dorită din Baïes, mai pusese la punct, așa cum se cuvenea, un ofițer de jandarmi!

- Niciodată n-o să doborâm destui de teapa ăstuia! spuse grav Narbonne. Dau de băut!

Marbot intră brusc și, din prag, comandă ofițerilor:

— Adăugați un tacâm în fața locotenentului Maury.

Apoi, ofițerilor:

— Supraveghiați-vă limbajul, fără înjurături, ori o pățiți rău de tot!

— Pe cine avem la masă, întrebă doctorul, un colonel, un general?

— Şi mai şi! O femeie, soția lui Maury!

Herbillon se dădu înapoi încet, cu palmele devenite moi şi transpirate, în timp ce Marbot continua:

— Maury m-a rugat să-l scuz față de dumneavoastră. Soția lui tocmai sosise şi nu vroia să deranjeze venind aici. Am protestat, am

implorat, am câştigat. O aduce la noi. Am făcut bine?

Răspunseră prin aprobări călduroase.

— N-ar fi fost elegant sa n-o inviți, spuse doctorul.

— Şi-apoi, poate e frumoasă. Ai văzut-o? întrebă Narbonne.

— Nu, din păcate, declară Marbot. Se îmbrăca în apartamentul lui Maury de deasupra biroului. Dar Herbillon a cunoscut-o în permisie.

— Oh! doar în trecere... articulă aspirantul cu greu.

— Cum e?

— Mai tânără decât el.

— Bine?

— E... nu arată rău... Veți vedea singuri...

Ofițerii, instinctiv, îşi aranjară tunicile, centurioanele.

— Dacă aş fi ştiut, exclamă Narbonne, mi-aş fi pus cizmele noi. Îmi vine să dau o fugă să mă schimb.

— N-ai timp, spuse Marbot. Vor fi aici dintr-o clipă în alta.

Herbillon intră în panică. Simțea că nu poate înfrunta pe Maury împreună cu Denise - şi asta în fața întregii escadrile — Denise, care era Hélène. Amanta lui, care era soția lui Claude. De fapt, nu

putuse niciodată lega şi topi în mintea sa aceste două fiinţe, aceste două feţe ale aceluiaşi chip. I se păru că dacă o va vedea pe Denise alături de Maury îşi va pierde minţile, va urla, va implora, va delira...

O uşă mică dădea spre curte. Se strecură spre ea şi dispăru.

Câteva minute după aceea, Maury prezenta ofiţerii soţiei sale, unul câte unul. Ea auzi ca într-un vis tulbure numele lui Marbot, al doctorului, al celorlalţi. Singurul chip pe care-l căuta, cu un fel de sete nemăsurată, nu se arăta.

— Lipseşte Herbillon, spuse în sfârşit Maury. Ştii, Hélène, tânărul aspirant pe care ţi l-am trimis.

Hélène încuviinţă din cap, incapabilă să pronunţe un cuvânt. Dacă Herbillon ar fi fost acolo, totul i s-ar fi părut simplu, uşor. Fără el se simţea singură, părăsită, indiferentă faţă de toţi şi de toate.

Frazele care urmară îi stârniră atenţia.

— Aspirantul... dar era aici! strigă Narbonne. Uite şi paharul lui de; porto, încă plin pe jumătate.

— A şters-o! zise doctorul uimit.

Marbot spuse cu voce joasă:

— I-a fost frică să nu-l reţinem şi a fugit să ia masa cu Paméla.

Doctorul surâse, dădu din cap cu înțeles şi trecu, de la un camarad la altul, să le spună noutatea.

— Deci, haideți sa ne aşezăm la masă, propuse Maury.

Cearta dintre Herbillon şi jandarm făcu de la început, deliciile conversației. Marbot relată totul cu lux de amănunte.

— L-a tras de mustăți pe *Fokker*, într-adevăr? exclamă Narbonne fericit. De mustățile alea uriaşe! Sunt indecente, nu credeți, Doamnă?

— Sunt de acord cu dumneavoastră, spuse Hélène Maury, forțându-se să zâmbească.

Masa continuă zgomotoasă, veselă pentru toată lumea, dar nu şi pentru tânăra femeie pe care ofițerii credeau că o pot amuza cu poveşti despre jocul de cărți, beții şi moarte - şi nici pentru Claude, care-şi dădea seama de stingherea soției sale, dar se simțea incapabil să curme această atmosferă.

„Acum, ar fi fost nevoie de Thélis, gândi el cu tristețe."

În timp de camarazii îi lăudau şi-i invidiau isprăvile, Herbillon retras în camera lui cu tapet decolorat de ani, zăcea nemişcat pe patul de pe

care nici nu-i dăduse prin minte să ia cuvertura la o parte. Trupul şi-l simţea ca învăluit într-o vată moale, groasă şi fierbinte, gândurile care se răsuceau într-o horă infernală - totul îl apăsa, îl obseda, îl distrugea.

Dar aşa cum îi era imposibil să-şi mişte măcar de un deget membrele ţepene, tot astfel, nu se putea smulge din hora imaginilor înnebunitoare ce se reduceau la două nume, care-l chinuiau:

Hélène... Denise...

Denise... Hélène...

Aceleaşi silabe u izbeau mintea, iar trăsăturile atât de cunoscute şi dureros de îndrăgite, dispăreau pentru a se recompune din nou, fără încetare, în faţa ochilor. Era întregul său univers.

Nu se eliberă decât atunci când Mathieu împinse uşa camerei în care, fară a aştepta permisiunea de a intra, Denise apăru în prag.

Herbillon simţi atunci o uşurare aproape miraculoasă. În faţa acestei femei în carne şi oase în care regăsea expresia şi înfăţişarea concretă, cealaltă, fantoma ireală, ambiguă, care-l paralizase printr-o teroare hipnotică, dispăru.

Dar de îndată ce sări din pat şi-i făcu semn ordonanţei să iasă, Herbillon măsură ce reprezenta pentru el, pentru relaţiile cu Maury, cu escadrila, prezenţa amantei sale în camera lui exact în clipa

în care camarazii treceau prin fața casei, şi când biroul lui Claude, devenit comandant, era pe strada din imediata vecinătate, iar regulile stricte de disciplină şi ordine militară - ale războiului într-un cuvânt - îl înconjurau din toate părțile.

Fără să o îmbrățişeze, fără ca măcar să se apropie de ea, întrebă cu o voce foarte stinsă:

— De ce ai venit până aici?

Denise fu izbită de acest ton, de reproşul conținut în cuvinte, de propria-i teamă, încât rămase cu spatele lipit de uşă. Şi separată de iubitul ei prin toată lungimea camerei dori, în primul rind, să-l liniştească.

— Nimeni nu m-a văzut intrând Jean, îți jur, murmură ea. Iar adresa am aflat-o din întâmplare, fără să întreb, de la un camarad de-al tău. N-am putut rezista... nu am mai putut aştepta...

— De ce ai venit la Baïes? reluă aspirantul cu o încăpățânare sălbatică.

Tânăra femeie rămase o clipă tăcută. Herbillon cu toate că o privea fix nu remarcă, totuşi, că fața i se contractase şi se înăsprea. Continua să gândească cu voce tare:

— Speram, exclamă el, că pot avea puțin răgaz... să mă regăsesc... să pot vedea limpede. Aici, fără serviciu, ore de zbor, ar fi fost mai uşor. S-ar fi liniştit şi Claude.

Buzele Denisei abia se mişcară, când spuse:

— Crezi cumva că am venit pentru el! Sau chiar pentru tine! Am venit pentru că trebuia să vin. M-ai înnebunit cu tăcerea ta. Nici un cuvânt de când ai plecat. Şi doar ştiam de la Claude că trăieşti. Trebuia să te văd, să aflu ce vrei, ce gândeşti şi ce simţi pentru mine.

Denise veni lângă Herbillon care părea - atât de imobil îi rămăsese obrazul - că nu aude nimic.

De fapt, cuvintele Denisei abia dacă le înţelese. Fu pătruns nu atât de sensul lor, ci mai curând de accentul sigur cu care fuseseră rostite, de ritmul rapid şi sălbatic cu care-i fuseseră aruncate în faţă. O dorinţă nestăpânită, dar alta decât aceea a patimii, o voinţă nesăţioasă, primitivă în toată goliciunea ei - iată ce între văzu Herbillon dincolo de cuvinte. Şi se simţi pierdut.

Până în această clipă nu luase în seama în derularea dramei, decât pe Maury şi pe el însuşi... Denise îi părea un personaj pasiv, o prezentă funestă, un trup fără suflet. Dar iată că apărea deodată, înarmată cu hotărârea, rigoarea şi violenţa celei ce nu pune nici o stavilă pasiunii.

Intervenea ca o forţă oarbă şi posesivă, prevestitoare de nenorociri. Jocul nu se mai limita la echipajul lor. Brusc o femeie îşi lua dreptul de a-l conduce după voia ei şi, în ciuda lipsei lui de

experință, Herbillon desluşi destul de tulbure că ea purta în viscere o divinitate nemiloasă şi încăpățânată, pe care o numea iubire.

Denise luă capul lui Herbillon în mâini şi mângâindu-l, fermecându-l, îl implora pasionată, cu ochii umezi, plini de lumină.

— Spune-mi că încă exist pentru tine, Jean.., că mă mai iubeşti puțin...

— Parcă mai ştiu, parcă mai pot înțelege ceva? Nu-mi dau seama dacă te urăsc pe tine, pe Maury! Oh, sunt însă foarte sigur că pe mine nu mă mai pot suferi.

Era atâta tulburare pe chipul său, în vocea sa, încât pentru moment Denise îşi uită propria suferință şi setea ei de nestins, îl întrebă cu dulceață în voce:

— De ce te chinui? Ai acceptat tot... Era atât de simplu. Adu-ți aminte de ultima noastră noapte... Când ştiai deja...

— Taci, în numele cerului, gemu Herbillon. Noaptea aceea nu mi-o pot ierta. Înaintea acelei nopți nu era decât o cumplită coincidentă, dar de atunci... Oh! de atunci! îmi pierd mințile!... Să zburăm împreună, să luptăm împreună, să bem împreună, să fim decorați împreună! Cum îți închipui că aş fi putut să-ți scriu? Şi ce? I-ai văzut pe camarazi mâncând, bând, râzând, umăr la

umăr, ei care sunt aşa cum eu nu voi mai fi niciodată, mândri, curaţi şi care nu şi-au trădat coechipierul! înţelegi acum?

— Că nu mai însemn nimic pentru tine, da înţeleg, replică Denise revenind brusc la exaltarea de mai înainte, la propria-i lege. Când iubeşti nu mai contează raţiunea. Nu mă gândesc la nimic, eu... Claude, reputaţia mea, cele mai elementare convenienţe... Aş distruge totul, numai pentru o vorbă de iubire! *Echipajul*... da, e foarte frumos, foarte nobil... Dar iubirea mea, ea nu e frumoasă şi nobilă? Dacă-l iubeşti atât pe Claude de ce te-ai întors la mine în acea ultimă noapte?... Oh, lasă-mă să vorbesc... Da, în acea noapte în care am fost cel mai deplin unul al altuia.

Herbillon simţi că nu mai avea nici o putere şi nici un punct de sprijin. La tot ce spunea el, Denise, surdă şi încăpăţânată îi opunea acea noapte în care ea biruise, iar el fusese învins.

Pentru că supus odată, credea că va trebui să cedeze la infinit! Iar despre acea noapte delirantă şi ruşinoasă, Jean nu voia să mai păstreze nici o amintire. Atunci, mişeleşte, se servi de arma ei:

— Taci, o rugă, taci dacă mă iubeşti...

— Dacă te iubesc, strigă ea lovită aşa cum Herbillon dorise, dar uită-te în ochii mei, atinge-mă.

— Îți interzic, porunci el. Îți interzic să te apropii. M-am gândit prea mult la tine, la trupul tău.

Printr-o reacție fatală, evocându-şi pasiunea înflăcărată, nu făcuse altceva decât s-o atâțe. Ochii i se înceţoşară. Atunci, în privirea Denisei izbucni o bucurie orglolioasă. Simțea că era din nou al ei.

Chipurile lor erau gata să se atingă. Vocea iui Marbot răsună de dincolo de uşă:

— Deschide-mi aspi'!

Denise se clătină, într-atât de brusc se retrase Herbillon ca să se îndepărteze de ea.

— Trebuie să-l văd, măcar o secundă, şopti Jean, altfel ar putea intra la bănuieli... Ascunde-te aici.

Denise se strecură într-o debara pe care Herbillon o transformase în cameră de baie.

— Te credeam la Paméla, spuse Marbot intrând, dar mi-a spus că nu te-a văzut. Atunci mi-a fost teamă că eşti bolnav. E-n regulă?

— Desigur, bătrâne.

— De ce ai şters-o de la masă?

— Alcoolul de ieri nu mi-a priit.

Marbot se aşează pe pat şi-şi aprinse o țigară.

— În legătură cu întâmplarea de ieri, nu o să fie nici o problemă, mi-a promis Maury. E grozav de drăguț, Maury. L-am judecat greşit la început.

Numai tu ai văzut limpede. Ce echipă straşnică faceţi voi doi!

Herbillon îşi trecu peste frunte o mână care tremura uşor. Se gândi la prezenţa, după un perete atât de subţire, a amantei sale, soţia lui Maury.

— Ascultă Marbot, zise, mă doare capul de parcă îmi crapă tâmplele.

— Înţeles. Plec. Pe diseară.

— Poate.

— Scutură-te. Cel mai bun mijloc...

Marbot se opri brusc. Ochii strălucitori şi vioi tocmai descoperiseră pe marginea ferestrei o pereche de mănuşi de damă.

— Ia spune, exclamă el, asta e durerea ta de cap? Le pui jos pe toate, după câle văd! Am înţeles... Înţeles... Am plecat. Un singur cuvânt, totuşi.

O gravitate ciudată dădu greutate feţei lui rotunde şi joviale, în timp ce urmă:

— E una de care nu trebuie să te atingi: soţia lui Maury. N-ar fi corect faţă de el, faţă de escadrilă.

Aspiranul păli atât de tare, încât Marbot îi cuprinse umerii cu o profundă afecţiune.

— Îţi cer iertare, bătrâne, spuneam doar aşa. Te cunosc. Nu eşti în stare de-o asemenea murdărie. La revedere, bătrâne.

Când Denise ieşi în sfârşit, Herbillon îi strigă, cu un fel de oroare:

— Pleacă, te implor. Ai auzit ? Dacă te-ar fi găsit aici, nu ştiu ce aş fi făcut.

— Unde te voi revedea? întrebă tânăra femeie.

— Mai târziu. Lasă-mi timp să mă gândesc... Baïes e doar un sat. O să-ți spun mâine.

Încăpățânarea neclintită care-l îngrozise deja pe Herbillon se ivi din nou pe fruntea atât de pură a Denisei.

— Nu pot aştepta până mâine. Vreau să te văd. Chiar într-un loc public.

— Imposibil. Aici nu există decât cabaretul Pamélei.

— Voi fi acolo astă seară. O să-l conving pe Claude.

Plecă fără să-l sărute, bănuind că i se va supune cu condiția să nu simtă imediat, pe carnea lui, atingerea trădării.

Herbillon ajunse la cabaret destul de devreme. Totuşi, sala era plină şi, de la prima privire, aspirantul remarcă într-un loc vizibil pe Maury cu soția sa, înconjurați de doctor, Marbot şi Narbonne. Se mărgini să-i salute de departe şi o strigă pe Paméla care, cu capul întors spre uşă,

părea că-l aşteaptă. Părăsi fără menajamente trei ofițeri de artilerie şi supusă, strălucind de fericire, îl întâmpină.

— Vino să bei ceva cu mine, spuse aspirantul.

Se simțea ciudat de calm. Imaginea de care se temea cel mai mult - Maury alături de Denise - avu asupra lui efectul contrar decât cel temut şi care-l făcuse, dinainte, să tremure atât. Ca toate spaimele iscate din coşmaruri, la atingerea realității se risipeau. Îl vedea pe Maury, cu figura lui osoasă, cu umerii înguşti, cu părul cărunt; pe Denise, cu pielea ei proaspătă şi expresia de adolescentă. Îi recunoştea pe amândoi ca aparținându-i, într-o relație nemiloasă, desigur, dar de o cruzime acceptabilă, omenească.

Odată câştigată această convingere, în câteva clipe, totul deveni simplu, uşor.

Cu o voce înăbuşită, dar poruncitoare, îi spuse Pamélei:

— Trebuie să-mi faci un mare serviciu. Am nevoie mâine după-masă de un loc sigur pentru o întâlnire.

Cântăreața întrebă, aproape fără să-şi mişte buzele cărnoase:

— De dragoste?

Herbillon încuviință din cap.

— Îmi ceri asta mie... spuse Paméla tutuindu-l brusc, ceea ce nu îndrăznise până atunci, ca şi cum renunțarea la care o condamna Herbillon îi dădea dreptul la această atitudine familiară. E pentru micuța care e cu camarazii tăi? întrebă ea.

Fără să se mire de această perspicacitate, Herbillon spuse:

— Pentru ea... Nu am pe nimeni, în afară de dumneata, care să mă poată ajuta. Prietenii mei nu trebuie sa ştie nimic.

Paméla examina, rând pe rând, pe Maury, Denise şi pe aspirant. O mare înțelegere şi o profundă compătimire îi înfrumusețea obrazul.

— În regulă, micuțul meu, spuse cu tandrețe. Vino aici, mâine, dar nu uita că la ora şase locuința mea trebuie să fie liberă. După întâmplarea de ieri sunt obligată să închid seara localul, începând de azi, la miezul nopții.

În acest moment Maury se ridică. Nu mai putea suporta tensiunea pe care o vedea pe chipul soției sale. Se îndreptă spre Herbillon. Atunci Paméla se ridică de pe scaun şi ca şi cum ar fi mers la întâmplare în spațiile rămase libere dintre mese, trecu foarte aproape de Denise şi prefăcându-se că-şi potriveşte catarama de la pantof, şopti:

— Vă aşteaptă aici, mâine, la ora patru şi jumătate.

Maury se întorcea la masă însoţit de aspirant şi spuse:

— Herbillon trebuia să o consoleze pe Paméla. Cabaretul va fi închis din vina lui.

Apoi, adresându-se soţiei sale, o întrebă:

— Îl recunoşti pe Herbillon, Hélène?

— Dar, bineînţeles.

Tânăra femeie răspunsese cu un firesc perfect.

— Vă place la Baïes, doamnă? întrebă Herbillon.

Se înfiripă între ei o conversaţie banală şt uşoară, pe care Maury o spiona, o spiona din toate fibrele fiinţei lui. Nu descoperi nici o fisură, nici o greşală. Şi încă odată se ruşina de el însuşi...

VIII

A doua zi, imedial după prânz, Maury se duse din nou în birou, iar Hélène urcă la etaj să se odihnească puțin. Căldura acestui început de iulie, era apăsătoare.

După ce examină cu minuțiozitate conturile şi rezervele de rații pentru trupă, Maury începu să întocmească plicticosul raport zilnic. Ajunse la jumătatea lui, când plantonul îi înmână un plic urgent şi o telegramă pe care motociclistul aerobazei tocmai le adusese. Claude deschise mesajele, le parcurse, le reciti; privea foile de hârtie fix, fără să le vadă, ca şi cum ar fi dorit să descopere dincolo de ele necunoscutul pe care-l prevesteau. Apoi îi ordonă curierului:

— Ia maşina mea şi adu-i aici pe toți ofițerii. Cât mai repede posibil. Colindă locuințele, cafenelele. Am nevoie de toți, şi imediat.

Maury făcu un teribil efort ca să alunge imaginile şi gândurile care-l asaltaseră brusc. Raportul, mai mult ca oricând, trebuia terminat.

Unul câte unul, piloții şi observatorii intrară în birou. Unii, care se odihniseră până atunci,

îmbrăcați în grabă, îşi mai încheiau nasturii de la vestoane şi-şi strângeau centurile. Alții, purtau pe chipuri urmele unei dupăamieze cu joc de cărți şi alcool. Pe măsură ce soseau, Maury îi saluta scurt, continuând să scrie.

— Voi vorbi pentru toți, spusese primului venit.

În sfârşit, nu mai lipsea decât Herbillon. Claude, terminându-şi treaba, ridică fruntea şi nu-l găsi printre ceilalți. Plantonul, întrebat, răspunse că aspirantul nu fusese găsit nicăieri. Paméla chiar, îl asigurase că nu ştie nimic.

— Foarte rău, declară Maury. Marbot, îl veți pune la curent. Nu mai pot aştepta şi nu o să fiu aici astă seară. Plec cu maşina să-l aduc pe căpitan.

— Thélis se întoarce deja? întrebă Marbot.

— Da, iată telegrama. Probabil s-a interesat la minister şi a simțit miros de praf de puşcă.

Claude făcu o mică pauză, care-i fu suficientă pentru a ghici gândurile camarazilor. Fără să fie conştienți, ştiau deja ce avea să le comunice Maury. De aceea, acesta continuă, cu cea mai egală şi liniştită voce:

— Odihna s-a terminat. Mâine părăsim Baïes şi ne îndreptăm spre Château-Thierry. Nemții vor ataca pe Marna, e ultima lor carte.

— Drept în bătălie, adică! spuse apăsat Marbot, concretizând gândurile tuturor.

— Pentru mine, spuse Maury, o confirmă întoarcerea lui Thélis, mai curând decât plicul de la sector.

Bărbații adunați în biroul escadrilei aveau obişnuința primejdiei. Cu toate acestea, evitară să se privească. Fiecăruia îi era teamă să nu descifreze pe chipul camaradului un semn funest, pentru că fiecare, prin forța obişnuinței şi a tinereții se credea, pe sine, ferit de primejdie.

— Ne vor jumuli.

— O să lăsăm ceva pene, spuse doctorul.

— Asta ne e meseria, exclamă Narbonne, cel mai indiferent dintre toți.

— O să vedem, concluzionă Marbot, care era un fatalist.

— Ascultați care sunt dispozițiile de plecare, ordonă Maury. Avioanele ne aşteaptă la Trilport, pregătite. Plecăm la drum mâine, la prânz. Formațiunea este...

O bătaie în uşă îl opri.

— Domnule locotenent, spuse ordonanța lui Maury, Doamna dumneavoastră...

— Nu, să nu intre, strigă Claude.

Se întoarse spre camarazi şi-i rugă:

— Scuzați-mă, o clipă.

Pe coridor, Hélène îl aştepta atât de proaspătă, luminoasă şi atât de plină de viață, încât Claude avu nevoie de întreaga sa stăpânire de sine formată de-a lungul multor ani, ca să nu lase să se întrevadă nimic din propriile sentimente.

— Cât mister în după-amiaza asta! exclamă cu voioşie tânăra femeie. Conspiraţi?

— Nu, simple probleme de serviciu.

— Importante?

— Deloc!... Şi tu ce faci?

— Tocmai voiam să-ți spun că plec să mă plimb pe câmp. Nu mai e atât de cald. Nu fii îngrijorat dacă voi întârzia.

— Nu are nici o importanță. Şt eu sunt nevoit să fac un drum cu maşina. Chiar mi-e teamă că nu voi ajunge la timp pentru cină.

Plăcerea pe care i-o dădea Hélènei perspectiva unei îndelungi libertăți, o împiedică să mai întrebe ceva.

— Atunci pe diseară, dragul meu, spuse ea cu o voce mai caldă şi mai veselă ca de obicei.

— Pe diseară şi plimbare plăcută.

O sărută aşa cum făcea întotdeauna, ca pe furiş. În clipa in care urmau să se despartă, adăugă:

— Dacă îl întââneşti în drum pe Herbillon, fi atât de drăguță şi trimite-mi-l.

Fără să-i lase timp să răspundă, fără ca măcar s-o privească, Claude deschise uşa biroului.

Hélène schiță o mişcare spre el, apoi rămase locului nehotărâtă şi uimită.

Brusc, vocile plantonului şi a ordonanței lui Claude, care veneau din camera ofițerilor o scoaseră din visare.

— Viață păcătoasă! spunea primul. Ce bine era aici...

— Bătrâne, noi chiar şi pe front nu suntem de plâns, spuse cel de-al doilea. Dar aviatorii, bieții de ei. O să se prăbuşească mulți, din nou.

— Viață păcătoasă!

Hélène îşi privi ceasul. Se scurgea un timp foarte prețios. Dar simți că nu poate pleca dacă nu află. Se aşează pe un scaun desfundat care se afla în apropierea ferestrei. Prin ea se vedea o mică grădină plină de pace. Hélène o privi cu groază. Uneori, murmurul vocilor trecea prin uşa închisă. Tânăra femeie asculta cu nelinişte, fară să înțeleagă nici un cuvânt.

Ofițerii părăseau biroul. O salutară pe Hélène Maury cu un aer distrat, absent şi ieşiră în stradă tăcuți. Doctorul şi Marbot rămaseră ultimii închişi în biroul lui Claude. Când apărură în prag, tânăra femeie aproape îi îmbrânci intrând în cameră.

— De ce, țipă ea, mi-ai ascuns că vă întoarceți pe front?

Maury nu se gândi să o întrebe cum aflase de plecarea lor.

— Voiam să-ți spun, o asigură el cu blândețe, dar aveam nişte ordine de dat înainte de asta.

— Deci, e pentru foarte curând?

— Destul de curând.

— Când?

Claude ezită.

— Mâine, murmură ea.

— Da, la prânz...

De îndată ce rosti aceste cuvinte Claude simți o mare liniște cuprinzându-l. Avu impresia că ceea ce fusese greu trecuse. Frontul îi acapara deja întreaga existență. La chinurile care-l pândeau acolo, la primejdiile războiului, nu se gândea încă. Herbillon... Echipajul lor tragic... era o chestiune între bărbați. Pentru moment singura sa grija o reprezenta acest chip descompus, aceşti ochi prea ficşi pe care dorea să-i liniştească. Niciodată până în această clipă nu înțelesese cât de mult o iubea pc Hélène şi cu câtă dragoste dezinteresată. Îi luă mâinile, le mângâie.

Brusc, le simți agățându-se de el, reci, crispate.

— De ce eşti atât de disperată? întrebă Claude cu un surâs pe care reuşi să-l facă firesc. Nu vom fi mai mult în pericol decât...

— Nu e adevărat! îl întrerupse Hélène. Am auzit plantonul, am văzut feţele camarazilor tăi, care nu sunt nişte fricoşi.

Maury făcu un gest de neputinţă.

— Claude, exclamă tânăra femeie prinsă ca într-un delir, Claude nu vreau... Împiedică asta, tu eşti şef aici. Masacrul... oameni arşi de vii, e de neiertat, e imposibil! Tu... ceilalţi... resturi carbonizate. Nu pot... Nu vreau...

Se prăbuşi la pieptul lui, îl strânse, se lipi de el. Şi Claude, cu toate că era sfâşiat de spectacolul acestei dureri se simţi puternic, sigur, pentru că spera că îngrijorarea ei îi era destinată.

Ridică fruntea îngropată la pieptul său şi vorbi ca un hipnotizator:

— Ascultă. Ascultă-mă bine. Nu mi se va întâmpla nimic; îţi promit. Voi fi prudent, atent, fii liniştită.

Continuă astfel, încă multă vreme, în timp ce ea îl fixa cu o privire neîncrezătoare de copil pierdut.

Soneria telefonului ţârâi. Maury apucă receptorul şi la capătul câtorva secunde, răspunse:

— Desigur că nu, domnule colonel. Gândiți-vă, plecăm pe front mâine.

Puse receptorul în furcă şi fericit de această întrerupere, explică, ridicând din umeri:

— Sunt nebuni cei de la statul major! Cer un voluntar pentru Fontainebleau. În ajunul atacului!

Hélène se sprijini de masa încărcată de hârtii. Camera se învârtea în jurul ei...

— Ce vrei să spui? bâlbâi ea. Un instructiv în spatele frontului... Salvarea?

Maury o opri cu un gest în care încercă să pună toată dragostea lui, iar vocea îi tremura de recunoştința când spuse:

— Nu te gândi, te implor, e imposibil.

Tăcu brusc. Pe fața soției sale se năştea o expresie de ură.

— Nu o să sfârşiți niciodată să vă jucați de-a eroii? spuse ea fără să-l mai privească.

Claude nu încercă s-o oprească şi nici nu alergă după ea. Era timpul să se ducă să-l aducă pe Thélis. Şi ce mai putea adăuga Hélène la îngrijorarea cumplită pe care o arătase pentru soarta lui?

IX

Herbillon sosise ia Paméla cu mult înaintea orei stabilite, grăbit să se refugieze în singurul loc în care se simțea la adăpost.

Cântăreața îl duse într-o cameră din apartamentul ei care, cu draperiile de creton, cu fotoliile îmbrăcate în rips şi canapeaua Louis-Philippe, păstra aspectul unui salon uitat de vreme.

În sala mare, mai erau câțiva soldați care jucau cărți. Herbillon urmărea distrat zgomotele care se stingeau încet, încet. Nu voia să-şi lase gândurile libere.

Când Paméla veni să-i spună că alungase curierul trimis de Maury, aspirantul nu se neliniști. Cu pedanteria lui obişnuită, Claude dorea să-l vadă pentru o problemă de serviciu, care putea foarte bine să aştepte. Şi Herbillon continuă să stea cu mintea goală, ca suspendat în timp.

Paşi uşori făcură să scârțâie pietrişul din grădină. Denise intră gâfâind, exclamând:

— Plecați mâine. Te întorci pe front.

Herbillon simți răspândindu-i-se în trup o extraordinară bucurie. Deci totul se rezolva, repede şi uşor, definitiv. Apoi se înspăirnântă că a înțeles greşit.

— Eşti sigură, eşti sigură? întrebă cu fața luminată de o fericire stăpânită, dar gata să izbucnească.

— Claude mi-a spus. E îngrozitor...

Aspirantul avu un surâs care o înspăimântă pe Denise, cutremurând-o.

— Doar nu-ți închipuiai iubito că vom sfârşi războiul la Baïes?

Se apropie de ea ca s-o sărute. Îl respinse cu violență.

— Ascultă mai departe, îi porunci ea, mergeți într-un sector de lupta. Veți fi în pericol zi şi noapte. Trei sferturi din oamenii escadrilei nu se vor mai întoarce.

— O să vedem... De ce să ne gândim la ceeace nu depinde de noi? Eşti aici... Sunt fericit.

— Pentru o seară! Şi asta ți-e de-ajuns! strigă Denise. După ce vei scăpa de mine te vei simți mulțumit, liniştit. Vei fi cu iubiții tăi camarazi, vei regăsi scumpul tău echipaj, vei zbura cu dragul tău Claude...

Era în trăsăturile tinerei femei o batjocură atât de fierbinte, încât Herbillon nici nu înțelese

ultimele ei cuvinte, şi privind-o cu o atenție concentrată, întrebă:

— Eşti în toate mințile, Denise? Am vreo vină în această hotărâre de plecare pe care tu mi-ai adus-o? Nu vezi că-ți sacrific totul?

— Atunci, rămâi!

Herbillon cuprinse în palme fața amantei sale, o mângâie.

— Ei bine, draga mea, o rugă el, vino-ți în fire. Ai prefera să mă execute?

Denise îşi trase capul, îl privi fix şi spuse:

— Când eram în birou s-a telefonat de la statul major să se ceară un voluntar pentru Fontainebleau.

— Şi? întrebă Herbillon fără să înțeleagă.

Denise nu răspunse nimic, dar strălucirea ochilor ei deveni mai vie, mai aprinsă.

— Oh, Denise, murmură Herbillon... Doar nu te-ai gândit... Da? Ai fost în stare? Eu, un învârtit?... Să-i cer lui Claude să mă trimită în spatele frontului, în timp ce Thélis şi toți ceilalți vor intra în luptă? Oh! Trebuie să fi femeie să-ți închipui o murdărie de felul ăsta!

O umilință superbă apăru pe chipul Denisei,

— Insultă-mă... cât vrei, Jean, dar rămâi. N-am nici o mândrie, nu te am decât pe tine pe lume.

Jean, dragul meu Jean, nu vreau să te lovească gloanțele, să te mistuie focul.

Era atât de frumoasă şi suferea atât de mult, încât Herbillon o iertă.

— Nu-mi pot părăsi camarazii, spuse el cu duioşie.

— Te iubesc, răspunse Denise.

— Ce o să spună Thélis?

— Te iubesc, repetă ea.

Herbillon îi dădu un argument pe care-l crezu decisiv, atât pentru ea, cât şi pentru el:

— Maury, fără mine, e în primejdie şi mai mare.

Denise nu plecă ochii, încăpățânată şi aproape crudă, cu o voce surdă, spuse încă o dată:

— Te iubesc.

Herbillon o privi pe Denise cu un simțământ ciudat. I se părea că nu are nimic comun cu această maniacă, pentru care singura apărare, unicul raționament stătea în două cuvinte. Şi aceste două cuvinte începu să le urască. Era suficient să iubeşti pentru a avea drept asupra vieții celuilalt şi chiar asupra morții lui? Ce fel de lege dirija o astfel de tiranie?

— Ei bine! nu, spuse Herbillon cu brutalitate. Nu-l voi lăsa pe Maury să se lupte singur, fără mine.

Denise respiră adânc, cu un fel de disperare, apoi accentuând fiecare cuvânt, spuse:

— Nu numai Claude, dar întreaga escadrilă va şti de ultima noastră noapte de la Paris. Vrei să pleci? Vrei, mai mult decât orice, respectul lor? Atunci, să te cunoască. E prea comod să mă ai ca amantă, să zbori cu Claude şi să treci drept un camarad fără reproş. Sunt gata sa plătesc pentru dragostea mea. Plăteşte şi tu de dragul coechipierului tău...

Fel de fel de imagini trecură prin mintea lui Herbillon. Ostilitatea escadrilei... Dezgustul lui Thélis... Fiindcă Denise se va ține de cuvânt. Era foarte sigur de asta.

— Voi înainta cererea astă seară, murmură aspirantul.

Un țipăt îi răspunse, plin de fericire, smuls din adâncul ființei:

— Jean, Jean eşti salvat!

Denise bâlbâia cuvinte fără şir, se ruga, plângea, râdea în acelaşi timp.

— O să te fac să uiți tot... vom fi fericiți... Să nu regreți nimic...

Cuprins de brațele ei iubitoare, ocrotitoare, Herbillon aproba din cap cu un surâs vag, ruşinat şi mizerabil De acum înainte accepta totul. În

camera întunecoasă se aflau doi complici. Nu numai la trădare, dar şi la crimă.

Denise îl legăna încă pe Herbillon cu vorbe fără şir, când Paméla intră brusc.

— Plecați, plecați prin poarta grădinii.

Dacă Herbillon ar fi avut reflexele sale obişnuite, ar fi tras-o pe Denise la timp, dar ieşeau amândoi dintr-o luptă grea. Pierdură câteva secunde ca să se despartă, ca să înțeleagă. Apoi fu prea târziu. Îi surprinse patrula de jandarmi venită să controleze dacă Paméla respectă ordinul de închidere. Era condusă de ofițerul pe care îl umilise Herbillon chiar în cabaretul în care se aflau.

— Sunt prietenii mei, exclamă Paméla indignată. Doar vezi bine ca nu beau nimic. Lăsați-ne în pace.

— Actele dumneavoastră, ceru ofițerul.

Ridicând din umeri, aspirantul îi întinse livretul militar.

— Şi dumneavoastră, doamnă?

— Răspund pentru dânsa, spuse Herbillon. Vă rog, nu insistați.

— Permisul dumneavoastră, doamnă? Ordinele sunt formale. Zonă militară.

Fără nici o stânjeneală, Denise se supuse.

— Doamna Hélène Maury... spuse ofițerul cu jumătate de voce, scriindu-i numele alături de cel al locotenentului. Vă mulțumesc.

Apoi adresându-se lui Herbillon:

— Aveți două minute ca să părăsiți localul.

Se întoarse la oamenii lui care-l aşteptau în sala mare. Herbillon făcu un gest ca pentru a-l opri, dar Denise îi puse o mână hotărâtă pe braț şi zise:

— Ce importanță mai are.

Denise şi Herbillon ieşiră din Baïes şi merseră îndelung. Amurgul, apoi întunericul învăluiră această fugă fără țintă, fără bucurie, peste câmpuri şi pajişti. Herbillon voia să se întoarcă la Baïes cât mai târziu posibil. Se simțea deja alungat de escadrilă şi tremura la gândul că ar putea întâlni un camarad. Denise îl urma ca să-l mai țină sub puterea care-l făcuse să cedeze.

În clipa în care, ca două umbre abia distincte, se regăsiră în fața casei ce adăpostea biroul escadrilei şi locuința lui Maury, aspirantul nu mai simțea decât o oboseală fără margini şi dorința de a trece cât mai repede momentul ruşinos care-l mâna spre alt destin.

Noaptea se lăsase demult, dar o lumină mai strălucea în ferestrele de la parter.

— Maury lucrează încă, spuse Herbillon. Cu atât mai bine, mă duc să-i vorbesc imediat.

Denise se lipi de tânărul ei iubit, fără un cuvânt, apoi începu să urce treptele care duceau la camera lui Claude. La mijlocul scării se opri. Uşa biroului se deschise şi ea privi spaţiul luminos care-l înghiţi pe Herbillon.

Intrând, aspirantul era decis să nu spună decât cele două-trei fraze necesare. Totul trebuia să se petreacă pe tonul de ghiaţă şi total artificial pe care-l adoptase demult în relaţiile cu Maury şi care - permiţându-i să evite orice dispută — îi va face mai uşoară, în măsura în care era posibil, cumplita sa trădare.

Dar, de îndată ce trecu pragul, Herbillon îl văzu cu groază pe Thélis aşezat lângă Claude. Examinau împreună nişte hârtii şi hărţi.

Căpitanul ridică privirea şi ochii lui opriră mişcarea amicală pe care Herbillon, aproape fără voia lui o schiţase.

— Ai apărut, în sfârşit... spuse căpitanul, fără ca vocea iui să aibă acele inflexiuni calde care-i plăceau atât de mult lui Herbillon. Plecăm mâine, ştiai?

— Tocmai... Voiam... bâlbâi aspirantul... În legătură cu asta să vorbesc cu Maury... Dar pentru că te-ai întors, domnule căpitan...

— Ascult.

— Domnule căpitan... Eu... aş prefera să-ți vorbesc personal.

— E o problemă de serviciu?

— Numai de serviciu.

— Atunci vorbeşte de față cu Maury. E încă la comanda escadrilei.

Cu gâtul sugrumat, Herbillon spuse:

— Cer postul de instructor pentru Fonlainebleau care a fost oferit unui voluntar din escadrilă.

Nici un muşchi nu se clinti de pe fața lui Thélis. Doar frumoşii lui ochi aurii se făcură mai mari şi mai duri ca sub efectul unei insulte nemeritate.

— N-aş fi crezut niciodată că voi avea în escadrila mea un voluntar de asemenea speță, spuse el rar, dar e dreptul tău.

— Mulțumesc, domnule căpitan, murmură Herbillon.

Făcu un pas spre uşă, când Claude îl opri.

— Permiteți-mi să vă întreb cum ați aflat de existenta acestui post, spuse el. N-am afişat

propunerea crezând că ar fi fost inutil. De altfel, ați fost absent toată după-amiaza.

— Tocmai, spuse Herbillon cu un efort disperat, tocmai am întflnit un camarad de la statul major. El mi-a...

Chiar pentru un om fără nici o bănuială, chipul lui Herbillon, vocea sa l-ar fi trădat că minte. Pentru Claude, certitudinea fu atât de cumplită încât uită până şi prezenta lui Thélis şi chiar a aspirantului. Văzu faţa descompusă a soţiei sale, îşi aminti spaima ei ca şi speranţa care o cuprinseseră deodată... Şi acest dar minunat care crezuse - în mod ridicol - că-i era oferit lui, era de fapt pentru Herbillon. Pentru că doar Hélène - şi Maury ştia mai bine decât oricine — numai ea ar fi putut să-l informeze pe aspirant. Un val de sânge năvăli în tâmplele lui Claude şi-i înnecă respiraţia în pieptul îngust. Se ridică cu greutate.

— Eşti obosit, Maury. O să termin treaba singur, spuse Thélis. Să fii la parcarea de maşini mâine la ora nouă.

Căpitanul urmări din ochi pe Claude până ieşi apoi, fără să-l privească pe Herbillon, ordonă:

— Scrie cererea repede, nu am timp de pierdut.

Herbillon se aşeză, luă o foaie de hârtie. Thélis mergea cu paşi mari în lungul şi latul camerei.

Chinuit, de parcă ar fi făcut un lucru peste puterile omeneşti, aspirantul începu să scrie. Scârțâitul peniței crispa trăsăturile nobile ale căpitanului. Se opri şi fixă ceafa lui Herbillon. Era un gât tânăr, puternic, pe umeri robuşti, frumoşi şi loiali. Şi totuşi, se înclina cu o mare slăbiciune şi cu atâta umilință! O expresie de solidaritate frățească lumină chipul împietrit al căpitanului. N-o să-l abandoneze fără luptă, pe subalternul său.

— Herbillon, spuse el brusc, îți promit să fac imposibilul pentru ca ceilalți ofițeri să creadă că ai fost numit din oficiu.

Degetele aspirantului începură să tremure atât de tare încât nu putu termina cuvântul pe care, cu mare greutate, tocmai îl scria. Vocea lui Thélis, prietenoasă, atentă, reluă:

— Maury va tăcea. O să i-o cer.

Aspirantul scăpă din mână tocul şi se întoarse pe jumătate spre căpitan, mişcă buzele fără a fi în stare să scoală un sunet.

— Astfel, termină Thélis, escadrila, pe front, te va regreta.

— Domnule căpitan, domnule căpitan! Ascultă-mă...

Herbillon nu putu continua. Hohote de plâns aspre, hohote stângace de bărbat îl înăbuşiră, în

timp ce cu o revoltă furioasă boți hârtia, o sfâşie şi o aruncă făcută bucățele.

— Nu mă judeca greşit, domnule căpitan, gemu el. Nu mi-a fost frică... Dacă ai şti...

Thélis îi trecu mâna prin păr şi spuse:

— Ştiu... spuse el cu o îngăduință de care nici un camarad nu l-ar fi crezut în stare.

Herbillon ridică spre comandantul său o privire febrilă, rătăcită.

— Raportul jandarmeriei despre întâmplarea de la Paméla a sosit, continuă Thélis. Am ajuns, la timp.

Se lăsă între ei o tăcere foarte lungă.

— Du-te la culcare, spuse Thélis.

Claude urcă scara simțindu-i greutatea, treaptă cu treaptă, în timpul acestei ascensiuni avu răgazul să-şi compună trăsăturile. Dar primise o lovitură de o asemenea violență devastatoare, încât soția lui, văzându-l, exclamă:

— Pentru Dumnezeu, Claude, nu te simți bine?

Sinceritatea îngrijorării ei îi opri pe Maury să scoată un cuvânt. Hélène se arăta preocupată de el fără îndoială, dar nu cu minunata spaimă

animalică pe care o văzuse la ea cu câteva ore mai devreme, ci cu o atentă şi emoţionantă tandreţe.

În ciuda suferinţei, a surpării întregii sale lumi interioare, obişnuinţa de-a o linişti, automat îi determină atitudinea.

— Nu e nimic, spuse. Pregătirile de plecare m-au obosit. Aş fi un prost şef de escadrilă.

Lăsându-se condus de acesta înclinare, primordială la el, nu putu să lupte împotriva dorinţei, poate mai imperioasă, de a înţelege şi astfel, de a ierta.

Atitudinea tinerei femei îl ajută. Hélène aplecase spre el umerii goi şi fragili, gâtul unduios, nevinovat şi dezarmant.

Era vina Hélènei dacă, atât de tânară, se îndrăgostise de tinereţea însăşi? Era vina ei, dacă farmecul, vitalitatea şi bunătatea lui Herbillon - a căror putere o cunoştea prea bine - o subjugaseră pe Hélène, pe care el o lipsise de toate astea căsătorindu-se cu ea! Şi nu era firesc ca tânărul aspirant s-o iubească pe soţia sa, această femeie fară pereche? Cine îi unise, dacă nu el însuşi?

Claude era destul de în vârstă şi omenos ca să nu-l dispreţuiască pe Herbillon pentru această slăbiciune şi nici măcar să-l judece. Poate dacă Hélène l-ar fi iubit cu aceeaşi violenţă, nici el nu s-ar fi putut împotrivi...

Maury ajunsese la acel grad de renunțare şi compasiune universală care te cuprinde ca o nemăsurată fericire. Şi voi să meargă până la capăt:

— Cred, spuse el, că Herbillon nu o să plece cu noi. A aflat de la un camarad povestea cu instructorul şi a cerut postul lui Thélis.

— Ce a răspuns căpitanul?

— A acceptat. Nici nu putea face altfel.

Hélène rămase tăcută. Ce ar fi putut spune fără să-şi trădeze fericirea?

— Voi dormi pe canapea, în cealaltă cameră, murmură Claude. Trebuie să mă scol foarte devreme şi nu vreau să te trezesc.

Văzându-l ieşit pe soțul ei, mai stângaci ca niciodată, remuşcarea trecu prin trupul Hélènei ca o arsură. Dar avea prea multă nevoie de această victorie, pentru care luptase atât să o vadă înfăptuită, pentru a o micşora acum.

„Claude... el o să scape", gândi ea, cu falsă siguranță.

Tânăra femeie îşi făcea bagajele, când îi fu anunțat căpitanul.

— Sunt fericită să vă cunosc, spuse Hélène Maury. Claude şi camarazii săi mi-au vorbit foarte mult despre dumneavoastră.

Thélis o privea cu atenţie fără să spună nimic. O uşoară jenă, pe care nu şi-o putea explica, o cuprinse.

— Îl căutaţi, desigur, pe Claude, reluă ea. Nu e aici.

— E la maşini, ştiu, spuse Thélis. Nu e vorba de el, ci de Herbillon.

— Nu înţeleg... murmură Hélène.

Thélis continuă precipitat, ca şi cum n-ar fi auzit;

— Trebuia să mă scuz de la început, doamnă. Dacă am venit, e pentru că e de datoria mea. Ştiu tot... da, tot... Înţelegeţi-mă bine.

— Jean a...

— Nu. Patrula de ieri seară.

Hélène respiră adânc şi spuse provocator:

— Atunci nu mai contează. Jean e salvat.

— Asta e sigur, spuse Thélis fără să-şi modifice vocea, dar nu în felul în care credeţi dumneavoastră...

În aceeaşi clipă remarcă la tânăra femeie un soi de ghemuire în sine, un fior ca de sălbăticiune, de animal gata să se apere şi spuse repede, dând din cap imperceptibil:

— Nu mă socotiți duşman. E prea târziu.

— Ce vreți să spuneți? strigă Hélène, că l-ați împiedicat?

— Nici eu, nici altcineva. S-a răzgândit singur... Asta-i tot.

— Nu e adevărat... Nu se poate. L-ați refuzat. Nu aveți acest drept!

— N-am avut nimic de refuzat. A rupt cererea fără ca eu să i-o cer.

— După ce mi-a promis... după... Şi am crezut, în sfârşit, că mă iubeşte.

— Oh! vă iubeşte, spuse Thélis, de asta puteți fi sigură. Şi, mai mult decât mi-am putut închipui.

Tânăra femeie îi răspunse cu un râs nesănătos, ascuțit.

— Mă iubeşte, da, dar rămâne...

O expresie de curiozitate şi uimire trecu peste fața căpitanului.

— Chiar credeți că-l puteți târî după dumneavoastră? Să-l determinați să se dezică...

— De ce să se dezică? De escadrilă... de dumneavoastră?.. De onoarea lui?.. Echipajul! Scutiți-mă de aceste fleacuri. Ați făcut o treabă bună. Îl duceți la moarte şi el mă părăseşte, pe mine care-l iubesc... Nu înțeleg, nu accept aşa ceva şi nu o să vă iert niciodată!

Contrar a ceea ce făcuse Herbillon, Thélis nu încercă să pledeze, să o convingă. Era mult prea lucid şi înțelept ca să nu-şi dea seama că o femeie adevărată, autentică - iar cea pe care o avea în fața lui era astfel până în măduva oaselor - trăieşte sub alt destin, al ei, de neîmpăcat. Sentimentele şi concepțiile lor nu se supuneau aceluiaşi cod al moralei. Ar fi putut, silită fiind, sa se supună legilor bărbaților. Dar de acceptat, în străfundul ființei sale, nu le-ar fi acceptat niciodată.

Şi tocmai acolo voia căpitanul să lovească pentru a-şi împlini dubla misiune care-l adusese la ea: să evite furia femeii, care în durerea ei o simțea gata să izbucnească, şi să-l împiedice pe aspirant să se întoarcă în luptă, slăbit şi frământat, ros de părerile de rău lăsate în urmă.

Fără să-i dea răgazul de a se repezi în rugăminți sau amenințări, spuse:

— Sa nu vă pară rău că ați pierdut. Urmându-vă, în aceeaşi clipă Herbillon ar fi distrus sentimentul pe care vi-l poartă.

— Ei, nu! spuse Hélène cu acelaşi râs sacadat pe care-l avusese cu câteva clipe mai devreme. Ei, nu! departe de voi, numai al meu, aş fi ştiut...

Thélis o întrerupse cu tonul lui cel mai sigur şi cel mai convingător:

— Cât de mult vă înşelaţi! Faceţi un efort. Nu închideţi ochii în faţa realităţii. Judecaţi singură. Herbillon nu ne-ar mai avea pe noi, camarazii săi, lupta noastră, riscurile comune care să-l abată de la a se privi în faţă. Va fi mereu singur cu sine. Atunci abia îşi va da seama de propria-i slăbiciune. În fiecare dimineaţă, în fiecare seară, ziarele îi vor vorbi despre front, de noi... întreţinând, adâncindu-i ruşinea, înveninând răul din el. Şi toate astea se vor întoarce împotriva dumneavoastră, cea care sunteţi cauza şi martorul. Va învăţa să vă urască...

— Destul, vă rog... destul! spuse brusc tânăra femeie.

Neputincioasă, ridicase mâinile ca pentru a se apăra. Nu mai era vocea căpitanului cea pe care o auzea, ci propriile ei îndoieli, propriile temeri, pe care cu atâta greutate încercase să le înăbuşe în noaptea de insomnie ce trecuse. Îl cunoştea prea bine pe Herbillon ca să nu tremure la gândul că-i va ucide iubirea, salvându-l de la moarte.

— Herbillon nu vă va ierta niciodată, continuă căpitanul. Aşa încât, deîndată ce va întâlni o femeie care nu ştie nimic despre el, care nu-i aminteşte mereu de laşitatea lui, vă va părăsi... O va iubi cu toată puterea otrăvită a urii îngrămădită

asupra dumneavoastră şi pe care o va nutri întreaga sa viaţă.

— Şi dumneavoastră v-aţi gândit la asta! exclamă Denise, Vă implor, vorbiţi fără să mă cruţaţi. Nu încercaţi să mă consolaţi, lucrurile sunt prea grave. Chiar credeţi asta?

— Jur pe escadrila mea, spuse căpitanul.

Braţele Hélènei alunecară de-a lungul trupului, inutile.

— Atunci aşa să fie, murmură ea, cu privirea goală, aproape moartă.

Nici nu-l auzi ieşind pe Thélis.

Şirul automobilelor, al camioanelor şi al tractoarelor se desfăşura pe partea dreaptă a drumului ce ducea din Baïes spre vest. Şoferi transpiraţi dădeau la manivelă încercând să facă să pornească motoarele încăpăţânate. Locuitorii micuţei aşezări salutau ofiţerii cunoscuţi. Tinere muncitoare surâdeau soldaţilor.

Maury se desprinse de soţia sa.

— Scrie-mi în fiecare zi, Claude, imploră ea. Mi-e atât de frică!

— Nu trebuie să-ţi fie, spuse Maury. Suntem obişnuiţi cu frontul, ştii asta. Mai ales cu Herbillon

ca observator, avem toate şansele de partea noastră.

Un planton îl preveni pe Maury că e aşteptat ia maşina căpitanului. Se apropie din nou de Hélène. Se îmbrăţişară tăcuţi, fără un cuvânt. Cu paşi mari, stângaci ca de obicei, Claude se îndreptă spre Thélis.

Tânăra femeie începu să meargă de-a lungul şirului de vehicole. Tot ce-şi dorea era să întrevadă măcar chipul lui Herbillon. După convorbirea cu Thélis, nu căutase să-l întâlnească. Îi era frică de ea însăşi, de o ultimă încercare făcută chiar împotriva voinţei ei - de a-l păstra. Amânase clipă cu clipă momentul rămasului bun. Plecarea o găsise fără putere şi nehotărâtă.

Deodată, din marginea drumului, se ivi Herbillon.

— Denise, în sfârşit! strigă el. Te-am căutat toată dimineaţa; te-ai ascuns de mine! Eşti chiar atât de supărată? Dar n-am putut, nu aş fi putut... Iartă-mă...

Ochii Denisei se umplură de lacrimi. Dar nu cele de care-i era teamă. Erau liniştite, binefăcătoare, iertătoare, pentru că izvorau dintr-o iubire care, o clipă, se uitase pe sine.

— Dragul meu, murmură ea. Du-te, dacă asta e ceea ce vrei, ceea ce crezi că trebuie să faci. Te

voi aştepta. Nu o să te mai fac să suferi, fii liniştit...

Dacă ar fi avut nevoie de o recompensă, Denise ar fi găsit-o în recunoştinţa fierbinte care lumină chipul lui Herbillon, chip dintr-o dată refăcut, regăsit, copilăros şi viril, pasionat de poftă de râs şi de viaţă.

— Ce curajoasă eşti! Ce bună! exclamă el. Te iubesc, te iubesc. Pe curând...

Maşina lui îi depăşise, astfel incât tânărul aspirant alergă s-o prindă din urmă. De pe treapta maşinii făcu vesel semne iubitei sale. Ea însă nu-l mai vedea. Închisese ochii.

Atunci când îi redeschise treceau deja camioanele, scuturându-se greoi pe drumul desfundat. Curând, un val gros de praf acoperi convoiul.

X

De cum sosiră, îi întâmpină bubuitul tunului. Zgomotul îndepărtat, chemare şi amenințare în acelaşi timp, dădea cuvintelor şi gesturilor un fond grav. Corturile albe împestrițau terenul; fiecare urma să adăpostească un echipaj.

Intrând în cortul în care erau două paturi de campanie alăturate, Herbillon se gândi că intimitatea sa fizică cu Maury va deveni mai strânsă. Dar alungă starea neplăcută pe care i-o stârnea acest gând. Nu era timp de probleme personale. Trebuia să-şi păstreze forțele intacte pentru înfruntarea pe care o anunța tunetul surd din văzduh.

Herbillon îl întâlni pe Thélis care venea de la noul stat major. Niciodată nu i se păruse chipul căpitanului atât de frumos. Ardoarea din privire, elanul întregului trup vorbeau despre bucuria bătăliei.

— Ce şansă am! strigă Thélis. Abia sosit din permisie să dau peste o asemenea treabă!

Găsind în emoția aspirantului ecoul propriei înflăcărări, adăugă:

— Eşti mulţumit, ei, bobocule?

Apoi deveni imediat serios:

— Deschide bine ochii, zise el. Tu încă nu ştii ce înseamnă sectorul de foc.

Privirea lui se umbri, de parcă ar fi văzut aevea moartea atâtor camarazi. Spuse apoi cu voce atât de timidă, încât Herbillon abia o recunoscu:

— Ţine minte un lucru, Herbillon. Sunt foarte credincios. Dacă se întâmplă să nu mă întorc, să se facă o slujbă.

Fără să-i lase timp să răspundă, fugi spre avion. Pleca, primul, în recunoaşterea frontului.

La întoarcerea lui, lumina se topea încet. O masă fu pusă în aer liber şi mâncară conserve; bucătarul urma să sosească abia a doua zi cu întreg sectorul de aprovizionare. În cursul cinei, Thélis împărţi ordinele. Două avioane trebuiau să observe în fiecare dimineaţa avansarea şi mişcarea de trupe inamice, trei vor efectua reglajele pentru artilerie, două asigurau patrula de seară. În sfârşit, un echipaj se va menţine în alertă pentru a îndeplini misiunile de urgenţă.

Herbillon şi Maury preluară misiunea de supraveghere cu o zi mai devreme decât fusese prevăzut în avizier. În ajun, Charensole şi Brûlard nu se întorseseră.

Aspirantul rătăcea prin mirişte a de culoarea mierii, pe câmpul de pe care se adunase în pripă recolta şi se gândea la zborurile executate deja pe noul front. Fuseseră calme, în ciuda tirului primejdios de precis al unei baterii ascunsă în apropierea Marnei. Dar pericolul latent care le pândea echipajul îi adusese pe Herbillon şi Maury, cu o forță mai mare ca niciodată, în acea stare de comunicare imposibil de definit în care aveau, în aceeaşi clipă, aceleaşi reflexe, sentimente şi gânduri.

Herbillon îşi dădea seama că Maury atinsese limita extremă a bănuielii în care totul devenea posibil. Raționamentul său se împiedica, încă odată, de ceea ce el numea o imposibilitate materială; instinctul însă, instinctul nu-l înşela. Şi tânărul descifra în Claude o îngrozitoare certitudine pe care acesta o ignora poate, dar care-i răspândea pe chip o tristețe de animal lovit de moarte.

Umbra unui avion pe sol îi întrerupse cursul visării. Virense şi Michel se întorceau. Aterizajul lin dovedea îndemânarea pilotului. Jean se îndreptă spre aparat ca să-şi întâmpine camarazii. Dar nici unul nu ieşea din cocpit. Herbillon îi strigă fără să primească vreun răspuns. Uşor îngrijorat se urcă

pe scărița pilotului şi lăsă să-i scape un strigăt. Manşa, pereții şi pernele erau acoperite de sânge, iar Virense, prăbuşit în scaun, avea ochii închişi. Privirea tânărului coborî în carlinga observatorului: un fel de masă informă zăcea pe podea.

În fața acestui aparat sinistru care părea că se întorsese singur ca să depună pe pământ cele două trupuri nemişcate, Herbillon se cutremură.

Mai târzra aflară că Virense, cu pumnul zdrobit de schija unui obuz, avusese forța de a-şi pilota avionul, aducând pe pământ un cadavru şi leşinase imediat ce roțile atinseseră terenul.

Narbonne care urma să plece, mormăi, încruntând din sprmcene:

— Începe seria proastă.

Era încredințat - şi experiența confirma în general această superstiție că moartea, ca şi jocul de cărți se supunea legii seriilor. Cu toate astea, făcu un semn vesel mitraliorului Sorgues, care zbura cu el.

Trecu uu ceas. Brusc, Herbillon tresări şi ridică privirile. În cerul aburit de o ceață fină nu se distingea nimic, dar aerul era spart de un răpăit slab.

— Maury!

Claude ieşi din cort şi striga:

— Da, se bat acolo sus.

Ascultară câteva secunde. Mitralierele clănțăneau la bordul unor avioane invizibile. Schimbară o privire.

Claude ezită.

— Sunt la cel puțin cinci mile, spuse. Nu vom avea timp.

Abia termină fraza, că Jean îi strânse dureros mâna.

— S-a terminat, murmură el.

Din înălțimea cerului, de sus, încât pentru o clipă lui Maury nu-i veni să creadă, o scânteie cădea. Creştea vertiginos, pasăre arzândă, ghem de foc, un avion în flăcări.

Un grup de piloți şi mecanici ieşiră în fugă din corturi.

— E un francez? strigară ei.

— Da, un *Salmson*.

— Urmărit până la bază!

— Al nostru.

— Narbonne!

— Nu cade, vine în picaj voit. E clar, e încă viu.

Paralizați de spaima neputincioasă, erau nevoiți să asiste la această luptă supremă a camaradului lor, care prin viteza cu care cădea, încerca să ajungă la sol înainte ca avionul sa fie înghițit, total de flăcări. Parcă îl vedeau, prăbuşit

pe manşa profundorului, cu motorul la turaţie maximă, încleştat în dorinţa furioasă de a pune aparatul pe câmpul care-i ascundea şuviţele de foc ce-l precedau.

Cuvinte pe care raţiunea nu le mai controla ritmau această luptă disperată:

— Numai de-ar ţine aripile!

— Se aude deja motorul.

— E deasupra noastră!

— Loc! Loc!

Dar nimeni nu se mişcă. Torţa înaripata era la zece metri deasupra terenului şi cu toţii se gândeau cu groază la acest aterizaj nebunesc, când un strigăt izbucni:

— Sare!

O masă de flăcări se desprinse de aparat şi se izbi de sol. În acelaşi timp, avionul arzând, lovi cu un şoc surd câmpul de grâu vecin şi se îngropă pe jumătate în pământ.

Herbillon şi Maury se repeziră primii spre cel căzut. Nu găsiră decât o băşică uriaşă. Pielea se desprindea în fâşii lăsând să se vadă carnea înnegrită. În obrazul umflat, toate trăsăturile se topeau într-un fel de grăsime zgrunţuroasă. Nici Claude, nici aspirantul nu-şi recunoscură camaradul, iar oroarea care-i cuprinse nu mai lăsa loc pentru milă.

Brusc, fură scuturați de acelaşi fior. Din grămada informă, în care nimic nu mai amintea de cel plecat cu un ceas mai devreme, se auzi o voce, vocea familiară, vocea de la popotă, de la jocul de cărți, cea care râdea cu atâta franchețe. Departe de a delira, era conştientă, lucidă. Şi printre buzele care nu mai erau decât o pastă moale, acest străin monstruos şi zdrobit le împărtăşi, prin vocea neschimbată a lui Narbonne, ultimele sale dorințe.

În aceeaşi zi, corpul de armată ordonă echipajului aflat în rezervă, sub stare de alarmă, să fotografieze podurile de pe Marna.

Era una dintre cele mai periculoase misiuni. Thélis, care tocmai revenise de peste linii şi care avea fruntea încărcată de o furie dureroasă hotărâ să asigure, împreună cu doctorul, protecția lui Claude.

Cele trei avioane ajunseră repede în cerul inamic. Maury scrută spațiul, apoi se întoarse spre Herbillon. O privire le era de ajuns pentru a-şi acorda la aceeaşi intensitate simțurile. De momentul pe care-l vor alege pentru a se angaja deasupra Marnei va depinde succesul misiunii şi viața lor. De la Dormans la Château-Thierry, aparatul trebuia menținut la aceeaşi înălțime, în

aceeaşi viteză pentru ca fotografiile să aibă rigoarea cerută. Trebuiau să fie siguri că avioanele nemţeşti nu o să-i intercepteze în cursul acestui zbor metodic.

Pentru ultima dată ochii aspirantului scotociră văzduhul cu o atenție minuțioasă fără să întrevadă nici un punct suspect, cu toate că spre Vesle erau câțiva nori care ar fi putut foarte bine ascunde avioane duşmane. Dar cum nu voia să prelungească prea mult o aşteptare periculoasă, Herbillon îi făcu semn lui Claude; încet, avionul vira. În spatele lui, cele două avioane de protecție reproduseră fidel mişcarea.

Prin hubloul de sub picioarele aspirantului, apăru curgerea albastră a fluviului. Îşi vârî capul în carlingă şi-şi încredință destinul lui Maury. Manevrarea greoiului aparat de fotografiat care-i jena mişcările, urma să-l absoarbă în întregime.

Sub ochii lui, Marna curgea lent. Regulat ca o maşină, apăsa declanşatorul, trăgea plăcile. Îl însoțea imaginea Denisei, pe care nu o putea îndepărta, orice-ar fi făcut. Ar fi dorit ca ea să-l vadă, îndemânatec şi calm, aureolat de pericole mortale, executând o misiune care contribuia la victorie.

În carlinga sa, cu mâna strânsă pe manşă, cu urechea atenta la respirația motorului, cu ochii

fixând - rând pe rând - cadranele sau cerul, Maury se gândea la aceeaşi femeie.

Şi amândoi, suflete gemene ale aceleiaşi entităţi, îşi uneau priceperea, intuiţia primejdiei, ducând la îndeplinire misiunea ordonată. Suferiseră unul din pricina celuilalt, se unseră chiar, dar simţurile, nervii lor - ţesuţi împreună tot atât de strâns ca şi comenzile aparatului - lucrau la unison. Prin angrenajele inteligente ale atât de delicatei lor alcătuiri, cât şi prin cele ale puternicului aparat care-i purta, curgea acelaşi fluid.

Un semnal misterios îl scoase pe Herbillon din îndeletnicirile lui. În aceeaşi clipă avionul intră în picaj.

Din norii vicleni ieşeau vălătuci de scântei. Erau douăsprezece aparate nemţeşti, dar din prima clipă Jean îşi dădu seama că se află în afara primejdiei; Claude prevăzând din timp atacul, inamicul nu-i mai putea ajunge.

Cu toate astea, bucuria securităţii lor se risipi. Thélis şi doctorul nu se înduraseră să abandoneze avionul pe care-l protejau şi erau încă deasupra Marnei când vânătorii nemţi se năpustiră. Gloanţele curgeau ca nişte nori de foc şi cele două aparate virară spre sud. Dar avioanele monoplane, mai rapide, le ajunseră.

Un simțământ de groază îl năpădi pe Herbillon în fața acestui roi de viespi sălbatice, hotărite să ucidă. O secundă, care-i păru cât o viață plină de nefericire, ezită. Scăpase de primejdie; dacă se amesteca în luptă, însemna moarte sigură. Şi, conştient de pericol, pentru prima dată i se făcu frică, o frică ticăloasă.

Maury se întoarse spre el şi îi aştepta hotărârea, respectând consemnul strict de disciplină, care conferea observatorului comanda echipajului. Şi atunci Jean ascultă ceea ce-i transmiteau gândurile lui Claude. Îl simți, aidoma lui, la început nehotărât, apoi smulgându-se din propria laşitate, gata să facă orice pentru a-şi ajuta camarazii.

Herbillon ridică o mână indicând direcția bătăliei şi avionul, întors brutal, urcă spre cerul dungat de gloanțele incandescente.

Orice urmă de teama îl părăsi. Nu se mai gândi la nimic. Cu mintea goală, trupul îi era comandat de mişcări dinainte ordonate. Asigură încărcătoarele mitralierelor, verifică suplețea turelei mobile, O forma înaripată izbucni sub ochii lui, înconjurată strâns de altele. Trase cu rafale scurte, regulate şi rapide, aşa cum fusese instruit la şcoală. Îi răspunse mitraliera lui Claude.

Abia la aterizare reconstitui scena: vânătorii surprinşi de acest atac, plutiseră nesiguri un timp nedefinit, dar care i-a permis lui Thélis să se degajeze, iar o altă manevră reuşită a lui Maury le îngăduise să fugă din nou. La locul luptei, văzuse doar un avion cu cruci negre căzând ca un bolovan în Marna şi gândise:

„L-am doborât".

Îşi revenise din emoție, la câțiva metri de pământ, în timp ce patrula duşmană se îndrepta spre vest.

Ochii lui Claude îl fixau întrebători. Misiunea lor nu se terminase, jumătate din clişeele cerute lipseau.

Herbillon ascultă motorul cântând vesel. Nimic nu se opunea ca să-şi reia treaba începută. Dar avioanele de protecție plecaseră, iar vânătorii nemți încă nu dispăruseră ia orizont.

Cu toate acestea, simți cum aceeaşi dorință se năştea nestăpânită în Claude ca şi în el. Scoase benzile terminate din mitraliere, le înlocui. Maury nu avu nevoie de alta indicație ca să se dirijeze, din nou, spre fluviu.

Câştigară altitudinea pe care o avuseseră înaintea atacului şi, începând de la Château-Thierry, urmăriră firul Marnei în sens invers. În clipa în care Jean observă podul în ruină care

marca punctul până la care fotografiase deja, patrula inamică reveni. Dar nu-i mai putea ajunge şi, curând, apărură corturile de pe terenul de aterizare. Cu toate astea, doar când văzu apropiindu-se umbra avionului de pământ, Herbillon avu siguranța că este salvat.

Thélis care-i aştepta îi îmbrățişă cu entuziasm şi când află că-şi terminaseră singuri misiunea, spuse simplu:

- Nu ştiu dacă aş fi riscat...

Cei doi bărbați simțiră că nici o altă recompensă nu ar fi avut atâta valoare pentru ei, ca aceste câteva cuvinte.

Căpitanul continua să-i observe cu o emoție crescândă.

- Maury, Herbillon, spuse. De multă vreme observ că între voi e o neînțelegere. Dacă nu vreți să-mi stricați ziua, vă rog sa vă îmbrățişați.

De data asta, Claude fu acela care întoarse capul.

După ce, în câteva zile, escadrila fusese redusă la jumătate, destinul începu să o protejeze. Dar toți membrii echipajului erau nevoiți să facă eforturi dincolo de marginea rezistenței umane. Doar Thélis reuşea, prin exemplu personal, să mențină o

atmosferă de bună dispoziție febrilă printre bărbații surmenați, pe care pierderea camarazilor îi covârşise cu presimțiri negre.

Zbura tot timpul, în toate misiunile, schimbând aparatele, luând cu el observatori noi care-i înlocuiau pe cei dispăruți, suplinindu-le lipsa de experiență printr-o măiestrie fără egal şi un curaj neînfrânt. Nici o rugăminte, nici un avertisment nu-l puteau reține. Era într-atât de la marginea epuizării, încât nu o putea învinge decât printr-un comportament nebunesc. Ai fi spus că voia să se îmbete de oboseală şi de pericol pentru a evita holocaustul şi a atrage doar asupra lui privirea morții.

Şi reuşi.

Într-o dimineață, mânuit de o mână nesigură, un avion îi sfărâmă trenul de aterizare de taluzul unui drum desfundat, în câmpia Meaux.

Era momentul nehotărât în care noaptea de vară lăsa încă să persiste în lumina zorilor, odată cu umbrele sale, o supremă dulceață. Liniştea cea mai adâncă şi cea mai reculeasă se închise peste siajul cumplit pe care avionul îl lăsase în aerul nemişcat.

Din carlinga din spate se ridică umbra masivă a lui Marbot. Din umăr îi curgea sânge. Coborî cu greu şi se îndreptă spre fața avionului. Cum

aparatul avea botul îngropat, capul lui ajunse la nivelul la care, până mai adineaori, se vedea cascheta căpitanului.

- Thélis, gemu el încet. Batrâne, dragă Thélis.

Nu se miră că nu mai aude glasul celui strigat. La capătul puterilor se agăță de marginea cocpitului. Imagini tulburi care rezumau trei ani de bătălii şi bucurii comune trecură prin fața lui, amestecate cu o ascuțită durere fizică.

Primul lor zbor, pe vremea când Thélis era încă sublocotenent... Ce rău îl durea gâtul... Seara în care spărseseră o pivniță cu şampanie la Reims... Capul, i se învârtea... Vocea căpitanului, mai sonoră decât o trompetă... Nu mai putea sta în picioare... Şi pe imaginea lui Thélis care râzând se urca în avion, leşină...

Timpul trecu. Masa confuză a aparatului începea să iasă, încet din umbră, în lumina ce se năştea. Thélis avu senzația că manşa îi zdrobea pieptul. Sprijinindu-se în scaun se ridică şi primele raze ale soarelui îl orbiră. Cu gesturi pe care nu le mai putea controla se degajă din combinezonul de zbor care-l înăbuşea, apoi adunându-şi forțele slăbite, alunecă din carlingă spre pământul foarte

apropiat. Aici picioarele i se împiedicară de un trup şi căzând în genunchi, şopti:

- Tu eşti Marbot. Trage, trage în continuare... Din nou tăcerea învălui câmpia. Agățându-se de fuselajul avionului Thélis se ridică, apoi rămase nemişcat. Printre buzele uscate sorbea aerul, cu un fel de horcăit.

Treptat, tulbure, căpitanul înțelese că trăia încă; din luptă nu-i rămăsese decât amintirea zgomotului de motor care murea şi un şoc puternic. Începu să meargă. Fără țintă, doar ca să se îndepărteze de avionul frânt, de trupul camaradului său, de mirosul sângelui care-l înconjura.

Câmpul îl chema cu liniştea lui. Nu se putea gândi la nimic, îşi simțea inima bătându-i ca o insectă plăpândă. Aerul atotbiruitor al zorilor îi destindea muşchii şi încerca, rnişcându-se, o uşurință înşelătoare care-l făcea să se împiedice la fiecare pas. Cum nu-şi mai simțea trupul, brațele îl uimeau cu mişcarea lor de pendul dereglat. Uneori se aşeza, fără să ştie.

Din partea lui stângă curgea, sacadat, un izvor cald; dar nu şi dădea seama.

Nesfârşit i se păru acest marş halucinant peste câmpurile pustii, dar soarele era încă rece când căzu pentru ultima oară. Îi era sete şi muşcă iarba

încărcată de rouă, apoi vru sa se ridice, dar nu reuşi. Atunci se întinse pe spate, cu braţele în cruce şi izvorul care-i încălzea coapsa, deveni mai rapid.

Deodată, dimineaţa învie. Un cântec suav trecea prin văzduh şi, timid, atinse pământul. Apoi deveni puternic. Chemări felurite îl îmbogăţeau şi-l întăreau, îi dădeau vigoare şi, în sfârşit, cântecul zilei deveni rotund şi uşor. Thélis, fără să recunoască melodia clopotelor, care într-o mănăstire apropiată băteau pentru utrenie, întâmpină sunetul lor ca pe un prieten, ca pe un cântec de leagăn al copilăriei.

Nu recunoscu nici corul vocilor de femei care însoţeau sunetul de oţel şi bronz, dar le simţi dulceaţa şi se lăsă legănat de ele.

Nu mai zăcea într-un câmp unde îl târâse un trup sfâşiat. Nu era soarele, cel care cu o gură de aur îi săruta obrazul. Pământul şi cerul se topeau într-un spaţiu infinit. Înţelese că existenţa sa se sfârşea, că dangătul clopotelor şi cântecul maicilor salutau sufletul său eliberat.

Şi în moartea blândă, căpitanul intră încă viu.

Când trupul său fu adus la escadrilă, nu se auzi printre camarazi nici un vaiet, dar simţiră toţi,

că acest surâs desenat de o mână prea hotărâtă pe gura care râsese cu atâta veselie, ducea cu el o parte foarte dragă, foarte pură şi foarte nobilă, a propriei lor tinereți.

XI

Marbot nu acceptă să plece la spital înainte de înmormântare.

Ros de febră, cu un pansament grosolan pe umărul lovit, l-a vegheat pe Thélis, nepermițând nimănui să se apropie de trupul nemişcat. Doar Herbillon căpătă îngăduința de a petrece câteva momente în preajma lui şi de a afla din gura locotenentului, ultima luptă a căpitanului, împotriva a cinci avioane inamice.

Când aspirantul ieşi din cortul sub care zăcea Thélis, auzi vocile animate ale lui Reuillard şi a doctorului: Maury tocmai fusese numit şeful escadrilei şi asta nemulțumea atât pe bătrânul căpitan, cât şi pe medicul pilot; credeau, primul, că postul revenea gradului său, celălalt, vechimii lui în aviație. Văzându-le furia, Jean înțelese că deja unitatea escadrilei se destrăma.

Sufletul ei dormea acolo unde veghea Marbot.

Dar, mai trăi încă o dimineață, aceea a înmormântării. Până la ultimul mecanic, înconjurară groapa unde fu coborât sicriul, în ochii

cei mai aspri, cei mai nepăsători, Herbillon văzu născându-se lacrimile care-i ardeau şi lui obrajii.

Când totul se termină, aspirantul reveni la bază cu Maury, pentru că urmau să decoleze. Aceeaşi tristeţe le apăsa umerii, fiindcă amândoi - deşi oarecum diferit - îl iubiseră pe Thélis.

Claude murmură:

— Să încercăm să fim din nou prieteni, Jean.

Herbillon ridică spre el o privire goală de sensuri.

— Să nu ne mai gândim la nimic, mai spuse Maury. Cine ştie prin ce vom trece şi cât vom mai avea de trăit?

Ca pentru a reduce la tăcere tot ceea ce înlăuntrul sufletelor se opunea prieteniei lor, continuară să vorbească despre Thélis. Şi atât de mare era sentimentul de iubire pe care-l avuseseră pentru el, încât uitară de ei înşişi, pentru a nu se gândi decât la căpitanul lor. Ca să arate cât de departe se întindea suferinţa pe care i-o trezea această moarte, Claude simţi nevoia să vorbească mai departe:

— Am primit de la Hélène o scrisoare plină de disperare. Nu credeam că am fost în stare să i-l fac atât de iubit.

Iar Herbillon avu atunci sentimentul că tăcând, trădează memoria lui Thélis şi strigă:

— Eu sunt cel care, de la venirea mea aici...

Nu îndrăzni să continue. Claude avu impresia că se ridica un ultim val de tenebre.

Nu mai schimbară nici un cuvânt până când se urcară în avion.

Ace de ghiață înțepau degetele aspirantului care, mişcându-le, încerca să le încălzească. Ştia că va trebui să îndure încă multă vreme tortura frigului, fiindcă reveneau dintr-o misiune care-i mânase foarte departe în spatele liniilor germane şi, pentru a micşora riscul, zburau la şase mii de metri înălțime.

Revăzuse peisaje familiare: râul Aisne, cota l08, podişul Rosny pe care acum îl ocupa inamicul. Suferința fizică era dominată de melancolia şi emoția încercată în fața locurilor unde se născuse escadrila, unde-i cunoscuse pe Berthier, Deschamps şi Thélis, unde se legase, cu un sentimet atât de nobil, de Maury şi unde fuseseră îngropate atâtea din iluziile sale.

Un fel de cange îi zdrobea umerii, iar articulațiile păreau înțepenite pentru totdeauna. Fiecare gest presupunea un efort cumplit. Avea impresia că tâmplele lui cedau unei apăsări tot mai

dure şi că de aici venea durerea care-i bubuia în tot capul.

În faţă, casca lui Claude şi gulerul de blană nu se mişcau nici cu un milimetru. Economisindu-şi mişcările, apăsat la rândul lui de această atmosferă în care inima bătea dezordonat, cu greutate, Maury veghea, cu singura grijă ca aparatul să nu se prăbuşească.

De la înălțimea aceasta, pământul se vedea deplasându-se atât de puțin, încât avionul cu motorul la turație maximă - părea că stă pe loc. Privirea îmbrățișa acelaşi orizont nesfârşit, nemişcat, pânză verde întinsă cusută cu fire cenuşii - drumurile, cu fire albastre - râurile.

Din timp în timp, Herbillon îşi folosea întreaga energie ca să se ridice, să observe spațiul din jur. Îl conducea obişnuința, mai curând decât voința. Somnolenta care-l pătrunsese până la ultima fibră îl făcea indiferent la ideea pericolului.

Claude era şi el cuprins de o amorțeală asemănătoare.

Dar dacă trupurile lor erau paralizate de o inactivitate bolnăvicioasă, puterea minții rămăsese intactă. Se părea chiar că nemişcarea corpului le conferea o luciditate de o mare limpezime şi o detaşare absolută, chiar față de obiectul propriilor reflexii. Gândurile manipulau cu răceală - ca pe

nişte elemente abstracte - sentimentele care, de obicei, îi tăceau să sufere atât de adânc în eul lor cel mai intim.

Astfel, Maury îşi aşeza durerea în ecuație rigidă.

Îşi reaminti, imagine cu imagine, prima seară în care Herbillon venise spre el, naşterea prieteniei lor, formarea echipajului, comuniunea de reflexe, înțelegerea misterioasă, minunată.

Apoi, plecarea lui Herbillon la Paris... Întoarcerea... şi infernul. Iadul bănuielilor, zi de zi mai precise, confirmate, justificate.

Cum a fost posibil, ca pentru a le înăbuşi, să se convingă singur că era vorba, în ceea ce-l priveşte pe Herbillon, doar de un simplu şi timid sentiment amoros încă în faşă. De fapt, nevoia lui de a-şi ocroti fericirea îl făcuse mult mai puțin exigent! Desmințirea nu întârziase!

Iar acum, concluzia se impunea tot atât de limpede, apăsătoare şi rece ca şi aerul irespirabil din jur.

Avertizat că Maury atinge o limită interzisă, Herbillon, în aceeaşi secundă, simți nevoia imperioasă de a acționa. Se ridică, îşi mişcă membrele înțepenite. Privirea îi căzu întâi pe râul Vesle şi înțelese că vor ajunge curând în cerul

prieten. Dar brusc, apăru - sub un unghi ascuțit - *Drachenul* care le jalonase drumul.

Dori din toată inima să-l doboare. Printr-o mişcare brutală, modifică echilibrul delicat al aparatului, în ochii lui Maury care, cu regret, se îndreptară spre el, Jean citi concluzia finală a nenorocirii lor, dar îi arătă balonul captiv. Claude răspunse cu un gest maşinal de acord.

Aspirantul imagina deja căderea voită în care se sparge brusc cântecul motorului şi vârtejul elicei, teama vertiginoasă şi dulce care strânge inima, tirul strălucitor asupra țintei albe a *Drachenului* şi căderea paraşutei, frunză uşoară şi firavă.

Se ghemui în carlingă pentru a oferi o suprafață cât mai mică vântului, când, încă o dată curse spre el acel fluid misterios, care era totodată salvarea şi tulburarea lor supremă. Ridică fruntea şi văzu casca lui Maury înclinată spre sol. Urmând aceeaşi direcție ochii lui, mai tineri, sesizară imediat ce anume fixa atenția pilotului. Şi brusc, Jean nu mai simți frigul.

De foarte de jos urcau spre ei pete brune. Ai fi zis un roi de muşte, doar că uneori în soare strălucea o sclipire dură, în care aspirantul recunoştea reflexul metalului.

O patrulă germană pândea întoarcerea lor. Numără cinci avioane.

„Ca pentru Thélis."

Se ridicau imperceptibil, dar Herbillon care învățase să aprecieze distanțele își dădu seama că vor fi ajunși înainte de a fi apucat să treacă Marna. Le rămânea o șansă: vânătorii nemți erau poate incapabili să urce până la înălțimea lor.

Fără să fi schimbat un semn între ei, Maury încercă să cabreze avionul pentru a-l ridica mai sus. În zadar: după reacția moale a aparatului, după lipsa de suflu a motorului, realizară că atinseseră o altitudine pe care n-o puteau depăși. În acest timp, punctele brune se măreau și, văzând aripile scurte și profilul teșit al noilor modele, renunțară la speranța de a trece deasupra lor. Dimpotrivă, mult mai suple în atmosfera rarefiată decât greoiul biplan, vânătorii nemți aveau, chiar la această înălțime, un avantaj în plus.

În ciuda pecetii de plumb care-i apăsa membrele, Jean asigură încărcătoarele, lăsă jos turela. Acest efort îi îndureră respirația încât rămase ametit, dar cu capul sus, gândind:

„Maury ar trebui să intre în picaj. Ne-am putea bate mai ușor."

Ca și cum ar fi răspuns dorinței lui, o undă înghețată îi arse mâinile, iar șocul coborârii

abrupte, îi tăie respirația. Claude executa manevra pe care o dorise Herbillon.

Regăsind un aer mai dens motorul urlă ca o furtună, coada avionului ridicată deasupra aspirantului părea trupul unui peşte fabulos, în timp ce el, strivit în peretele cocpitului, aplecat pe mitraliere pândea inamicul.

Acum, patrula venea spre ei cu viteza gândului.

Gloanțele purpurii salturile avioanelor, întoarcerile amețitoare ale aparatelor nemțeşti, placa de oțel pe care o strângea la piept ca pe o ființă omenească - secunde sau ore - asta a constituit esența vitală a tânărului aspirant. Apoi bucuria şi mirarea de a fi încă în viață îl îmbătară. Cu această cădere nebunească în care Maury fusese cât pe-aci să rupă avionul, depăşiseră barajul. Destinul ocrotitor îi luase sub aripa lui. Se vedea luciul albăstrui al Marnei; în câteva clipe o vor trece, salvați.

Un țipăt ieşi din pieptul lui Claude şi, fără să-l poată auzi, inima lui Herbillon se opri. Venind dinspre cerul francez se năpusteau spre ei trei monoplane marcate cu cruci negre. Era cea de-a doua perdea a patrulei şi vânătorii care-i asaltaseră primii, reveniră la atac. Spațiul plin de duşmani îl orbi pe Herbillon. Prinşi între cele două

fronturi agile şi teribile, nu mai puteau scăpa. Maury încerca zadarnic să găsească o fisură în această plasă zburătoare, care se deplasa cu mişcări rapide şi rupte, ca de fulger; dar la fiecare mişcare a avionului lor, ceilalți răspundeau cu o riguroasă ripostă.

Herbillon aştepta pasiv sfârşitul acestui joc înspăimântător. Cât va dura? Nu ştia nici unul, nici celălalt, dar înțeleseră în sfârşit că vor muri.

Atunci Claude, într-o supremă revoltă, vru să ştie. Ajunsese desigur la o convingere abstractă, dar acum când momentul sfârşitului venise, întreaga-i demonstrație logică era dominată de nesiguranță. Avea, în această clipă supremă, speranța că prietenul său nu-l înşelase, ca soția lui, credincioasă, îl va plânge.

Nu putea intra în neant fără să ia cu sine certitudinea nevinovăției sau mărturisirea trădării. Cu un gest familiar se întoarse spre Jean care, drept, îi aştepta privirea.

Gloanțele desenau în jurul capetelor dâre de foc. Vântul beat îi lovea în rafale, iar motorul ritma printr-o bătaie supraomenească, în cadență, propriul lor sânge. Nervii le păreau dezgoliți, simțurile mai ascuțite, iar judecata atotcuprinzătoare... pentru că în fața lor se căsca

gura morții, a cărei răsuflare o simțeau deja. Nu mai erau decât o singură ființă, un singur gând.

Ceea ce chinuia ochii lui Maury, Herbillon a ştiut fără nici un efort. Echipajul urma să dispară şi Claude pretindea adevărul. Bărbatului cu care, în acelaşi timp, urma să se prăbuşească în neant, Jean ştiu că nu are dreptul de a-i ascunde nimic.

Dar, înainte de a pieri, îi fu teamă de ura lui. Dorea din tot sufletul ca moartea să le fie frățească şi, în ea, echipajul să intre împăcat. Umil, sub privirea nemişcata, îşi împreună mâinile a rugăciune.

Apoi, cu furie, apucă patul mitralierelor.

Printr-o mişcare automată, Maury aplecă avionul ca să evite de a fi prins sub fuselajul unui vânător care urca încununat de o jerba de scântei. În jur, dansa haita turbată. Doar instinctul îi mai conducea în lupta cu ea.

Se miră, ca în vis, de îndemânarea sa, pentru că gestul lui Herbillon lovise fiecare fibră din ființa lui şi nu dorea decât să moară. Repede, repede să vină un glonț, să oprească sarabanda nebună a gândului!

Îl cuprinse o asemenea ură, încât se simți fericit să ia cu el în neființă acest prieten trădător, legat de acelaşi destin pe care nu dorea decât să-l grăbească.

Cum, din nou, un duşman urca spre el, smuci avionul aruncându-l spre vânător. Nici nu mai trase, sigur că-l va zdrobi cu propria-i greutate.

Dar o amintire îl opri. Nici un camarad, în afară de Herbillon, nu-l dorise ca pilot, în acest fel urma să răspundă încrederii lui?

O mişcare sălbatecă de manşă făcu avionul să troznească. Trecură atât de aproape de neamț, încât Maury văzu pilotul care deblocase comenzile şi aştepta şocul. Duşmanii surprinşi de această manevră disperată şi fiindu-le teamă să nu-şi împuşte camaradul, opriseră focul. Iar Marna era acolo şi, dincolo de linia ei albastră, salvarea.

Dar Claude ezita să dirijeze spre ea aparatul.

O muşcătură îi sfâşie brusc trupul în partea stângă. Şi când înțelese că a fost atins de un glonț, simți cu uimire şi spaimă cum creşte în el dorința cumplită de a trăi.

În ciuda mărturisirii, în ciuda sfârşitului oricărei speranțe, nu mai voia să moară. Muşcându-şi buzele ca sa învingă slăbiciunea care-l invada, cu mâna înțepenită pe manşa care pilota avionul singură - ca prin minune - intră în picaj spre pământul salvator. Forța pe care o capătă animalele în agonie, îl făcu să aleagă un câmp propice, să facă gesturile rituale.

Când avionul începu să ruleze pe iarba aspră, se ridică întorcându-se spre Jean ca să-şi strige bucuria delirantă. În carlinga din spate scuturăturile aparatului făceau să se clatine un cap ce purta o spumă roşu închis la tâmpla stângă.

Soarele trimitea printre lamelele storurilor trase, o lumină mată, cu reflexe de chihlimbar.

Nu-i răni ochii lui Claude atunci când îi deschise după şaisprezece zile de inconştienţă. Lângă pat distinse o siluetă aşezată, cu capul plecat. Rochia ei, pe albul pereţilor, făcea o pată de umbră. După linia umerilor şi simplitatea pieptănăturii, Maury o recunoscu pe Hélène.

Starea lui de beatitudine era atât de mare şi atât de fagilă, încât nu îndrăzni să schiţeze nici un gest şi închise din nou ochii. Uşoară, febra îi atingea pielea ca o mângâiere. Nu dori nimic altceva decât să prelungească, fără sfârşit, această clipă în care curgea prin el dumnezeiasca fericire a vieţii recâştigate.

Şi aproape fără să vrea, privirea lui se îndreptă spre Hélène, care nu se mişcase. Din faţa ei nu se vedea decât fruntea netedă şi curba lină a părului. Cât de aproape şi cât de depărtată, neclară şi fără

importanță i se părea! Contemplând-o, Maury simți născându-se în el dorința surdă ca un alt chip să primească învierea lui.

Un cap bărbătesc şi drag se materializa tulbure în străfundurile memoriei sale: Herbillon! Dar de ce purta acea floare roşie la tâmpla?

Respirația-i slabă se accelera! Lupta, teroarea morții, beția salvării, dorința nestăpinită de a le împărți cu tovarăşul său - retrăi totul. Apoi imaginea acelui trup fără viață care-l lunecase în disperare.

La ce se gândea, nemişcată, Hélène? La Jean, fără îndoială. Câtă dreptate avea! După momentele în care fuseseră frânți împreună de bătăile aripilor funebre, cât de neimportante deveneau bănuielile şi suferințele din gelozie! Cum a putut face din ele însăşi rațiunea sa de a trăi?

Acum când ieşea din regatul umbrelor şi al neființei, ştia....

Herbillon! Tânărul său chip, trupul lui juvenil! În ce mod patetic, acolo în cerul funest, împreunase mâinile!

În pieptul lui Claude nu mai era decât o sfâşietoare milă!

Când Helene ridică, în sfârşit, fața marcată de o tulburare profundă, întâlni o privire senină. Avu

o mişcare spre el, dar cu o bătaie de pleoape, Claude o opri.

— Unde l-au înmormântat? întrebă el atât de încet, încât Hélène trebui să se aplece ca să-l poată auzi.

Ca scufundată încă în vis, murmură:

— Alături de căpitan...

— E bine.

Epuizat, tăcu. O viespe, ca un glonț pierdut, bâzâia în liniştea camerei. Ochii lui o urmăriră în zbor apoi, din nou, se îndreptară spre Hélène. Lacrimile, pe care le reținea cu greu, îi străluciră printre gene.

— Plângi, plângi, spuse Claude. Atât de mult aş vrea să pot plânge şi eu.

Văzând că ştie, ruşinată, îl luă de mână. El îi strânse palma proaspătă. Atunci, ea îşi lăsă capul în jos şi, prăbuşită pe pat, umerii începură să i se cutremure.

Linia gâtului era atât de plină şi fermă, avea atâta tinerețe în disperarea ei încât Claude surâse, pe gânduri.

Hélène îl va uita, cu mult înaintea lui, pe aspirantul Jean Herbillon.

La Vallé-aux-Loups
4septembrie, 1923

Dar pericolul latent care le pândea echipajul îi aduse pe Herbillon şi Maury, cu o forţă mai mare ca niciodată, în acea stare de comunicare imposibil de definit în care aveau, în aceeaşi clipă, aceleaşi reflexe, sentimente şi gânduri.